

ŽIVOT

KULTÚRNO-SPOLOČENSKÝ ČASOPIS • SEPTEMBER • ZÁŘÍ • WRZESIEŃ • 1994 • Č. 9(436) CENA 5000 ZŁ

Pohľad na jurgovskú pílu. Podrobnejšie o jurgovských lesoch na str. 6. Foto: M. Klimkiewicz

V ČÍSLE:

Najstaršia dychovka na Orave	3
Na návšteve u Kedžuchovcov	4
Kam speje oravské poľnohospodárstvo	5
Zelené zlato	6-7
Výlet na Slovensko	7
Choroby zdravotníctva	8-9
Medzi senami a žatvou	10
Ako pomôcť krajanom v Poľsku	11
Z dejín hornozubického urbáru	11
Ťažko dobytá idyla	12
Rastlinný vatrelec na Spiši	13
Z české literatúry	14-15
Prírodné rezervácie na Spiši	16-17
Zo slovenskej literatúry	18-19
Čitatelia - redakcia * Redakce - čtenáři	20-22
Poľnohospodárstvo	23
Mladým - mladším - najmladším	24-25
Šport a hudba	26
Móda	27
Naša poradňa	28-29
Psychozábava - humor	30-31
Stáva sa - Stalo se	32

ŽIVOT

MIESIĘCZNIK SPOŁECZNO-KULTURALNY

Adres redakcji:

31-150 Kraków, ul. św. Filipa 7/7

tel. 33-09-41

ORGAN TOWARZYSTWA
SPOŁECZNO-KULTURALNEGO
CZECHÓW I SŁOWAKÓW W POLSCE
(ORGÁN KULTÚRNO-SOCIÁLNEJ
SPOŁOČNOSTI ČECHOV A
SLOVÁKOV V POLSKU)

31-150 Kraków, ul. św. Filipa 7/4

tel. 34-11-27

Wydawca

Zarząd Główny TSKCiS

Sponsor

Ministerstwo Kultury i Sztuki

Redaktor naczelny
JÁN ŠPERNOGA

Zespól

Vlasta Juchniewiczová,
Beata Klimkiewiczová, Eugen Mišinec,
Jozef Pivovarčík

Społeczne kolegium doradcze
Augustín Andrašák, Žofia Bogačková, Jozef
Čongva, František Harkabuz, Žofia
Chalupková, Zenon Jersák, Bronislav
Knapčík, Lídia Mšálová, Anton Pivovarčík

Skład i łamanie
"IKTUS"

Druk
Drukarnia TSKCiS
31-150 Kraków, ul. św. Filipa 7

Warunki prenumeraty

Prenumeratę na kraj i za granicę przyjmuje
Zarząd Główny TSKCiS w Krakowie w

terminach:

do 30 listopada na I kwartal,
I półrocze oraz cały rok następny;
do 15 czerwca na II półrocze
roku bieżącego.

Cena prenumeraty:

jeden numer - 5000 zł, kwartalnie - 15000 zł,
rocznie - 60000 zł.

Cena prenumeraty zagranicznej jest wyższa
o 100%

Nie zamówionych tekstów, rysunków i
fotografii redakcja nie zwraca i zastrzega
sobie prawo skrótów oraz zmian tytułów
nadanych tekstów.

K POLSTOROČIU DVOCH POVSTANÍ

V auguste t.r. uplyáva 50. výročie dvoch významných udalostí z obdobia druhej svetovej vojny - Varšavského povstania a Slovenského národného povstania. Okolo oboch sa v časoch totality nahromadilo množstvo polopráv a deformovaných názorov, ktoré sa nezhodujú s historickou pravdou. Naším cieľom nie je dnes podrobne prehodnocovať všeiky okolnosti oboch povstaní. To urobia historici. Jedno však môžeme konštatovať, že tak ako Varšavské povstanie bolo veľkým vlasteneckým činom, výrazom ozbrojeného odporu proti okupácii Poľska, odvetou za vyše päťročné obdobie poroby a vykynúžovania poľského národa, aj Slovenské národné povstanie bolo veľkým ozbrojeným vystúpením proti Hitlerovej agresii, prejavom slovenského vzudu proti Hitlerovi za jeho vojnu proti Slovanom, ale aj proti hitlerovskej brutalite voči Židom, voči opozičným demokratom a úlaku slobodného prejavu v podmanených krajinách.

Účastníkmi tohto boja, najmä v Slovenskom národnom povstani, boli i naši krajania zo Spiša a Oravy. Chceme to dnes pripomienuť a súčasne osvetliť ďalej verejnosti neznámy fakt účasti Slovákov vo Varšavskom povstani.

Slováci vo Varšavskom povstani

O tejto kapitole z poľského odboja historiografia v Poľsku vtrvale mlčala. Okrem niekoľkých článkov medziiným v Živote, časopise Za Wolność i Lud, či v Informačnom bulletíne ZBoWiD sa o slovenských povstalcach v Poľsku neukázalo v podstate nič viac. Zachovali sa však dokumenty, ktoré jednoznačne potvrdzujú, že v tomto tragickej povstaleckom boji vo Varšave sa spolu s poľskými vojakmi a príslušníkmi iných národností zúčastnili aj Slováci.

Fragment pamätej tabule s názvom čaty 535 a iných povstaleckých oddielov na kostole na Zagórnej ul. vo Varšave. Foto: J.Š.

Do hlavného mesta Poľska prišli približne začiatku tohto storočia - za chlebom a prácou. Boli medzi nimi nielen drotári, ale aj železničari, remeselníci, obchodníci a predstaviteľia iných profesí. Nezriedka prichádzali s celými rodinami a tak ešte pred prvou svetovou vojnou vytvorili vo Varšave a blízkom okolí dosť početnú kolóniu. Stretávame medzi nimi také mená ako Bajákovci, Marekovci, Iringhovci, Šuríkovci, Čurajovci, Chalupcovci, Janíkovci, Országhovci, Škultétyovci, Deákovci, Rekšákovci, Ďurajovci, Kuchárovci, Bobčíkovci a ďalší.

V období II. svetovej vojny sa viacerí varšavskí Slováci aktívne zapojili do konspirácie. V polovici r. 1942 založili Slovenský národný výbor, ktorého predsedom sa stal Miroslav Iringh a jeho zástupcom Adam Chalupec. SNV si vypracoval široký program činnosti, o.i. vydal bulletín Nad Tatrou sa blýska a tri náklady letákov vyzývajúcich do ozbrojeného boja, z ktorých časť dokonca prepašovala na Slovensko. Na začiatku r. 1943 SNV po dohode s velením Krajinskej armády začal organizovať vlastný vojenský oddiel - čatu, ktorá neskôr dostala evidenčné číslo 535. To spolu s iniciálkami WP a slovenským a poľským štátnym znakom bolo vytlačené na bielo-môdro-červených páskach, ktoré nosili všetci vojaci čaty. Jej veliteľom bol podporučík Miroslav Iringh (ps. Stanko). Poznamenajme ešte, že čata mala 3 vyše dvadsaťlenné družtvá, ktorým velili A. Chalupec (Janko), Z. Jakubowski (Jánošík) a W. Matuszewski (Reflektor). Po vojenskom zaštolení sa príslušníci čaty zúčastňovali o.i. sabotážnych akcií, získávali a prepravovali zbrane a pod. Okrem Slovákov bol v nej značný počet Poliakov, niekoľko Maďarov, Gruzíncov, Ukrajincov, Azerbajdžanov, Čech a Rus.

Rozkaz o vypuknutí povstania zastihol čatu, zaradenú k praporu majora "Korwina", na niekoľkých miestach. Na miesto sústredenia pri-

Veliteľ čaty M. Iringh (Stanko)

Parkovej ulici sa stihla dostaviť len časť čaty s jej veliteľom M. Iringhom. Niektorí jej členovia sa potom pripojili k iným jednotkám o.i. v strede mesta a na Mokotowe, kedy časť jedného družstva zostala odrezaná vo štvrti Praga. Hlavným bojiskom Čaty 535 Slovákov bol Czerniaków, kde sa hneď v prvý deň povstania zúčastnila krvavého útoku na Belweder, počas ktorého utrpela ďalšie straty. V nasledujúcich dňoch spolu s inými jednotkami o.i. útočila na kasárne "szwoleżerów", neskôr bránila barikádu na Czerniakowskej ulici, dobývala silne obsadené domy B.G.K., obsadila a bránila nábrežie a prístav na Czerniakowe... Bola skrátku v sade, kde prebiehalo najkrvavejšie boje. Vytrvala až do konca, do 20. septembra, keď Czerniaków padol a z čaty zostało nažive len 11 mužov, navyše 9 ranených, ktorí sa napokon cez Vislu prepávali do štvrti Praga. Niekoľkí - po vyliečení - pokračovali v boji v rámci Poľskej armády a ďalší sa ešte stihli zúčastiť posledných bojov v SNP. Celkovo počas povstaleckých bojov zahynulo až 70 percent príslušníkov čaty 535 Slovákov. Ako nedávno povedala v intervieri účastníčka povstania, spojka čaty s czerniakowským velením Krajinskej armády Jadwiga Podrygalliová, "boli to úžasné a veľmi udatné ľudia. Varšava na nich nikdy nezabudne".

Krajania v SNP

Ešte neprešla ani polovica povstaleckej tragédie vo Varšave, keď aj na Slovensku vypuklo 29. augusta 1944 ozbrojené protihitlerovské povstanie. Vedúcu úlohu, ako hlavný činiteľ vojenských operácií zohrala v ľom slovenská armáda. Ako sme už na našich stránkach viackrát písali, v SNP sa zúčastnili aj desiatky krajanov zo Spiša a Oravy, a viacerí v tomto boji položili za obeť i svoje životy. Pripomeňme vojnové osudy aspoň niektorých.

Od samého začiatku povstania sa priam na prvej linii povstaleckých bojov ocitol krajan Ferdinand Ďurčák z Hornej Zubrice na Orave. Ako 20-ročný mládenec nastúpil základnú vojenskú službu a bol zadelený do pešieho pluku Porcylon 35, ktorého veliteľom bol sám plplk. Ján Golian. So svojou jednotkou sa zúčastnil

J. Blachut

Fr. Svetlák

najťažších bojov na úseku Vrútky-Strečno-Dubná Skala, kde bol 11. septembra ranený a odvezený do nemocnice v Martine. Stadia počas obliehania mesta musel ujsť do hôr, kde aj keď nevyliečený, stal sa veliteľom partizánskej čaty, s ktorou až do konca bojoval o.i. pri Hornej Štubni, Harmanci a v Starých Horách. Je nositeľom viacerých vyznamenaní.

Iná, oveľa dlhšia cesta k SNP viedla krajana Jána Blachuta z Kacviny. Aj on sice slúžil v slovenskej armáde, s ktorou sa však dostal na východný front a odišiel do Svobodovej armády. Prešiel parašutistický výcvik a po vypuknutí povstania bol ako príslušník 2. čs. paradesantnej brigády vysadený na letisku Tri Duby. So svojou

jednotkou bojoval o.i. na Pohroní, pri B. Bystrici, neskôr pri B. Štiavnicu, Dobrej Nive, Brezne a napokon, po ústupe povstania do hôr, pri Važci, keď bol ranený. Je nositeľom o.i. Radu Slovenského povstania II. stupňa.

Podobný osud zaviedol do povstania aj krajana Františka Svetláka z Malej Lipnice, ibaže po zosadení pri Troch Duboch bol jeho prápor nasadený do bojov v inej oblasti: Hronská Dúbrava-Jalná, potom Pliešovce-Sás-Krváň a napokon - po ústupe jednotky do hôr - na úseku Staré Hory-Donovaly-Prašivá-Kozí Chrbát, kde sa dostal do zajatia a bol odvlečený do nemeckého tábora v Lansdorfe a potom v Osnaburgu. Je nositeľom viacerých vyznamenaní, o.i. pamätnej medaily SNP.

Podobne ako F. Svetlák, v nemeckom zájazdekom tábore skončil ďalší účastník SNP Alojz Galuš z Krempáčov. Vojenskú službu nastúpil v pešom pluku v Levoči. Po pripojení sa jeho jednotky k povstaniu, už 30. augusta prešiel svoj bojový krst pri Strečne. Ako dnes spomína, ani by nevedel vymenovať všetky miesta, kde jeho jednotka zasahovala do bojov. Najťažšie chvíľ prežil pri Ďumbieri, kde sa po fažkom boji dostal

A. Galuš

A. Kucek

do zajatia.

To je len niekoľko príkladov krajanskej účasti v povstaleckej dráme na Slovensku. Ako sme už povedali, bolo ich oveľa viac. Spomienme ešte aspoň niektorých: Andreja Kuceka z Veľkej Lipnice, Ignáca Gribáča z Podvŕšia, Andreja Vojtasa z Jurgova, Sebastiána Milana z Čiernej Hory, Silvestra Moša z Krempáčov, Františka Grobarčíka z Hornej Zubrince, Alojza Skočíka z Veľkej Lipnice, Františka Mageru z Kacviny a ďalších. Jednoduchí ľudia, ktorí však, keď si to vyžadovali situáciu, dokázali si splniť svoju povinnosť.

J.Š.

STRETNUTIE S VARŠAVSKÝMI POVSTALCAMI

Pri priležitosti 50. výročia Varšavského povstania sa z iniciatívy výfyzlanca Slovenskej republiky Mariána Serváčku uskutočnilo na pôde výfyzlanectva zaujímavé stretnutie s príslušníkmi čiaty 535 Slovákov, ktorá sa pred polstoročím zúčastnila povstania v hlavnom meste Poľska. Boli medzi nimi vojaci čaty Jerzy Grudziński a Andrzej Korgol, ošetrovateľky Danuta Michałowska, Danuta Sobczyńska, Józefa Keppelová a Halina Gaśiorová a spojka Jadwiga Podrygalliová, ako aj dcéra veliteľa čaty Bogumila Iringhoffa-Nagórská.

Otvárajúc stretnutie výfyzlanec M. Serváček o.i. zdôraznil, že v dejinách Slovenska a Poľska môžeme nájsť hodne príkladov vzájomnej solidarity našich národov. Patrí k nim nepochybne i účasť Poliakov v Slovenskom národn-

nom povstanií a Slovákov vo Varšavskom povstani. Je v záujme oboch našich susediacich štátov, aby sme vyzdvihovali práve takéto momenty, ktoré budú prospievať ďalšiemu zblížovaniu našich národov a rozvíjaniu vzájomnej, obojskenné prospešnej spolupráce.

Počas besedy, ktorá sa zakrátko rozprúdila, si bývali povstalci zaspomínali na udalosti z augusta a septembra spredu 50 rokov a na - ako to vieceri podotkli - najťažšie obdobie svojho života. Hovorili o svojich pohnútkach, ktoré ich priviedli do povstaleckých radosť, zdôrazňovali udalenosť a obetavosť Slovákov a ich veliteľa M. Iringha, nádherné ovzdušie v ich medzinárodnej čiate, v ktorej neexistovali národnostné rozdiely, no a odpovedali na otázky početných účastníkov stretnutia - novinárov, historikov, kultúrnych

pracovníkov a pod. Vysviatio, že aj keď o čiate 535 Slovákov poľská historiografia donedávna mlčala, žije v pamäti mnohých Varšavčanov. Významne k tomu prispela aj spomínaná p. Jadwiga Podrygalliová, jedna z hlavných organizátoriek veľkej výstavy nazvanej Povstalecké spomienky, na ktorej osobitné miesto venovala práve čate 535 Slovákov.

* * *

Prednádavnom bola vytlačená nevelká knižička Slováci vo Varšavskom povstani, ktorú k 50. výročiu tejto významnej historickej udalosti vydala naša Spoločnosť na podnet výfyzlanca SR Mariána Serváčku. Obsahuje výber prameňov dokumentujúcich o.i. slovenskú kolóniu vo Varšave, vznik Slovenského národného výboru, Čaty 535 a jej účasť v povstaleckých bojoch v hlavnom meste Poľska. Výber dokumentov spracovali Ján Špermoga a Jozef Čongva. Záujemci o túto hodnotnú publikáciu, osvetľujúcu jednu z doteraz neznámych kapitol Varšavského povstania, sa môžu obrátiť na ústredný výbor našej Spoločnosti v Krakove, ul. Šv. Filipa 7/4.

J.Š.

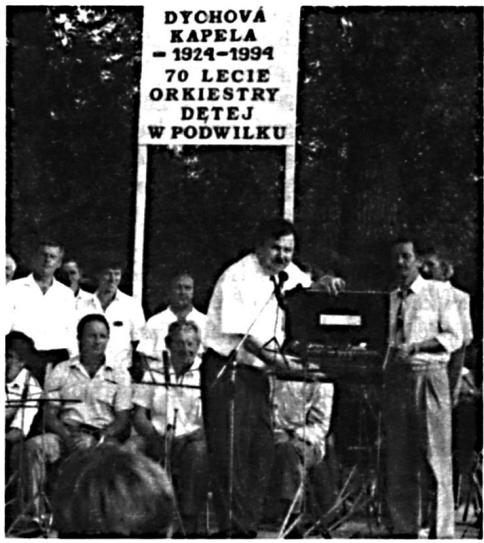
Výfyzlanec SR M. Serváčka a povstalkyňa J. Podrygalliová

Príslušníci slovenskej čaty: H. Gaśiorová, J. Grudziński, A. Korgol a D. Michałowska

Jubilujúca podvľčianska dychovka

Prededa ÚV KSSČaS E. Mišinec a tajomník L. Molitoris odovzdávajú Podvľčanom novú trúbku

NAJSTARŠIA DYCHOVKA NA ORAVE

Takmer každá dedina na Orave má dnes poriadnu dychovku. Ale tou prvou sa môžu pochváliť len Podvľčania. Práve oni sa v roku 1924 - teda presne pred 70 rokmi, rozhodli založiť si dychovú kapelu.

Ako sa uvádzá v kronike orchestra, ktorú začal písat jeho zaslúžilý člen, dnes už nebohý Štefan Kovalčík - nástroje boli kúpené za peniaze, zozbierané od rodákov Oravcov v Amerike. 240 dolárov stačilo na 13 základných kusov, neskôr doplnených o ďalšie štyri. Trúbka, už len jediná "pamätnička", slúži hudobníkom aj v súčasnosti.

70 rokov - to je vlastne celá generácia. Kolko sa ich však vystriedalo v orchestri? Medzi členmi najdeme šesdesiatníkov, ale aj žiakov základnej školy. Tak to bolo od začiatku. Členovia začínali hrať ako deti a neskôr zaúčali vlastných potomkov.

Rodení muzikanti

Oravci si hudobné nadanie prinášajú už vo vienu. Ešte donedávna sa temer v každej rodine na niečom vyhralo - či už na husliach, akordeóne, trúbke, klarinete alebo pozauane. V podvľčianskej dychovke sú hudobníci, ktorí vedia hrať na niekolkých nástrojoch. A pritom nikto z nich (okrem niekoľkých výnimiek) neskončil hudobnú školu. Za všetko môžu ďakovať svojim otcom alebo strýkom. V kapele nie sú zvláštnosťou ani dievčatá. V súčasnosti sú ozdobou už dve dlhonohé krásavice.

Metamorfózy

Možno preto, že sú najstarší, začili podvľčianski dychovkári lenko premien. Mali svoje dobré roky, ale nechýbali ani zlé, keď sa hudobné nástroje odmaličali na dlhší čas.

Prvotný zápal vydržal hudobníkom od založenia až po začiatok druhej svetovej vojny, keď Nemci spálili v Podvľku niekoľko domov a

medzi nimi aj miestnosť s hudobnými nástrojmi. Zachovalo sa len 7 kusov, ktoré mali členovia doma. Dieľo skazy dovršili sovietske jednotky, ktoré si v rámci oslobodzovania odnesli krídlovku. Vedúcemu orchestra Ignácu Kovalčíkovi zostalo opäť len 7 nástrojov. Dychovka vtedy hrala prevažne na pohreboch a svadbách v širokom okolí.

Potom nadišli roky, keď sa o podvľčianskej dychovke prestalo hovoriť. O obnovu orchestra sa v roku 1966 postarali Ignáč Pieronek a Štefan Kovalčík. Tak vznikla "druhá" podvľčianska kapela. Hojne jej prispel urbár, ale aj sami členovia, ktorí zorganizovali v 67. roku pamätné koledovanie. Veľkí aj malí obišli v závejoch celý Podvľk, Podsmie a Harkabuz. Za vykoledované peniaze si potom kúpili ďalšie hudobné nástroje. Na tieto nezabudnuteľné sviatky si s úsmevom spomínajú hlavne mladší členovia, ktorí aby nezapadli po krk do snehu, museli kračať v šlapajúcich dospelých.

Slávnost v Podvľku pozdravil aj voj. J. Stopka

70. roky kronikár dychovky opísal ako pomerne úspešné, zato však začiatok 80. rokov prináša ďalší rozpad. Definitívnej reorganizácie sa v roku 1988 ujímajú Ján Páleník, učiteľ v Podvľku a Vladislav Kovalčík. Po búrlivých schôdzach bolo zvolené vedenie orchestra, kde taktovku prevzal Ján Páleník. Členovia sa začali schádzať na pravidelných skúškach a pripravovali si stály program. V týchto rokoch tiež vyriešili svoju totožnosť. Rozhodli sa pre "dvojté občianstvo" - vystupovali pod patronátom požiaríkov ale aj KSSČaS.

Máme národeniny

- a to okrúhle, pripomenuli si členovia jedného dňa pri prezeraní kroniky. Podnet k tomu dal aj krajan Ján Fedor, v súčasnosti obyvateľ Chicaga, ktorý kedysi hral v podvľčianskej dychovke. Za oceánom má tiež oravský orchester, a okrem toho zbiera materiál o slovensko-poľských vzťahoch na území Oravy. Tento nás rodák prišiel pozdraviť svoju materskú kapelu a k jej narozeninám priniesol darček - okolo 1000 dolárov. Je to pozornosť mnohých krajanov Podvľčanov spoza oceánu.

Kedže si podvľčianska kapela pripomína naozaj úctyhodný vek, členovia sa rozhodli

zorganizoval pri tejto príležitosti slávnosť. Pozvali na ňu bývalých hudobníkov s manželkami, ale aj rodiny terajších členov. S veľkou pomocou prišiel vojt gminy Julian Stopka, ktorý slávnosť zaradil ku gminným podujatiám a patrične ju finančne podporil. Ako sa sám vyjadril - dychovka zohráva v dedine významnú úlohu, a preto by to mal byť sviatok celej dediny.

V Podviku to bol sviatok len časti dediny. Horúce júlové slnko, ktoré aj o 16. hodine prieckalo silou 28 stupňov, asi odradilo mnohých Podvľčanov prestúpiť prahy svojich príbytkov. Nevadilo však kapele, ktorá po sv. omši v kostole vykročila rásnym krokom cez dedinu až na školské ihrisko ZŠ č.1. Tam už na nich čakali kolegovia z Nižnej zo Slovenska,

ktoři im zahráli ešte pred kostolom, ale tu ich privítali veselými tónmi a krásnym keramickým krčiažkom a tanierom. Potom sa začal koncert oboch dychoviek.

Podvľčania boli trochu nesvoji, lebo nemali dirigenta. Aj keď sa v poslednom čase pravidelne schádzajú, nie sú ešte natolik zohratí, aby taký koncert zvládli bez taktovky. Dirigent Ján Páleník aj napriek sľubom na toto významné výročie neprišiel, pretože už pred mesiacom odcestoval do Nemecka.

Ako mi povedal trúbkár Vladislav Kovalčík, to bola príčina aj niekolkých neúčastí na prehliadkach dychoviek na Orave a Spiši, ktoré organizovala naša Spoločnosť. Verí však, že sa tohoročnej prehliadky zúčastnia, už aj preto, že oficiálne vystúpili ako dychovka KSSČaS.

Milú slávnosť v Podviku pozdravili predstaviteľia Ústredného výboru Spoločnosti - predseda E. Mišinec a tajomník L. Molitoris, ktorí podvľčanskym hudobníkom odovzdali krásnu novú trúbku. Určite sa im zde aj desať miliónov zlých, ktoré im venoval vojt J. Stopka.

Po oficiálnej časti členovia orchestra a hostia prešli do požiarnej zbrojnice, kde ich čakala výborná večera a radostná zábava až do bieleho rána.

Dúfame, že Podvľčanom tento zápal vydrží aj do nasledujúcich rokov a želáme im ešte veľa úspešných prehliadok a koncertov.

Text a foto:
VLASTA JUCHNIEWICZOVÁ

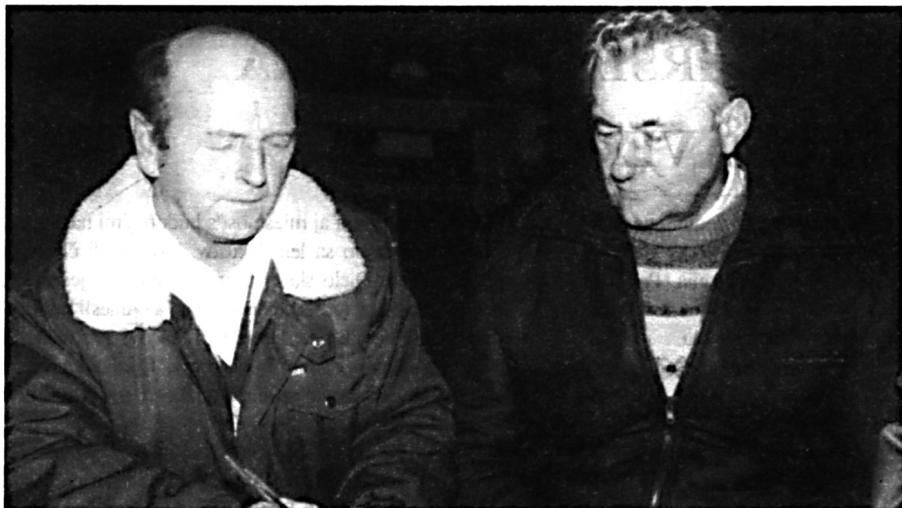
NA NÁVŠTEVE U KEDŽUCHOVCOV

V našej rubrike profily sme doteraz venovali viac pozornosti starším, zaslúžilým krajanom, ktorí si nezriedka pamätali časy Františka Jozefa, bud' medzivojnové obdobie a ktorí po druhej svetovej vojne patrili k organizátorom krajanského hnutia na Spiši a Orave a k zakladateľom našej Spoločnosti. Dnes chceme predstaviť o niečo mladšieho, aj keď rovnako aktívneho krajana Jána Kedžucha z Vyšných Láps.

Narodil sa 19. januára 1944 v rolnickej rodine Jána a Márie Kedžuchovcov. Patrí teda k strednej krajanskej generácii. Ako najstarší z troch súrodencov sa musel od malička prebýať faľským životom, plným prekážok. Hoci bol nadaný, musel zostať doma. Už ako mladý chlapec sa začal živo zaujímať o krajanskú problematiku a len čo dosiahol primeraný vek, stal sa členom miestnej skupiny Spoločnosti. Postupne sa čoraz viac zapájal do krajanskej a inej činnosti a tak si pomaly vybudoval veľkú autoritu. Ako nám Lapsania povedali, v niektorých oblastiach verejnej činnosti sa stal priam nenahraditeľný.

Najlepšie zážitky z krajanskej činnosti Miestnej skupiny KSSČaS vo Vyšných Lapšoch sa Jánovi Kedžuchovi spájajú s pôsobením v divadelnom krúžku. Ako spomína, pripravovali sa doma a na skúsky chodili po rôznych krajanských chalupách. Veľmi dobre sa pamäta na jedno divadelné vystúpenie v Repiskách-Brijom Potoku v roku 1969. Na ich predstavenie, samozrejme v slovenčine, prišlo vraj takto ľudí, že sa do sály, kde hrali, nezmestila ani polovica.

Podľa neho vari najvýznamnejším podujatím v živote vyšnolapšanských krajanov bola výstavba miestnej klubovne, ktorá sa sice príliš predĺžovala, až napokon v roku 1981 bola slávnostne odovzdaná do užívania. Potom sa už krajania mali kde stretnúť a mali podmienky pre lepšiu kultúru činnosť. Tá sa sice začas zlepšila,

Dvaja podpredsedovia MS vo V. Lapšoch: Ján Kedžuch (zľava) a Jozef Blazošek

ale potom ochabla a tak možnosti tohto pekného kultúrneho stánku nie sú dnes podľa Jána Kedžucha ani zdaleka využité.

- Pri takejto veľkej klubovni - hovorí - a vlastne kultúrom dome, by mal rozhodne pôsobiť divadelný krúžok a folklórny súbor. Žijeme sice v ťažkých časoch, ktoré mladých krajanov nútia venovať sa viac existenčným otázkam, čo sťažuje sformovanie ochotníckych súborov, ale niečo musíme urobiť. Už dvakrát som sledoval recitačnú súťaž v našej obci a zistil som, že máme skutočne nadanú mládež. Na nej treba budovať našu budúcnosť.

Lapšanskí krajania dobre poznajú aktivitu a krajanskú angažovanosť Jána Kedžucha. Preto neprekvapuje, že si získal ich dôveru a už tretie volebné obdobie zastáva funkciu podpredsedu Miestnej skupiny Spoločnosti vo Vyšných Lapšoch.

Ako sme už spomínali, krajan Ján Kedžuch sa aktívne zúčastňuje aj na inej verejnoprospěšnej činnosti. Takmer desať rokov bol veliteľom lapšanského dobrovoľného požiarneho zboru a v súčasnosti je jeho predsedom. Spolu s bratom Štefanom bol iniciátorom klipy nového požiarneho automobilu, ktorého posviacka sa konala v novembri minulého roka, o čom sme písali na stránkach našho časopisu. Pri tejto

príležitosti bol vyznamenaný striebornou medailou za zásluhy pre požiarnecko. Paralelne s požiarneckom plní ďalšiu verejnú funkciu - je predsedom revíznej komisie miestneho urbárskeho spolku.

- Záujem o verejnú otázku spôsobuje, že mučí času trávi na kadejakých schôdzach ako doma - hovorí s úsmievom Jánova manželka Anna, ktorá mimochodom pochádza z Nového Targu. A tak akosi automaticky kladiem otázku, či manželova slovenská národnosť bola v jej živote prekážkou. - Ani nie - spomína p. Anna - aj keď ma priatelia a známi upozorňovali na Slovákov na Spiši a Orave. Myslím si, že národnosť v takýchto chvíľach života by vôbec nemala nikomu prekľať. Len si ju treba usporiadať a vysvetliť. Vyžaduje si to veľkú vzájomnú dôveru a toleranciu. Na takomto princípe chceme vychovať aj naše deti: Barboru, Jánku, Daniela a Davida. Národnosť je zdedená vlastnosť a treba si ju vziať. V žiadnom prípade by nemala byť prekážkou pri dorozumení a komunikácii medzi ľuďmi.

Krajan Ján Kedžuch sa dokáže tešiť z každého, aj toho nepatrného úspechu, keď je to na osob obyvateľom. Práve za to, že je vždy ochotný pomôcť a poradiť, si ho ľudia cenia.

Text a foto: JOZEF PIVOVARČÍK

KAM SPEJE ORAVSKÉ POLNOHOSPODÁRSTVO

Orava je predovšetkým poľnohospodárskym regiónom. Skoro každá oravská rodina však vlastní prevažne malé alebo stredné, niekolko-hektárové roľnícke majetky s nevelmi úrodnou pôdou. Z chovu dobytka a pestovania rastlín je dnes veľmi ľahké využiť. Napriek veľkému množstvu práce a času, ktoré musia vynaložiť tamojší roľníci, na Orave neprihádzajú do úvahy predaj roľníckych plodín. Skôr naopak. Na jar sú mnohokrát nútieni roľníci prikúpiť osiva - ovseného, žitného bud pšeničného zrna, aby mohli obsiať svoju roľu. Je všeobecne známe, že podhorške oblasti ako napr. Orava sa z poľnohospodárskeho hľadiska skôr hodia na pestovanie zemiakov. Tie sa aj pestujú, avšak nie na predaj, lebo toľko sa ich neurodi. Podobne je aj so zeleninou, ktorá "vyrastie" malá, zakrpatená, preto náklady na jej pestovanie sú asi len v polovici návratné.

Miesto ovsa seno

Počúvanie vládnych sľubov o zelenom svetle pre poľské poľnohospodárstvo a obzvlášť podhorške regióny asi všetkých unavilo, a tomuto neuskutočnenému sloganu už nikto neverí. Ako huby po daždi sa množia všeliké, rezortné a mimovládne organizácie, medzi ktorými má hlavné postavenie Agentúra roľníckeho trhu (Agencja Rynku Rolnego). Jej hlavnou úlohou je poskytovať poľnohospodárske úvery a určovať minimálne ceny roľníckych výrobkov. Výsledkom sú však stovky vážne zadlžených, budúce skrachovaných roľníkov, roľníckych družstiev a štátnych majetkov.

Ešte v 80-tych rokoch sa rysovalo východisko pre podhorške poľnohospodárstvo, najmä vďaka dopytu po dobytku a mlieku. Roľníci tejto služnej tendencii prispôsobili agrokultúru. Nereštaľné obiliny nahradili celé plochy lúk a pasienkov. Ručné kosy, hrable a konské poťahy sa v závratnom tempe zamenili na kosačky a mnoho ďalších poľnohospodárskych strojov. Je až obdivuhodné, aké veľké množstvo poľnohospodárskych strojov dokázali nakúpiť oravskí roľníci v čase, keď na každý z nich bol vypísaný prídelový poukaz, nehovoriac už o vysokých cenách. Jedným zo spôsobov na získanie potrebného vybavenia bol nákup vyradených poľnohospodárskych strojov na Slovensku.

KRÁTKO ZO SPIŠA

Obyvatelia Kacvínna patrili donedávna k najväčším chovateľom oviec na Spiši. V novej ekonomickej realite sa chov oviec stal nerentabilný a tak ho Kacvínčania výrazne obmedzili. Sú totiž problémne nielen s odbytom mäsa, ale aj koží a predovšetkým vlny. V polovici tohto roka sa u kr. Štefana Kubáška konal výkup ovčej vlny, usporiadany novotargskou pobočkou Zväzu chovateľov oviec. Ako sme sa dozvedeli, za je-

Prístupné ceny umelých hnojív dovoľovali roľníkom obsievať polia podľa potreby. Vzhľadom na veľkú produkciu jatočného dobytka, v niektorých oravských obciach vybudovali aj špeciálne nákupné strediská s vŕhami pre dobytok. Každý týždeň odchádzali z oravských dedín nákladné autá plné býkov a jalovíc. Aj keď roľníci neboli s cenami úplne spokojní, predsa mohli očakávať, že ich práca a náklady prinesú určitý zisk. Zároveň rásť počet predávaného mlieka a v každej dedine bola zorganizovaná zberňa mlieka. Súkromné domy nahradili nové, patrične vybavené zberne. Cena 1 litra plnotučného kravského mlieka sice vôbec neodzrkadlovala náklady vynaložené na jeho získanie a ani pracovníci týchto zberničiek sa netešili dobrou povestou, avšak pravidelný, mesačný príjem zaručoval určitú stabilitu.

Pre ilustráciu uvedieme, kolko základných poľnohospodárskych výrobkov predali oravskí súkromní roľníci gminy Jablonka v období najväčšej roľníckej prosperity v tomto storočí:

Rok	1978	1979	1980	1981	1982	1983	1984	1985	1986	1987	1988
Dobytok v tonách	1118	1348	1582	1166	1247	1307	1400	1486	1460	1858	1565
Ošípané v tonách	515	227	380	145	204	134	104	38	-	-	-
Mlieko v tisícach litrov	4541	4494	4409	4800	5225	6347	7449	7464	7100	10.007	10.516

(Z materiálov Vojvodského úradu v Nowom Sączu určených pre vnútorné účely)

Z uvedených údajov vidno, že v poľnohospodárskej výrobe určenej na predaj dominoval jatočný dobytok a mlieko, a v priebehu niekoľkých rokov úplne zmizli z trhu ošípané.

Miesto boomu regres

Zdalo sa, že zavedením trhovej ekonomiky sa vytvorila nové a lepšie možnosti pre rozvoj oravského poľnohospodárstva. Zmizli rôzne obmedzenia a otvoril sa priestor pre volné obchodovanie. Všetkého je nadostatok. Avšak zároveň poľský trh zaplavili poľnohospodárske výrobky zo západných krajín. Pekne balené, cenovo konkurenčné, aj keď nie vždy kvalitnejšie. Pre západné firmy sa zrazu otvoril obrovský konzumný priestor, do ktorého usmerňujú nadbytok

ich vlastnej produkcie. Domáce potravinárske závody obmedzili produkciu a nezriedka skrachovali. Zmizli odberatelia roľníckych plodín a jatočného dobytka z Oravy. Svoje bitúnsky a závody na spracovanie mäsa o.i. vyradili z prevádzky Potravinárske družstvo GS Sch ako aj Roľnícke výrobné družstvo (RSP) v Jablonke, aj keď to druhé sotva druhý rok vyrábalo v novom a moderne vybavenom másiarskom závode. Ako tak sa udržali mliekárenské závody a to predovšetkým vďaka tomu, že skoro vôbec nezvyšovali nákupnú cenu mlieka. Roľníci sú nútieni ho predať za každú cenu. Dnes 1 liter kravského mlieka mliekárenské družstvá kupujú za 2.128 zł až 2.897 zł. Podľa prognóz Agentúry roľníckeho trhu sa koncom tohto roka cena mlieka má zvýšiť na 2.800-2.900 zł za 1 liter. To ziaľ neprinesie žiadny pozoruhodný zisk jeho výrobcovi. Iba pre nedostatok iných príjmov je väčšina oravských roľníkov nútiená predávať mlieko za takúto nízku cenu. Jednoducho nemajú iné východisko.

Podobne ako pred niekoľkými rokmi zmizli z oravského trhu ošípané, tak dnes na ňom chýba dobytok na mäso. Do histórie už prešli rady gazdov čakajúcich s býčkami alebo jalovicami pri váhe v Jablonke, Veľkej Lipnici, Hornej Zubrici a Podvilkou. Budovy nákupných stredísk dnes plnia úplne iné funkcie. Sú v nich zmenárne, ob-

chody, stolárske dielne, alebo sú zamknuté, pričom najväčší priestor zaberajú váhy, ktoré iba zavadzajú. Dnešní, náhodní kupci nakupujú podľa odhadu, presnejšie povedané nakupovali, lebo oravské maštale už toho veľa neponúkajú. Nevidieť už ani furmanov čakajúcich na nákup umelých hnojív. Dokonca čoraz častejšie gazdovia nákupujú svoje lúky a to zdarma.

Ešte prednedávnom sa na Orave takmer nevyskytovali neobhospodárené pozemky. Ak by náhodou majiteľ nezaoral nejaký kúsok role, buď nepokosil trávu, ihneď ho úrady pokutovali. Dnes je takej pôdy čoraz viac. Oravskí roľníci sú nútieni hľadať prácu mimo domova, často v cudzine. Pokročilý vek gazdov a nakoniec nevýnosná práca na tejto hrude spôsobujú, že úborov pribúda.

EUGEN MIŠINEC

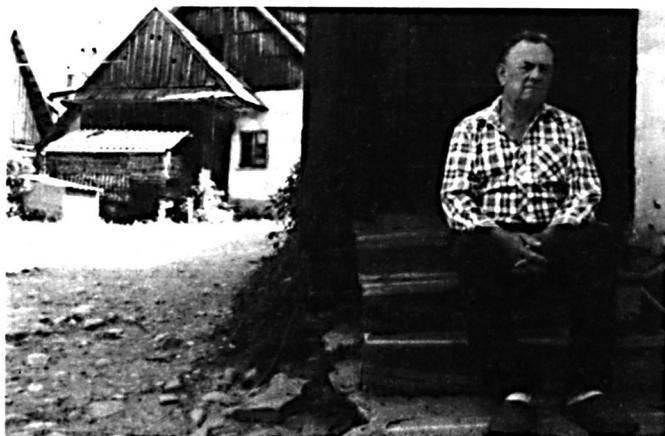
den kilogram vlny platila 16.500 zlотовých. Aj keď nákupná cena bola podľa nás nízka, vzbudila záujem tamojších roľníkov, ktorí predali spolu 6 ton vlny. Je to dosť veľa, aj keď o výkupe mnohí obyvatelia nevedeli. Poznamenajme, že k šiestim tonám pribudli ešte dve z Nedece a Nižných Láps.

V súvislosti s výstavbou nedeckej hydroelektrárne majú byť v jej okolí, teda aj na Spiši postavené čističky odpadových vôd. Prvá je už skoro hotová vo Fridmanove. V súvislosti s tým v minulom roku postavili v tejto obci vodno-kana-

lizačný systém. Museli pritom v obci rozkopať všetky cesty, ktoré si teraz vyžadujú opravu. Naštastie Fridmančanom sa podarilo získať potrebné finančné prostriedky (7,5 miliardy zlотовých) a tak dúfajú, že opravu uskutočnia rýchlo.

Tribáški roľníci zberali v tomto roku seno už na nových zmeliorovaných lúkach. Predtým im však melioračný podnik musel sem-tam vyrównať terén. Pri tejto priležitosti im upravili aj miestne poľné cesty.

J.P.

Prededa jurgovského urbára Jozef Vojtas

Z dreva v Jurgove robili takmer všetko

ZELENÉ ZLATO

STROM

Inštinktívne hľadáme jeho blízkosť. Dvíha nás pohľad hore a uspokojuje svojou vznešenosťou. Stromo rastie dohora, možno preto mu prisichlo také čudné meno - strom.

Vysoký štíhlý JASEŇ stráži takmer každý jurgovský dom. Jeho kult sa v tejto dedine rozšíril akosi samovoľne - dobre sa mu darí na tunajšej pôde, rýchlo rastie, má silné drevo, husté letokruhy, hľat blesky a nedovolí aby ho zranili. Jeho súdržné vlákna vedia odpodiť ohnivého nepriateľa, ktorý roztrhne nejeden smrek, alebo jedľu. Ľudia si svojho anjela strážneho dobre opatrujú, sejte sa sám a oni ho radi vidia pred svojím oknom. Z jeho bieleho tvrdého dreva sa vyrábajú kolesá. Vyrezávajú sa na píle a skladajú zo šiestich dielov.

SMREK dáva prednosť samote. Lepšie sa mu darí na horských stráňach za Jurgovom. Tam je mocný, letokruhy držia pokope, napĺňajú sa pomaly a vtrvalo ako ovocie. Domáci z neho vyrábajú šindle. A nielen to: smrek je všade, kde môže byť nápmocný každej spišskej rodine - jeho duša dýcha v nábytku, domoch a hospodárskych budovách, pracovných nástrojoch, či husliach. Voda ho oslabuje - pri nej vraj rýchlo rastie, ale je chatrný ako polystyrén.

Zato vodu obľubuje mäkká chudá JELŠA. Ožíva vo vyrezávaných predmetoch, ale používa sa aj na údenie, keďže buk na okolí nerastie.

Ohňu najlepšie chutí VŔBA, ktorú tunajší volajú GOJ, vode zas sivá, ušľachtilá JEDĽA. Pokiaľ je ponorená v jej hlbinách, vydrží aj 50 rokov. Nesmie však nikdy vyschnúť. Z jej hladkého dreva sa preto stavajú mlynské a piliarske kolesá. To na jurgovskej píle má už 35 rokov!

A najväčší krásavec? To je vrah smrekovec. So širokými letokruhmi a krásnym červenkastým drevom, z ktorého možno vylúdiť nenapobiteľný lesk.

LES

Jeho šum, prítmie a vôňa poskytuje útočište. Spletný porast zadŕžava vlahu, korene bránia erózii. Háj - bol kedysi chráneným a posvätným lesom. Obývali ho rusalky, lesní bôžikovia, tajomné bytosti. Takýmto posvätným miestom by mal byť dnes každý les.

- *Ludia na Spiši sú naučení, že les má trvať, že sa obnovuje len dlhodobo a treba zachovať jeho sústavnosť, neporušenosť* - hovorí riaditeľ Lesnej správy v Kroscienku, Olaf Dobrowolski. - *Žiaľ až 20, 30 % dreva sa rúbe na čiermo. Tažko je proti tomu niečo urobiť.*

Práve preto Olaf Dobrowolski veľmi pozitívne hodnotí činnosť urbárov - lesných spoločností. - *S ich organizáciou som mimoriadne spokojný. Majú svojho hájnika, tajomníka, revíznu komisiu. Kontrolujú sadenie, ťažbu dreva, činnosť lesných škodcov s pocitom najväčšej zodpovednosti.*

Jurgovský urbár

vznikol ešte počas Rakúsko-uhorskej monarchie. Dnes má okolo 200 členov, čo predstavuje asi 95 % jurgovských gazdov. Vlastní 160 ha, z čoho lesná pôda zaberie 95 ha. Jeho členovia sa pravidelne stretnávajú každý rok, pišu zápisnicu, robia rozpočet, volia tajomníka, pokladníka a revíznu komisiu.

Na Slovensko ďaleko

Už dávno uplynulo sto rokov odtedy, čo prví Jurgovčania odkúpili 45 km za Slovenskou. Vsou 90-hektárový pás zeme podelený na polia, pasienky, a napokon jedľovo-smrekový les s prímesou smrekovca. Za komunizmu však pre vlastníkov platil zákaz vstupu. Niežeby v húštine strašil nejaký démon, územie lesa jednoducho zabraľa pod patronát vtedy ešte Československá

armáda. Hraničilo totiž s polygónmi a podzemnými bunkrami a nedajbože, aby prísne tajný vojenský okruh ktosi narušil hoci len regulovaným lesným hospodárstvom. Po revolúcii prevzali územie pod patronát Štátne lesy a podmienky sa úplne zmenili. Nik už nezakazuje navštievovať Jurgovčanom vlastné lesy, práve naopak - čím je viac starostlivosti z ich strany, tým lepšie.

- *Žiaľ, je to dosť ďaleko* - hovorí Jozef Vojtas, prededa jurgovského urbára - *posledný kráľ sme si zo slovenského lesa priviezli drevo pred štyrmi rokmi. Boli to krásne urastené smrekovce, spolu až 70 kubíkov dreva!*

Smrekovcové dosky vyhľadávajú kupci z celého Poľska, za meter kubický krásneho červenkastého dreva platia až 4 mil. zlottedých.

Viac sadia ako rúbu

Jurgovský urbársky les je pomerne riedky, a preto urbánci viac vysádzajú ako rúbu. Ročne sa skúša na jurgovskej pôde uchytiať 5000 smrekových sadenic. Kým z malého stromčeka vyrastie statný jedinec, do ktorého sa už môže zahryzniť drevorubačská píla, musí uplynúť 60 až 100 rokov. Rozhodnutie prichádza najprv zhora - čiže z Lesnej správy v Kroscienku. Po písomnom potvrdení musia urbánci popojiť *Takner každý dom stráži štíhly jaseň*

kmeň na 5-metrové kusy, ktoré neskôr pečiatkujú odborníci z Lesnej správy. Iba takto označené drevo môže neskôr spracovať jurgovská pila.

- Kedysi sme každý rok zotírali 300 kubíkov dreva - hovorí Jozef Vojtas. - Keby sme tak postupovali ďalej, vyrúbal by sme celý les.

Teraz sa v jurgovskom chotári faží minimum - 80 kubíkov dreva ročne.

A je svetlo!

Jurgovských urbárov v r. 1937 napadlo, že výdatnú silu rieky Bialky môžu využiť aj na čosi iné ako len na poháňanie piliarskeho kolesa. Postavili si malú vodnú elektrárku! A tak sa Jurgov stal pionierom v zavádzaní elektriny na Spiši, tam ľudia prvýkrát obdivovali svetlo elektrickej žiarovky. Neskôr už nestačil jeden generátor, Jurgovčania museli zapojiť druhý, ktorý slúžil až do 60. rokov, keď sa Spišom prevalila vlna elektrifikácie. Z vodnej elektrárne by dnes bola kuriózna pamiatka, keby pred 12 rokmi nezhorela. Pila však pracuje vyrvalo ďalej. Dozerá na ňu Ján Gomboš. Kupcov vraj hľadať netreba, prichádzajú sami. Berú všetko a za kubík dreva platia 1 200.000 zlých. Jurgovská pila však často zíva prázdnou, niet totiž čo píliť.

DREVO

Lesy slúžia rovnako za života ako i po "smrti". Čo by sme robili bez dreva - mäkkého, tvrdého, bieleho i čierneho? Zasad strom, postav dom! Tak začína kedysi svoje životné dielo každý mladý muž. Pri stavbe drevenice nepotreboval ani jeden železný klinec. Dnes drevené domy v Jurgove veľmi nevidieť. A príčina? Zdrvujúci požiar v r. 1854, ktorý požral všecko, čo vošlo do jeho rozbesneného žalúdku. Odvtedy sa

v Jurgove z dreva nestavia. Nanajvýš sa murované steny neskôr obijajú doskami.

Hlina miesto dreva

Jurgovčania si však našli vhodnú náhradu a nemuseli ju hľadať ďaleko od rodnej obce. Na východ od Jurgova, ako sa ide "Do boru", mokriny spôsobili výskyt silne zahlinenej pôdy. Dedinčania postavili v poli pece, vyrobili malé drevné korýtko, do ktorých vklácali hlino a po usušení vyklápal na pec. Ešte dnes vidno zasypané jamy - pozostatky niekdajšej prosperujúcej tehelne.

Šindle sú však znova oblúbené. Z 1 m³ hustého smrekového dreva sa ich vyrábajú až desať kusov. A to nie hocjakým spôsobom. Na tento účel sa používa prvých 5 m dreva. Na píle sa ničia letokruhy, preto najlepšie šindle sa štiepajú ručne sekera. Nesmú byť príliš široké, zle by totiž reagovali na kontrastné zmeny počasia.

Remeslo - zlaté dno?

Jurgovčania majú aj svojho kolárskeho majstra. Je ním osmdesiatročný Valent Tibor. A stolárov? Tých je ako maku, podobne ako debnárov. V tesárcine sa trochu vyzná každý.

O priekopníkovi rezbárstva Andrejovi Gombosovi sme už písali v Živote niekolkokrát. Mladší remeselníci, poväčšine jeho žiaci, sice nezaložili žiadne združenie, ale držia spolu ako koruna jedného stromu. Vyrábajú najmä soľničky, varešky, lyžičky, ktoré od nich kupuje regionálne oddelenie krakovskej Cepelie v Poronine. Vyradené jelšové a vrbové drevo dostávajú z Tanapu. Na rezbárstvo sa však najlepšie hodí lipa. Mäkká, mastná, poddajná. Kráľovský strom, symbol Slovanov. V Jurgove nerastie, rezbári ju dovážajú najmä z územia nedeckej priehrady, kde jej počas výstavby vodného diela zošali neúrekom.

Koleso na jurgovskej píle je z jedľového dreva

Jedným z najlegendárnejších jurgovských výrobkov boli vyrávané truhlice - obrovské kufre, s ktorými Jurgovčania cestovali do Ameriky a zamykali v nich celý svoj malý svet. Sprevádzali ich všade - na lodi, vo vlaku, pri práci. Po návrate boli milou spomienkou.

Ručnú prácu z dreva dnes vyhľadávajú zahraniční turisti. Má pre nich vysokú cenu, pripomína im vôňu tatranských lesov.

Možno budúcnosť Jurgova tkvie práve v hlbinách lesa, v zelenom zlate - dreve. Možno rezbárstvo, stolárstvo, debnárstvo a tesárstvo začne žiť tunajších obyvateľov lepšie ako málo úrodná horská pôda. Do dreva treba dať dušu - iba vtedy vynikne v celej nádhore. A to Jurgovčania vedia, veď sú s ním späť od narodenia, na ňom odchovaní.

Text: BEATA KLIMKIEWICZOVÁ

Foto: MIROSŁAW KLIMKIEWICZ

osobitnou loďou na Slanický ostrov umenia. Už sama plavba znamenala pre deti obrovský zážitok, lebo skoro všetky sa loďou previezli prvýkrát v živote. Na ostrove si pozreli stálu expozíciu slovenských ľudových plastík, inštalovanú v slanickom kostolíku, ako aj jedinečné oravské lapidárium. Potom nasledovala prehliadka Námestova, ktoréj sa spolu s deťmi zúčastnili aj sám primátor. Po chutnom obede v tamjšej reštaurácii Magura sa naši výletníci pobrali do Oravského Podzámku na prehliadku slávneho Oravského hradu. Mohutná hradná budova vypínajúca sa na vysokej skale, pekne zariadené interiéry a ďalšie zaujímavé expozície zanechali na mladých návštěvníkoch nezabudnuteľné dojmy.

Bolo to nepochybne vydarené a užitočné podujatie, ktoré našim mladým krajanom umožnilo lepšie spozať dejiny Oravy, jej prírodné krásy a prežiť hodne vzrušujúcich chvíľ. V takýchto akciách treba rozhodne pokračovať. Kiežby príklad námestovského primátora nasledovali ďalší. Budeme im za to veľmi vďační.

VÝLET NA SLOVENSKO

Oravský obvod našej Spoločnosti má dobrú spoluprácu s niektorými obcami, úradmi a kultúrnymi inštitúciami v pohraničných oblastiach na Slovensku. Zvlášť intenzívna je spolupráca s Mestským úradom v Námestove a najmä jeho primátorom Ivanom Krušinským, ktorý už pred mnohými rokmi nadviazal živé styky so Slovákmi v Poľsku. O jeho ochote pomáha krajanom sme sa mohli už neraz presvedčiť. Preto neprekvapuje, že sa našlo mnohí podnes obracajú, nie len v spoločenských, ale aj súkromných záležitostiach.

Stalo sa už vari tradíciou, že pričinením námestovského primátora a organizačnej pomoci tamojšieho mestského kultúrneho podniku, najmä zástupkyne riaditeľa Evy Mušákovej, sa krajančí deti z našej Oravy zúčastňujú vlastivedných zájazdov na Slovensko. Aj tento rok, podobne ako vlni, si mohlo pozrieť slovenskú časť Oravy 22 detí z Hornej Zubrice, Podvlnky,

Malej Lipnice, Podsmia a Dolnej Zubrice. Sprevádzal ich Augustín Andrašák a učiteľka Katarína Reisová. Len škoda, že nie všetci využili túto príležitosť, v súvislosti s čím sa zájazdu zúčastnilo o polovicu menej detí, než bolo pozvaných. Majú čo futovať.

Zájazd sa uskutočnil 4. júna. Už na hraničnom príchode v Chyžnom si našu skupinu vzala pod opateru Eva Mušáková, ktorá ju sprevádzala počas celého pobytu. Deti nastúpili do autobusu patriaceho TJ Breza, ktorý objednal pán primátor. Hostitelia sa o našu mládež všestrane postarali a zabezpečili jej stravovanie, vstupenky, občerstvenie a dokonca aj zmrzlinu.

Exkurzia bola pripravená tak, aby sa mladí návštěvníci mohli v priebehu jedného dňa oboznať s najzaujímavejšími historickými a kultúrnymi pamiatkami a prírodnými krásami slovenskej Oravy. A tak prvá zastávka bola pri Oravskej priehrade, kde sa celá výprava prepravila

EUGEN MIŠINEC

NADÍDE ČAS LIEČITEĽOV?

Zdravotné stredisko v Hornej Zubrici

Prázdnne zdravotné stredisko v Malej Lipnici

CHOROBY ZDRAVOTNÍCTVA

Jedným z najväčších súčasných spoľaenských problémov je zlý stav zdravotníctva. Nasledujúce roky nám žiaľ nesľubujú nijaké zlepšenie. Je to celoštátny problém a jeho vyriešenie by si vyžadovalo zaviesť radikálne zmeny v organizácii zdravotníckych služieb.

Zatiaľ, ako pacienti, pocitujeme len neustále zvyšovanie cien liekov, zavádzanie platieb za jednotlivé služby v zdravotných strediskách a nemocničiach, alebo dokonca na niektoré vyšetrenia od nás žiadajú jednorazové gumové rukavice, vlastné injekčné striekačky a ihly.

Úroveň jednotlivých zariadení je priamo závislá od administratívnej jednotky (Zespól Opieki Zdrowotnej), ku ktorej patria. Tak je to aj na Orave. Dedinské zdravotné strediská v Pekelníku, Malej Lipnici, Hornej Zubrici a gminné zdravotné stredisko v Jablonke patria k ZOZ-u v Novom Targu a zdravotné stredisko v Podviku zasa k ZOZ-u v Rabke. Gminné zdravotné stredisko vo Veľkej Lipnici má špecifickú situáciu, lebo ho prevzala gmina, podobne ako školstvo. Po polrohu roku sa dá povedať, že je na tom podstatne lepšie, ako iné zdravotné zariadenia.

Žeby to bol liek na chorobu?

- Ale len tam, kde majú jedno zdravotné stredisko - hovorí vojt gminy Jablonka Julian Stopka. - Ani my nevylučujeme takúto možnosť. K tomu je však potrebný určitý algoritmus, aký bol vypracovaný na ministerstve pri preberaní školstva. Vtedy sa poslanci môžu rozhodnúť, či im štátina subvencia a časť gminného rozpočtu postacia. Je potrebná hĺbková analýza. Jablonka sa teda ešte nerozhodla.

Zubár na dedinu nepôjde

Na Orave sú staré aj nové zdravotné strediská. Každé má však okrem ordinácie pre praktického lekára aj zubnú ambulanciu a 2-3 byty pre lakárov. Väčšinou sú obsadené len čiastočne, lebo všade, okrem Veľkej Lipnice, chýba zubár.

- To je celoštátny problém - hovorí vedúci gminného zdravotného strediska, lekár Ján Harbut. - Je to spojené s privatizáciou. Zubár si môže otvoriť súkromnú ordináciu a pacient ho už neotravuje, ale mu platí. Nemusí denne prijímať 30-40 pacientov a pracovať za dva-tri milióny mesačne.

Oravčania teda vyčkávajú na bezplatné liečenie a vytrhávanie zubov v Jablonke, kde dochádzajú dvaja zubári len na päť hodín, alebo sú odkázaní na súkromných zubárov, na ktorých služby nemajú. Za stav svojho chrupu sú však zodpovední samotní ľudia. A tí mnohokrát prichádzajú až vtedy, keď je zub na vytrhnutie.

- Zubná hygiena je v tomto regióne na veľmi nízkej úrovni - stažuje sa mladá zubná lekárka Monika Wajda-Ciszewska z Veľkej Lipnice. - Najsmutnejšie je to u detí v predškolskom veku. Keď som minule tieto deti ošetrovala, mnohým už chýbala časť stáleho chrupu.

Lekár pre všetko

Takúto úlohu splňa každý praktický lekár na dedine. Má prvý kontakt s pacientom a poskytuje mu základnú zdravotnú opateru. U detí je to očkovanie a profylaxia. Do jeho obvodu patrí okolo 5 tisíc obyvateľov, z ktorých mesačne ošetrí aj 800. Je to hlavne v jesenných a zimných mesiacoch.

Zdravotné sestry majú na starosti prevenciu, novorodencov a dlhodobo chorých pacientov.

- Moje zdravotné sestry majú veľmi ťažkú prácu. Služobné auto máme len raz v týždni a autobusom sa chodiť nedá - hovorí lekárka z Podviku Iwona Kulyková. - Oravské dediny sú dlhé niekoľko kilometrov.

Dedinský lekár je k dispozícii prakticky celých 24 hodín. Aj keď je ordinácia zavretá a je vyvesená tabuľka s adresou pohotovosti, ľudia si už zvykli chodiť aj v noci. - Je to naša morálna povinnosť otvoriť im - hovorí I. Kulyková.

V súčasnosti sa situácia zlepšila už aspoň o to, že sa na Orave zaviedli telefóny. Lekár už nemusí volať požarníkov ani zverolekárov. Donedávna chtiac-nechtiac vedel o každej chorej krave alebo ošípanej.

Vybavenie zdravotných stredísk je veľmi chudobné. Prístroje EKG sú zriedkavostou, aj napriek tomu, že takéto vyšetrenie je pre určenie diagnózy nevyhnutné. V gminnom zdravotnom stredisku nemajú ani röntgenový prístroj, a preto pacient musí cestovať do najbližšej nemocnice, alebo mu treba zavolať sanitku. Náklady sa taktôž podstatne zvyšujú. Malá chirurgia je tu teda zákonite obmedzená len na prerezanie, vyrézanie a zoštie, ako hovorí doktor J. Harbut.

Administratívne jednotky (ZOZ-y) sú také chudobné, že o lepšom financovaní môžu dedinské zdravotné strediská len snívať. Zatiaľ pacienti na Orave nemusia za nič platiť, ale napríklad v Zubrici lekári úprimne prosia o nosenie vlastných injekčných striekačiek a ihiel. Chudobní sú aj pacienti.

- Je to smutné, ale mnohokrát musíme liek predpísat podľa vrecka pacienta - hovorí J. Harbut. - Neraz by bol drahič liek oveľa účinnejší, ale pacient si ho nemôže dovoliť.

Sú však aj takí, ktorí po novej reklame v televízii žiadajú výlučne tento liek, nezávisle od svojej choroby.

Kolosy

Na Orave vzniká už druhé zdravotné stredisko - kolos. Jedno je v prevádzke v Malej Lipnici a druhé rastie v Pekelníku. Keby ste sa však chceli dať ošetriť v júli v Lipnici, našli by ste tam jednu zdravotnú sestru a oznam na dverách, že paní doktorka zastupujú v Jablonke. V lipnickom kolose pôsobí len jeden lekár a ZOZ v Novom Targu nemá peniaze pre ďalšieho. Na dovolenkou môže ísť len ten lekár, ktorý si súkromne nájde za seba náhradu. Má význam stavať takéto veľké budovy? Nemá - hovorí vojt J. Stopka. - Ale projekty boli robení začiatkom 80. rokov, keď sa nepočítalo s takou zlou perspektívou.

Civilizačné choroby aj na Orave

Ktoré ochorenia trápia Oravčanov najviac? Lekári sa v diagnóze zhodujú. Plúcne ochorenia, zhoubné nádory, srdcovo-cievne ochorenia a deformácie klíbov a chrabtice.

- Až 80 % starších ľudí trpí na choroby pohybových orgánov - hovorí lekár v Hornej Zubrici Zbigniew Makuszewski. - Je to spôsobené životným štýlom. Niektoré ženy aj dnes perú v rieke.

Civilizačný stres dopadol aj na vidiek - starosti o prácu, susedské spory, každodenne problémy. Je až zarážajúci vzrast nádorových ochorení.

Zaujímalo ma tiež, či sa na území Oravy nevykazuje zvýšené ochorenie štítnej žľazy. Pani doktorka I. Kulyková tvrdí, že aj napriek tomu, že žijú v endemickej oblasti, nie je zaznamenaný zvýšený výskyt. Matky sú však na tento problém precitlivene a samé žiadajú odborné vyšetrenie detí.

Deti - naša budúcnosť

Starostlivosť o tehotné ženy je náležitá. Rovnako dobre je rozvinutá aj starostlivosť o novorodencov. Potom však zodpovednosť za zdravie detí spočíva na rodičoch. Najviac si majú čo vyčítať v zubnej hygiene, ale nestarajú sa ani o správne držanie tela svojich ratolesť.

Telocvične sú len v niektorých základných školách, vo väčšine chýbajú. Napríklad v Podviku. Keď je zlé počasie, deti sedia v triedach. V Zubrici je to lepšie, je tam dokonca zavedená korečkána telesná výchova. Samozrejme s pozitívnymi výsledkami. Už dávno neplatí, že deti majú doma pohybu dosť. Už ani na dedine

väčšina detí nepracuje. Učitelia hovoria, že nemajú žiadne domáce povinnosti.

Rodinný lekár

Je to špecializácia, o ktorej reálne rozmýšľa nejeden dedinský lekár. Veď aj tak robí temer všetko, čo by mal robiť rodinný lekár. Museli by si však zvýšiť kvalifikáciu z gynekológie, očného a ušného lekárstva a chirurgie. Takéto "zaškolenie" dnes stojí 900 miliónov a ZOZ v Novom Targu o to nemá záujem.

Čo je ešte špecifické pre zdravotníctvo na dedike? Sezónne chodenie k lekárovi. V zdravotných strediskách už vedia, že po senách a zbere zemiakov bude opäť nával. Vtedy si rolník môže dovoliť aj chorobu. Inak sám seba zamestnáva a tolerantný nie je ani k svojmu zdraviu.

Čo si však lekári na Orave ešte všimli: Roľníci si chodia pre práceneschopnosť. Odkedy sú poistení, oplatí sa im to. Častokrát je to jeden zo spôsobov, ako dostať peniaze v hotovosti. Pokošíť aj tak treba, prečo by sa na tom nedalo aj privyrobiť? Mladší, tí svetaskúsenejší po robotách v zahraničí, si chcú občas prácenes-

chopnosť kúpiť. Záleží len od lekára, či nepodlahne. Nikto nič nekontroluje.

Práca na dedike

Motívy pôsobenia lekárov na Orave sú rôzne. Z tých, čo som sa rozprávala, neboli nikto Oravec. Jedni museli odísť z Krakova kvôli zdraviu svojho dieťaťa, iní kvôli bytu, ktorý mohli získať iba na dedine. Našli sa aj takí, ktorých prilákalo čaro dedieka. Všetci však svorne priznávajú, že pre takúto prácu musí byť človek predisponovaný. Väčšie mestá sú vzdialé, okruh známych zúžený. V súčasnosti to ani so spoločenskou prestížou nie je najlepšie. Dedinčan si vždy viac väzí s mercedesom, ako lekára s vartburgom.

Dedina sa mení, aj v dobrém aj v zlom. Problémy v zdravotníctve sú také isté ako v meste a lekári na ne nemajú žiadny vplyv. Zatiaľ si pochvaluju len Velkolipničania, ktorých financuje gmina. Od ideálu sú ďaleko, ale majú aspoň základné zdravotnícke potreby. Možno, že už študuje nové pokolenie medikov, ktorí budú vyhľadávať práve dedinu.

Text a foto:

VLASTA JUCHNIEWICZOVÁ

KRÁTKO ZO SPIŠA

Urbársky spolok v Kacvíne pristúpil k oprave starej budovy, ešte z čias Rakúsko-uhorskej monarchie - tzv. Ľudového domu, ktorý obyvatelia volajú aj "kancelária". Budova dostala trvácejšiu plechovú krytinu, ako aj nové obloky a podlahy. Predpokladáme, že po rekonštrukcii bude opäť slúžiť všetkým obyvateľom. Kiežby bola využitá čo najekonomickejšie.

Kacvínsky kostol Všetkých svätých patrí k najstarším a najkrajším kostolom na severnom Spiši. V júli tr. vojvodský konzervátor v Nowom Sączi začal v tomto kostole renováciu bočného oltára Ružencovej Panny Márie. Pri tejto príležitosti treba poznamenať, že na podnet bývalého farára už pred 3 rokmi začali v Kacvíne nepremyslenú akciu smerujúcu k výmene pamiatkového organu v tomto kostole, čo sa stretlo s protichodnými názormi. Časť finančných prostriedkov dostali Kacvínčania od rodákov zo zámoria. Keďže boli nedostatočné, rozhodli sa urobiť medzi farníkmi zbierkovú akciu - najprv po 300 tisíc a neskôr po 500 tisíc zlотовých od každého manželského páru. Nie všetci do zbierky prispleli. Pre niektorých, najmä dochôdcov a nezamestnaných, to znamenalo príliš veľký výdavok. A tak časť farského výboru navrhla, aby farár mená "dlžníkov" prečítať verejne v kostole, k čomu aj došlo 3. júla tr. Ozaj čudné spôsoby!!!

Tohtoročné sucho a vysoké letné teploty cítiteľne postihli všetkých roľníkov na Spiši, najmä vo vyššie položených obciach, kde začína chýbať voda. Nepochybne patrí k nim Falštin, kde vody nikdy nebolo nadostač. Aby si ju zabezpečili, najmä v prípade požiarov, Falštinania v roku 1992 vybudovali protipožiaru nádrž. Ako sa neskôr ukázalo, celá práca vyšla nazmar, keďže v nádrži vznikla štrbina, ktorou voda uniká. A tak je dlhší čas nevyužitá.

Gminný úrad v Nowom Targu je odnedávna v novom sídle na Hlavnom námestí č. 11 (Rynek). Obyvatelia Durština, Krempáča a Novej Belej, ktorí administratívne patria k novotarskej gmine, nové sídlo úradu iste ľahko nájdu.

Priechod cez Bialku počas opravy mosta v Tribši. Foto: J.P.

V Tribši na rieke Bialke sa 10. júla tr. začala rekonštrukcia tamojšieho železného mosta. Šlo o výmenu dreveného podkladu na moste, ako aj asfaltovej vozovky. Preto bol automobilový styk dočasne (do konca augusta) zastavený. Autobusové spojenie Kacvín - Nowy Targ bolo udržané. Presun cestujúcich sa konal kyvadlovým spôsobom. (J.P.)

František Chalupka so svojou vnučkou

Pred žatvou na krempašských poliach

MEDZI SENAMI A ŽATVOU

Kedy je lepšie nazrieť do rolníkovej duše, ak nie medzi senami a žatvou, uprostred tých letných oparov, keď sa žáklé klasy napľňa hojné slnko a nakratučko ostrihané lúky, zbavené zálaže trávy ležia nehybne, v mlčaní bez šelestu očakávajúc zber otavy? Kedy je lepšie zavítať do gazdovstiev úpenlivu sledujúcich každý závan zmeny počasia, ktorý môže obrátiť naruby celú úrodu? A môže byť vari lepšieho miesta ako Nová Belá, ktorú obkolesujú snáď najúrodnnejšie polia na celom Spiši?

Táto jediná krajanská bašta na ľavom brehu Bialky si dodnes zachovala dávnu a nevšednú, až chirurgicky presnú štruktúru. Malý dedinský potok, ktorý kedysi slúžil ako zdroj pitnej vody, rozdeľuje obec na dve časti. Stredný rad domov lemuje cesta a za ňou sa zelenajú a červenajú (od pivónií, muškátov a farebných úľov) záhradky obytných domov. Všetko tu má svoj ustálený poriadok, za domami sa tiahnu maštale a chlievy a ďalej za nimi drevené spišské stodoly. Zvonka vyzerajú ako nedobytné hradby ochraňujúce celú dedinu.

Trojpoľný systém

V Novej Belej sa dodnes orie trojpoľným systémom, ktorý už od nepamäti spoľahlivo slúžil tunajšímu rolníkovi. Každý pozemok je rozdelený na lúky, ktoré sa kosia skôr a tri polia - so zemiakmi, jačmeňom a pšenicou, ovsom, na ktorých sa každý rok striedajú obiliny a okopaniny v tomto poradí. Orať sa začína od ovsa a končí zemiakmi, prvý sa zas žne jačmeň, potom ovoš a posledné sa vyberajú zemiaky. Gazdovstvá majú priemernú veľkosť 6 až 7 ha, len mälokto sa môže popísť areálom väčším ako 10 ha.

Sená

Kedysi na dolinách o Jáne, na holiaci vždy po Jáne začínať čas kosby a hotovenia sena. "Za rána, za rosu, najlepšie sa kosí" - hovorili si košci. Lopotili od svitu do mrku a nič si neželali viac ako hustý mrak, ktorý by prikryl ohnivé slnko. Keď jeden začal, všetci sa za ním pustili. A potom hrabači pretriasali zákosy, na Božom

slniečku seno vyhrievali a do úhladných kôp neskôr zhrobávali.

Dnes sa sená začínajú už v prvej polovici júna a pri práci pomáhajú kosačky. V Novej Belej končili tohto roku sená na Jána a rolníci si úrodu veľmi pochvalovali. Mokrý máj podnietil hojny rast trávy. Prvý daždivý týždeň kosby na lúkach sice poriadne navystrájal, lebo seno sa nemalo kde sušiť, ale neskôr s mierumilovné počasie vyhľadilo ustarostené vrásky z opálených rolníckych ciel.

Najlepšia predpoveď počasia

Po zvážaní sena však na poliach zavládla nemilosrdná duchota - suchota.

- Ak nepoleje, druhá kosba dopadne veľmi zle, - hovorí krajan František Chalupka. V jeho kuchyni na stene visí minuloročný kalendár Života, v ktorom si poctivo značil počasie od 13. decembra - Lucie - až do Štedrého večera. Aký vraj bol deň, taký bude nasledujúci rok mesiac. 19. decembra, na Juditu a Urbana, hrialo slniečko. Taký bol aj júl - horúci ako vyhňa. 20. decembra, na Dominika, zas pršalo a snežilo. Bude taký august?

- Dobre by bolo, keby polialo, a potom ohrialo - uvažuje František Chalupka.

Žatva za dávnych čias

Kedysi sa obilie začínať žaf okolo 10. augusta. Prvý žnec poklepal kosu, urobil znak kríža a povedal "Pane Bože, pomáhajže!" Po žatvi sa obilie dva, tri dni obracalo, potom viazalo do strapatých snopov. Tie po uskladnení v stodolách a humnách chudobnejší niekedy z nádze mlátili hned, majetnejší len poobijali, aby z ľahko zviazaných snopov krajšie a zrelšie zrno do siatia vypršalo. Na zožatých poliach sa potom pásal dobytok z celej dediny. Tento zvyk sa v Novej Belej častočne zachoval až dodnes. František Chalupka patrí medzi 13 gazdov, ktorí na čerstvých strniskách striedavo pasú svoje kravy.

Ako chutí nový chlieb? Najlepšie! Novobelania ho požívajú s nemalom nábožnosťou a vďačnosťou, ved Hôspodin im znova doprial už si nových úrod zemských.

Drahšie stroje

Tohto roku Novobelania očakávali žatvu so zatajeným dychom. Bola totiž iná ako v predchádzajúcich rokoch. Na poliach sa v lúčoch slnka zaleskli železné kombajny. Pred letnými prácami novobelianski rolníci v hojnom počte využili poslednú možnosť výhodného nákupu používaných poľnohospodárskych strojov v Jablonke. Za jeden kombajn zaplatili priemerne 25 až 30 mil. zlôtých. Od 21. júla tr. už platí zákaz dovážania poľnohospodárskych strojov starších ako štyri roky a za nový kombajn polskej výroby budú musieť rolníci zaplatiť až 700 mil. zlôtých.

Ešte pred piatimi rokmi bolo možné kúpiť nový traktor za 8-10 býčkov. Dnes za 16-20. Kto také množstvo vykŕmi na Spiši?

- Čím väčšia mechanizácia, tým menej riziku z hektára - hovorí František Chalupka - kombajn vysoko žne a ostáva za ním veľa klasov na poli. Stroje sú lepšie pre rolníkov zo stredného Poľska

Mlatba a sejba

Okolo 24. augusta na Bartolomeja sa v otvorených vodách kúpu vraj už len hadi, a taký, čo v tejto dobe do zeme nezalezie, je akýsi Ostryv na sušenie dateliny

očarený, temnými silami zaklaiat. "Túla sa po svete ako had po Bartholeme" - hovorí sa vraj o cloveku, čo sa ustavične túla a pokoja nemá.

Po žatve prichádza mlatba a predtým sa ešte vyberajú zemiaky. Pri ručnej žatve sa zvyklo mlátiť koncom novembra, teraz obilie vymláti stroj priamo na poli. Jesenná sejba kedysi začínala na siatnu Máriu v septembri. A aby sa vraj vrabce odpudili od vysiateho zrma, pridávala sa do siatva zem z čerstvého hrobu.

Poľovanie na zákazníkov

- Ťažký je život na roli - hovorí František Chalupka. S predajom úrody majú veru problémy. Vlani stál metrák zemiakov 120.000 zlých, predtým to bolo o sto tisíc zlých viac. Cena za metrák jačmeňa klesla na 250.000 zlých. Podobne bolo s ovsom i bravčinou. Kedysi roľnícke výrobky kupovali priamo družstvá, dnes treba voziať obilie na trh do

Nového Targu a poľovať na zákazníkov.

Letné práce sa končievali na sv. Uršuľu a Katarínu, keď dievky začínať priať ľan.

- Žilo sa bez kúpneho - spomína si František Chalupka. Obdobie letných prác rápidne skrátila mechanizácia. Z polí mizne fažká robota, ale aj poézia obradného života, s ktorým boli ľudia oddávna spojení.

Text: BEATA KLIMKIEWICZOVÁ

Foto: MIROSŁAW KLIMKIEWICZ

AKO POMÔCŤ KRAJANOM V POLSKU

(Z diskusného príspevku na seminári Slováci v Poľsku v Bratislave)

V čase, keď sa väčšina z nás pozera na západ a očakáva odiť pomoc, treba hľať aj netradičným smerom - na sever. Pedagogická fakulta v Prešove Univerzity Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach a jej vedeckí pracovníci a učitelia sa pozerajú na všetky svetové strany. Už niekoľko rokov sa venujeme aj výchove a vzdelávaniu zahraničných študentov. Medzi jej absolventmi boli v uplynulom školskom roku aj študenti z hornej Oravy a severného Spiša z Poľskej republiky. Sú to predstaviteľia slovenskej národnosti, ktorým poskytlo štipendium Ministerstvo školstva a vedy Slovenskej republiky. Po štyroch rokoch štúdie v odbore pre 1.-4. ročník základnej školy ukončili úspešne svoje štúdium tri absolventky zo spomínaných oblastí. Dve z nich venovali diplomové práce problematickej regiónu, z ktorého pochádzajú. Tematika diplomových prác sa venovala takým problémom, ktorým bol venovaný aj medzinárodný vedecký seminár v

Bratislave v Krajanskom múzeu Ústavu pre zahraničných Slovákov v júni 1994. V predvečer seminára bola v krajanskom múzeu otvorená aj výstava Slováci v Poľsku. Taký istý titul mala aj jedna zo spomínaných diplomových prác. Druhá sa venovala historii a súčasnosti krajanského časopisu Život. Spomínaná problematika sa v minulosti buď dramatizovala alebo ignorovala. Vždy podľa spoločenskej situácie. Teraz nastal čas reálneho zhodnotenia života Slovákov na pohraničnom území. Vieme, že školstvo a kultúra na hornej Orave a severnom Spiši potrebujete konkrétnu pomoc. Nielen vo forme kalendárnej literatúry a pozdravných listov. Fond miestnych klubov je potrebné rozšíriť najmä o slovenskú medzivojnovú a súčasnú literatúru, pretože práve v tejto oblasti sú značné rezervy.

Veľké je aj úsilie krajanského časopisu Život, ktorého redakcia sa prednedávnom presťahovala do Krakova, kde má aj zásluhou našej vlády

lepšie pracovné podmienky. Ale treba konštatovať, že počet žiakov, ktorí navštevujú triedy so slovenským vyučovacím jazykom, klesá, pocit prílišnej skromnosti ľudí až dodnes pretrváva, istý pokrok sa dosiahol v cirkevnom živote možnosťou bohoslužieb v slovenčine. Pomáha Matice slovenská, pomáha Ústav pre zahraničných Slovákov. Všetko je však kvapka v mori požiadaviek dvoch regiónov v oblasti školstva a kultúry. Sme radi, že na Orave a Spiši pribudnú od septembra noví učitelia, aby sa úroveň vyučovania na základných školách aspoň trochu skvalitnila. Na mnohých miestach učia totiž nekvalifikovaní učitelia.

Veríme, že filozofia spolužitia občanov na hornej Orave a severnom Spiši je filozofiou vzájomného porozumenia a rešpektovania národných a občianskych práv. Práve v duchu tejto myšlienky v kútku srdca dúfame, že pri najbližších príležitostiach zaznie umelecké slovo slovenské i poľské vedľa seba.

PhDr. JÁN RAČOK
Katedra slovenského jazyka
a literatúry Pdf UPJŠ

Z DEJÍN HORNOZUBRICKÉHO URBÁRU

V období I. Slovenskej republiky

Príznačnou črtou tohto obdobia je, že zápisnice v hlavnej urbárskej knihe sú opäť písané po slovensky. Prvá je z 25. mája 1940. Už podľa nej vidno, že nová situácia mal zplyn na konanie vedenia urbárskeho spolku. Začalo sa zavádzanie "poriadku". O.i. bol prinavrátený dávny spôsob hlasovania na valnom zhromaždení, čiže podľa počtu účastník. Navyše v úvode zápisnice sú uvedené mená všetkých účastníkov schôdzke spolu s počtom prislúchajúcich hlasov. Na dodržiavanie formálnych a právnych predpisov mala určite vplyv prítomnosť na urbárskych schôdzach zodpovedných slovenských úradníkov. Valných zhromaždení sa prevažne zúčastňovali: komisár politickej správy Okresného úradu v Trstenej Viliam Skalník, zástupca lesného oddelenia Okresného úradu v Námestove a oblastný horár Andrej Vasek, ktorého neskoršie vystriedali Peter Misura a Ondrej Chudák, ako aj obvodný notár vo Vyšnej Zubrici Jozef Kráľ, ktorý bol zapisovateľom.

Za slovenskej republiky sa skončila samovláda predsedu hornozubrického urbára. Prvýkrat v dejinách tohto spolku funkcie podpredsedu (tzv. horného gazu) a pokladníka zverili na valnom zhromaždení iným osobám. Bol tiež zvolený stály sekretár. Platky urbárskych úradníkov v prvom roku po pripojení k Slovenskej republike boli nasledujúce: predsedu 80 Sk, podpredsedu 50 Sk, pokladník 25 Sk, sekretár 25 Sk a hájnik 500 Sk. V tomto období sa končí i zhovievavosť k dlužníkom. Reštancie (podľžnosti voči urbárskej pokladni) sa začínajú bezohľadne vymáhať. Avšak od tých dlužníkov, ktorí mali podiel v urbárskom spolku, lebo im mohli zasťatiť výplatu dividendy buď, čo sa aj niekoľkokrát stalo, predať na verejnej licitácii prislúchajúci prídel dreva. Tak napr. istému Karolovi Vojčiakovi predali 29.12.1940 až 6 stromov za 600 Sk, čo poukazuje na to, že niektoré dlužoby boli skutočne vysoké a že medzi dlužníkmi boli aj bohatí gazdovia, keďže prídel 6 stromov prislúchal za väčší počet podielov.

Náďalej trvali spory s úradmi. Okrem starého konfliktu so Správou oravských lesov pribudol

hornozubrickým urbarialistom ďalší vážny odporca Daňový úrad v Dolnom Kubíne. Ako však vysvitá zo zápisnic, Hornozubričania si z úradných výstrah nič nerobili, naopak, počíname si čoraz smelšie. Tak napr. 15. februára 1942 sa uznesli: "Ukladá sa lesnému urbárskemu hájnikovi, žeby furmanov s naturáliami Lesnej správy vo Vyšnej Zubrici neprepustil cez Čiernu zem". Naproti tomu Daňovému úradu v Dolnom Kubíne, ktorý im za rok 1942 vyrubil daň vo výške 3.626 Sk, napísali, aby daň rozložili na jednotlivých účastníkov, lebo "spolok platiť nebude".

Tak ako predtým, aj v období Slovenskej republiky podporoval hornozubrický urbársky spolok viaceré verejné akcie. Prispieval na opravu ciest, mostov, škôl, na požiaru zbrojnicu a miestnu dychovku, ba dokonca aj na letný tábor Hlinkovej mládeže zorganizovaný v tomto čase v Hornej Zubrici. S pomocou urbára mohli počítať pohorelní budť ľudia postihnutí iným nešťastím. Posledným milodarom hornozubrického urbára v tomto období bolo 1000 Sk, poskytnutých v roku 1945 "na reverendu káplanovi". V zápisnici sa sice neuvádzajú, o ktorého kňaza išlo, ale bol to pravdepodobne dar pre Emanuela Petra Bardoša z Bieleho Potoka, ktorého Zubričania mali veľmi radi a za jeho dobrotu sa mu chceli aspoň takto odvŕať, keď ich po vojne musel opustiť.

EUGEN MIŠINEC

ŤAŽKO DOBYTÁ IDYLA

Volá sa Malá Lipnica, ale svojou rozlohou patrí k väčším obciam na Orave. Desať kilometrov dĺžky je rozložených do mierneho kopca, ktorý sa dá v nohách pocítiť už po kilometri.

Krásne drevené chalúpky a susediace s nimi murované poschodové domy sú ozdobené bledými pastelovými farbami. Malá Lipnica pôsobí čisto a veľmi vlnudne. Akoby sa odlišovala od iných oravských dedín. Z hlavnej cesty - malo frekventovanej, vidieť len pekne upravené priečelia domov, alebo trávnaté pozemky. Z celkového dojmu sa nevynáimajú ani malolipnické dominanty, roztratené po dedine. Sú pýchou obyvateľov, ktoré postavili vlastnými rukami.

Oáza pokoja a dôstojnosti

Tieto slová výstižne opisujú areál nového kostola, postaveného v roku 1936, s cintorínom, oploteným nízkou drevenou ohradou. Vysoké tuje dodávajú miestu ráz upraveného parku. Vidieť, že nad všetkým bdejú česi pracovité ruky.

Čo si raz Malolipničania postavia, to si chránia. Preto nefutujú akékoľvek peniaze a námahu, veď to zostane v dedine. Rovnako podporujú výstavbu kostola, ako aj stavbu baru. Všetko je potrebné. A majú naozaj len to, čo si sami urobia.

- Keby ste vedeli, ako sme ten kostol stavali - hovorí richtár Malej Lipnice Stefan Smreczak. *- Dnešné stavby, to je nič. Vtedy neboli traktory, stroje, výťahy. Tehli sa vozili "rapcakmi" z 36 kilometrov vzdialeného Nového Táru. Po celodennej lopote sa v noci o druhej vybraло aj 100 furmaniek. To bol pohlad!*

Cement vozili z Čierneho Dunajca a kameň z Babej hory. Kone utiahli len dva balvany, ktoré sa spracovali až na mieste. Materiál vytahovali do výšky štyria udatní chlapí. V roku 1942 bol kostol vysvätený a odvtedy už aj raz vymaľovaný. Vlani v ňom vymenili lavice, zhotovené z vlastného urbárneho dreva.

Takéto chalúpky nie sú v M. Lipnici zriedkavosťou

Najradostnejšie Vianoce

Nebolo v Malej Lipnici hľadam radostnejších zimných sviatkov, ako v roku 1971. Presne 22. decembra sa rozsvietili prvé žiarovky. Desaťkilometrovú dedinu sa ľuďom podarilo zelektrifikovať za necelých 6 mesiacov. Ale stĺpy stavali aj pri mesačnom svite, lebo dni im nestačili.

Richtár S. Smreczak, ktorý richtáriči už 25. rok, si chváli svojich obyvateľov. Nikdy neboli problémy, kto má koľko odpracovať, alebo dať. Taktôž sa im podarilo postaviť zdravotné stredisko, faru, domov pre učiteľov, školy, požiaru zbrojnicu a všeličo iné. Vyfasaltoval 10 km cest tiež nebolo ľahké. Vo všetkom však Malolipničania vidia svoje peniaze, preto sa o to starajú.

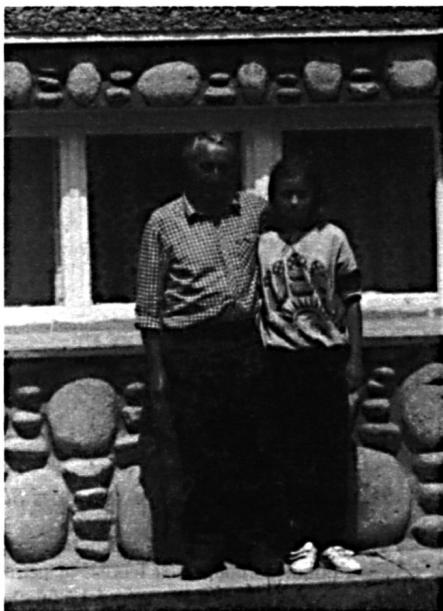
Najviac ich však bolí budova zdravotného strediska. Z niekoľkých lekárov majú len jedného, zubná ambulancia je prázdna, až na mladého Zubára na praxi, ktorý tu tráví pár hodín. Plánovaná pôrodnicina vôbec neexistuje. K detskému lekárovi sa chodí do Podvľka a na iné bežné vyšetrenia do Jablonky... A stojí tu stredisko ani hora! Umiestnili v ňom aspoň telefónnu ústredňu a dedinskú knižnicu.

Voda nad zlato

V rekordných dlhodobých horúčavách tohto leta celá Orava zápasí s nedostatkom vody. Zem má niekoľkocentimetrové pukliny. Vysúšajú sa aj domáce vodovody niektorých Malolipničanov. V tomto roku už osútovali, že nesúhlásili s výstavbou dedinského vodovodu.

- Súhlasila len polovica dediny - asi 354 domov. Ostatní majú vodu z nedalekých prameňov. Ale peniaze - 1 milión, mi dalo len 82 gazdov. Z toho neurobíme ani projekt. Tak som im musel vrátiť peniaze. Teraz všetci litujú.

Vodu by čerpali z Babohorského potoka, odkiaľ berie aj Zubrica a má sa vraj zaviesť aj do Jablonky.

Richárd S. Smreczak so svojou vnucou
Spojenie so svetom,

ale hľavne s bližším okolím, môžu Malolipničania nadviazať prostredníctvom telefónov. Majú ich až 188 s dvoma centrálami. Zatiaľ ešte neosútovali svojich 7 miliónov, ktoré im umožňujú zavolať si kedykoľvek lekára, alebo inú pomoc.

Nefutujú tiež, že nepodľahlí Veľkej Lipnici, ktorá ich chcela medzi seba po odtrhnutí od Jablonky.

- Keď pridem do Jablonky, mám blízko všeade, do Nového Táru, Chyžného aj Rabky. Má tam lekáreň aj trhovisko - hovorí richtár Smreczak.

Svetom sa boli nútene spojiť aj kvôli práci. Pôda zadelená do 5.-6. skupiny nikoho neužívá. Gázdovia sa preorientovali na seno a chov býčkov, ale majú problémy s ich odbytom.

V okolí nie sú žiadne závody a podnikáť sa v Malej Lipnici asi nikomu nechce. Nevyšlo to ani súkromnému pekárovi. A tak chlieb do 7 obchodov dovážajú z Jablonky.

Skoro každé gázdovstvo je ochudobnené o jednu pracovnú silu, ktorá je za hranicami. Len vďaka tomu pribúdajú v dedine stále nové domy.

Malolipnický kostol

Čo s rozpočtom?

V tomto roku by Malolipničania chceli začať výstavbu novej školy č.1. Pre obyvateľov domov 1-200 to znamená ďalšie výdavky. Treba od gazdov vykúpiť pozemky, lebo na školu potrebujú až hektár. Ľudia sa opäť spoliehajú na vlastné sily.

Dedine by sa zišla aj kanalizácia. Žumpy nestačia a tak si sami znečistujú životné prostredie hlavne v okolí potoka. Richtár S. Smreczak si spomína na nedávne časy, keď ešte pred desiatimi rokmi chytal v potoku pri dome raky. Ale už dávno po nich nieť ani chýru. S kanalizáciou teraz začína Jablonka a potom príde rad aj na iné dediny.

Už je īm veselo

- má kto zahrať na zábave, alebo na svadbe. Pred dvoma rokmi si v Malej Lipnici založili dychový orchester. Opäť sa nezaobíšlo bez peňažnej podpory občanov, ale dali s radosťou. V bývalom Česko-Slovensku si kúpili hudobné nástroje a teraz pod taktovkou dirigenta Miroslava Rybára zo Slovenska dosahujú popredné miesta na prehliadkach. Dychovku si založili požiarinci.

Povzbudzujúca injekcia

Nebolo by zle, keby členovia MS v Malej Lipnici nadviazali spoluprácu s pánom Rybárom. Možno by sa tak podarilo krajanke V.

Smrečákovci obnoviť prácu folklórneho súboru. Keď má kto zahrať, je rezkejšie.

Takáto injekcia by bola potrebná aj preto, aby aktivizovala školskú mládež. Slovenčina sa vyučuje len na jednej z troch základných škôl a s deťmi sa nepodarilo nacvičiť ani divadlo, o ktoré sa pani Viktoriá tak snažila. Žiakom sa nechcelo učiť.

Plánov by predsedníčka MS v Malej Lipnici mala viacej, ale všetko stroskotáva na peniazoch. Nemá kto podporiť ani Deň slovenskej kultúry, ktorý chceli na Orave zorganizovať.

Kedysi peňaží tiež nebolo nazvyš, a predsa o nás vedeli široko-daleko.

Text a foto: V. JUCHNIEWICZOVÁ

RASTLINNÝ VOTRELEC NA SPIŠI

Rastliny patria k základným a veľmi dôležitým formám života na našej planéte. Bez nich by sme si fažko predstavili nás život a vôbec existenciu vyšších živých organizmov. Odhaduje sa, že na svete existuje okolo 500 tisíc druhov rastlín, pričom botanici objavujú stále nové a nové druhy, doposiaľ neznáme a často veľmi užitočné. Avšak v prípade rastliny, o ktorej dnes píšeme, sa o užitočnosti asi hovorí nedá. Ide o rastlinu nazývanú po polsky barszcz Sosnowského, latinsky Heracleum Mauregatianum.

Od lupiny k boršču

Každý rolník na Spiši vie, kde a aké rastliny má pestovať. Pozná tiež základné pravidlá ich striedania. Napr. ľatelia zásobuje pôdu dusíkom, preto pre rolníka je samozrejmé, že na budúci rok sa na ľatelinisku bude dobre dať zemiakom a pod. Ako spomínajú starí Nedečania, kráiko po vojne tamojši rolníci pestovali na tzv. Majeroch lupinu (*Lupinus angustifolius*). Táto rastlina s drobnými lístkami a modrými kvetmi bola vraj veľmi užitočná a podľa niektorých rolníkov z Nedece dokonca hodnotnejšia ako maštál hnoj. Nedečania ju nezbierali, ale na jeseň zaorávali. Dnes sa už pre tento cieľ nevyužíva. Škoda.

Ani nie tak dávno sa v Nedece a okolí objavila nová, neznáma rastlina - spomínany

borsč Sosnowského, ktorý pochádza odkiaľsi z Kaukazu.

Kdesi v 60-tych rokoch bol v Nedece založený Výskumný ústav pestovania a aklimatizácie rastlín (IHAR), ktorý dostal pre svoje účely cirkevný pozemok s rozlohou 3,60 ha. Práve na tomto pozemku začal Ústav skúšobne pestovať onu kaukazskú rastlinu. Vzhľadom na vysoký obsah bielkovín, cukru, vody, ako aj veľkú úrodnosť sa rastlina znamenite hodí na silážovanie. Z jedného hektára sa dá získať až 200 ton siláže. Preto štát nabádal rolníkov k jej pestovaniu. Rastlina sa do IHAR-u v Nedece dostala v rámci spolupráce poľských a sovietskych botanikov. Samozrejme pred jej širším zavedením do pestovania mala byť riadne preskúmaná, čo sa nestalo. V nových, európskych podmienkach táto obrovská rastlina dosiahla výšku až 2,5 metrov a hrúbku bielej 8 cm. Má obrovské, vyše metrov listy, veľký biely kvet, stala sa agresívna a pre ľudí veľmi nebezpečná.

Ako v jurskom parku

Stevena Spielberga sa nám javí dnes bývalá plantáž boršču Ústavu pestovania a aklimatizácie rastlín v Nedece. Ako spomínajú jeho pracovníčky, práca pri silážovaní tejto rastliny bola nebezpečná. Zvlášť nebezpečná je najmä počas letných horúčav, kedy vylučuje jedovaté (furokumarinové) látky, ktoré spôsobujú popáleniny a môžu

dokonca ohroziť ľudský život. Boli už zaznamenané viaceré vážne popáleniny, dokonca III. stupňa. Je zaujímavé, že boľavé pluzgieri sa ukážu až po troch dňoch.

Invázia pokračuje

Ústav pestovania a aklimatizácie rastlín v Nedece a jeho plantáž boli zrušené. Pozemok bol prinavrátený pôvodnému majiteľovi. Dnes tam nájdeme drevenú búdu a celý pozemok je ohradený drôtou zhrdzavenou sieťou. Je na ňom hústina boršču, ktorý sa rozširuje stále ďalej a ďalej. Vyhladáva si, tak ako jeho bratanec bolševník boršč sibírsky (*Heracleum sphondylium*), najmä miesta pri rieках a potokoch. Z bývalej nedeckej pláňaže sa boršč Sosnowského preniesol potokom k riečke Kacviňanke a naprieku k Nedeci.

- Nedávno som bol v Nowom Sączu - spomína Michal Neupauer z Nedece - a videl som boršč v Tymanovej. Nedečania sa ho kedysi pokúšali zničiť, aby zamedzili jeho expanziu. Medziiným poliali rastlinu chemickým prostriedkom a trávu vypálili, žiaľ bezvýsledne. Zatiaľ asi neexistuje spôsob, ako zabrániť jej rozširovaniu. Je to ťažké už aj preto, že korene siahajú až do hĺbky dvoch metrov. Je to podobne, ako s naším chrenom.

Vývoj a rozšírenie rastliny pozorne sledujú vedeckí pracovníci krakovskej pobočky Poľskej akadémie vied. Možno nájdú spôsob, ako obmedziť výskyt tejto nebezpečnej rastliny. Zatiaľ apelujeme o veľkú ostrážitosť. Treba dávať pozor, najmä na deti, ktoré ju považujú za vhodnú na vyzeravanie pŕšťatiek.

Text a foto: JOZEF PIVOVARČÍK

Hústina boršču pozdĺž riečky Kacviňanke

Rastliny alebo stromky?

KAREL POLÁČEK

HRÁČI

POKRAČOVÁNÍ Z PŘEDCHOZÍHO ČÍSLA

Na hřbitově pán Dalibaba zatroubil do kapesníku a pravil:

- Milý hochu, loučíme se s tebou... Já vzpomínám slov básnikových: "Nejsi ani za horami... jen ta hrstka polní trávy roste, roste mezi námi... A pro tu hrstku trávy ruka ruky nedosáhne..." Přál bych si, aby se tvůj hrob pokryl svěží zelení, která bude ti připomínati zelené sukno hráčského stolku, u něhož jsme strávili tolik družných chvil. Já ti slibuji, že vždy zůstaneme věrní tvé památké a nadále budeme v tvém duchu působiti. Hráče špatné, zbrklé, lstivé a bezbožné budeme odháněti od svého kruhu. Každá naše hra budiž pietní panychidou na tvoji památku. Můžeme ti prozraditi svoje usnesení, které praví: Každý zvítězivší věnujž jistý, pevně stanovený peníz do pinky ve prospěch fondu pro postavení důstojného pomníku tobě, - který jsi v našem kruhu nazýván Otcem karbaníků... Lokálně všech místních hostinců budou ozdobeny tvým obrazem. A podnikneme rozhodné kroky, aby ulice Na láni byla přejmenována na třídu Otce karbaníků.

V dalším oddílu svého projevu zmínil se řečník o ušlechtilé povaze zesnulého, velebil jeho zásluhu o blahobyt a rozvoj živnosti hostinské, vyzdvíhl jeho význam, jenž sahá daleko za hranice rodného města. Překvapil přítomné sdělením, že nebožtík pamatoval i na budoucí pokolení nadací, z jichž požitků mají být podporováni mrvní, z manželského lože zplození a nadaní jinoši na dráze karbanické. Toto odhalení způsobilo hluboký dojem na smuteční hosty.

A končí: - Bratre Kobosile, buď zdráv!

Nato zapěl zpěvácký kroužek *Slavoj* pod osvědčeným vedením Ing. C. Jana Thoře smuteční chorál.

Hluše dopadly hroudly na raken. Hrobníci jali se zasypávat hrob žlutavým jílem. Nad námi usmívalo se necitelné nebe modrým úsměvem. A tak jsme se rozloučili s tatíčkem, Otcem karbaníků...

13 Mám usednouti za osiřelý stolec? Nikoli odcházím z domova & O zlostném starci

Činorodému člověku není dopřáno dlouho kochati se zámutkem. Po odchodu tatíčkově zaměstnala mne vážná otázka. Matka důklivě žádala, abych již z domova neodcházel. Je jí smutno mezi čtyřmi stěnami a těžce na ni doléhají matohy vzpomínky.

- Neodcházej, - žádnila, - neopouštěj stařenu. I mně nezbývá mnoho života. Patří na tebe, vidím v tvé lici tahy zesnulého. A lehceji ponesu své břemeno.

Dostavili se k nám také pánové Dalibaba s Menškem, aby svou domluvou podporovali přání matičky.

- Pane Kobosile, - pravil pan Dalibaba, - přicházím vás požádati jménem všech přátel a rodáků, abyste neodcházel. Hle, co vám může poskytnout cizina? Zde nebude nikdo, kdo by vám odpíral cti i vážnosti.

- Jsem téhož mínění, - připojil se pan Menšk. - Vy jste povinen převzít živnost po svém otcu.

- Nic ovšem nepřekáží tomu, - pokračoval pan Dalibaba, - aby vdova vedla dále živnost po manželovi. Svoji způsobilost zajisté prokázala. Několikrát zasáhla do hry rozhodujícím způsobem. Mně samotnému připravila dvakrát trudný los přihlížeti k tomu, kterak byly rozmetány mé naděje ve vitézného betla.

- A já, - dodal pan Menšk, - účastnil jsem se s vaši paní matkou tažení proti dvěma cizincům z města Vamberka, kteří přibyli k nám v bláhovém domnění, že se jim lehce podaří zíci hradby našeho města. Po celovečerním zápase byli odraženi se zkrvavenými hlavami, zanechavše bohatou kořist v našich rukách.

- Pravá a hluboká láska, - uvažoval pan Dalibaba, - a naprostá oddanost k manželi způsobila ten div. Ta zkyprila půdu a dala vykvéstí hráčské dovednosti, která je jinak cizí ženské povaze. Tomu říkám splynutí duší. Ženy jinak nemilují karbanu a odpírají mu s urputnou houževnatostí. Nemají milosti. Jenom dámy ze společnosti oddávají se hrám. Ale ty se vzdálily přirodě.

- Já soudím, - dumal pan Menšk, - že je jim odepřen dar pozitivistického myšlení. Příliš podléhají mysticismu. Pravý hráč nehledá v kartách jiného smyslu, než jaký je odedávna ustanoven. Hráč ví, že král s filkem značí dvacítku, a za jistých okolností čtyřicet. A ženy věří tomu, že v kartách je utajen jakýsi jiný význam. Jsou přesvědčeny, že svršek značí ženicha, zelené eso radost a kulová devítka cestu. Hráč může podle své konkartace soudit na svoji nejbližší budoucnost, a to pouze na vitézství nebo zkázu. Ale ženy jsou nakloněny věřit, že celý život se všemi osudy je v kartách obsažen.

Tak rozmlouvali oba pánové a neustávali přitom usilovat, abych zůstal doma a převzal stolec po otcu. Chválili sice hráčské ctnosti mé matky, ale poukazovali na její pokročilý věk, který nedovolí, aby dlouho třímal v ruce otče živnosti.

- Šťastný a spokojený život vám kyne, - hlasal pan Dalibaba. - Život v cizině je pln zálužnosti. Mnohého zklamal a nalomil. Zde však budete chován jako v bavlnce. Podívejte se, dejme tomu, na našeho pana Říhu, jehož stříbrná brada zdobí odnepaměti jeho krupařský závod. Oko tohoto růžového kneta nespářilo ve svém dlouhém životě cizích krajů. Sám se chlubí tím, že nikdy neviděl vlak, jenž je předmětem jeho pohrdání, poněvadž unáší lidi z domova, což považuje za vrchol poštetnosti. Nezná jiného světa, než svůj krupařský závod. Neuznává jiné vlády, než sbor obecných starších, jejichž bdělé oko a odhodlaná mysl dovede ochránit krupařský závod před úklady zločinných lidí. A až bude skončena jeho životní pouť, tu tisy a tůje, které rostou z naší svaté půdy, budou šepotati zkazky o cenách pečiva a vařiva. Nuže, mladý

muži, uposlechněte mých slov a vzdejte se myšlenky na vizinu. Sám vám vyhledám nevěstu, krásnou a půvabnou dívku, s níž mnohých radostí užijete a zplodíte řádné potomstvo.

Vyžádal jsem si několik dní na rozmyšlenou. Ale já věděl, že neuposlechnu rad svých rodáků, neboť moje mladá mysl byla okouzlena pomyšlením na mnohá dobrodružství, která poskytují cizí kraje.

Ujel jsem z domova skoro tajně, s nikým, kromě matičky, se nerozlučiv. Spěchal jsem do města Dobrušky, kde se právě konal výroční trh, aby zastíhl principála, jenž se svými podniky zde prodléval.

Pan Ulián mne uvítal zvěstí, že v tomto městě je mnoho vynikajících živnosti hostinských, kde karbaníci provádějí svoje umění. Mezi jinými jmenoval hostinec "*U Petráňků*", který je mimoto sídlem místní kultury, neboť hosti ve svých zdech občanskou knihovnu a dva podpůrné a vzdělávací spolky Dobroš a Vlastu. Principál se mně pochubil, že se mu již podařilo seznámiti se se sympatickým domorodcem panem Bekem, o jehož hráčských schopnostech mluvil s nadšením. Pan Bek, pravil můj zaměstnavatel, je muž vždy jaré myсли; ve dne plně zušlechtuje líce občanů dobruských, aby se večer veselil v kruhu svých přátel. V průvodu tohoto bodřého muže navštívil v pondělí Petránkův hostinec, v úterý zavítal do hotelu "*Steiner*", ve středu besedoval "*Na červené*", čtvrtok jej zastíhl "*U nádraží*". V pátek bylo volno, neboť tento den zasvěcuje pan Bek koupání. Osvěžen na těle i duchu, vrhá se v sobotu v seč "*U Tomášů*". V neděli rozbíjí svůj stan "*U Steinerů*".

Nuže, dnes je neděle a my vydali jsme se v průvodu pana Beka do Steinerova hostince. Vstoupili jsme do podlouhlého lokálu, jehož asi jedna třetina je oddělena záclonou. Za touto záclonou prohánějí se karambolisté okolo kulečníku. Zdá se, že pan Steiner nemiluje hráčů kulečníku a pečejo o to, aby zůstali skryti světu. Svoji přízeň věnuje karbaníkům a sám často krátké účinně zasáhne do boje.

Pan Bek nás představil štíhlému jinochovi; byl to místní lékař dr. Káš, a jak pravil náš průvodce, neméně obratný ranhojič než hráč. Ukázalo se, že výtečný pan Bek mluvil pravdu. Štíhlý jinoch okouzloval exhibiční hrou. Záhy počala se místnost plnit, a veškeré stolky byly obsazeny hráči.

Naše hra byla přerušená nenadálým výjevem. Do místnosti vstoupil jakýsi kostnatý stařík. Přísnost vanula z jeho rysů. Zastavil se ve dveřích a pozorně objal pohledem hráče. Tu zastavil se jeho zrak u jedné partie. Rozhodným krokem přistoupil ke stolku, zlostně zavrčel a usadil se za jedním z hráčů. Pozoroval jsem, že ruka hráčova, která již vynášela kartu, se zachvěla. Pokorně se zahleděl do tváře přísného starce; avšak jeho rysy ztuhly a nedávaly najevo žádné hnuty myсли. Rozpačit, dlouho přemýšlel a pak nerozhodně vynesl. Ale vzápětí rozlehl se místností zvuk políčku.

- Tak se vynáší, ty makovče? - zařval přísný stařík. - Ty lálo, tvarohu, neužitečný člověče! Oh, ničemu! Tak jsem tě učil? Nikdy nic nebuděš umět, ničemu neprozumíš, neboť tvoje mysl je zaterněna!

- A jak jsem měl vynést, pane Podleno? - tázal se pokorně nešťastný hráč.

- Jak! Jak! - vztekal se přísný kmet, - jinak, všelijak... jenom ne tak, jak jsi vynesl. Již třicet let tě pozorují a ničemu ses nenaučil. Pamatuješ se, jak jsi v roce sedmadvadesátém nes zeleným esem? A tím všechno prohrál?

- Poučte, ale nefackujte, - zapíštěl hráč, - kdybyste v mírnosti ukázali chybu, pak bych se napravil. Ale vy hned do hlavy... Pak nemá být rozum zakalen...

- Aáá! Holomku! Tak ty budeš ještě odmlouvat? Pánové, proč ho neodeženeš od stolu? Vy strpíte, aby byl sprostý proti starému člověku? Oh, mizeró! Na starce nad hroblem sis dovolil! Hned se spakuješ a domů! Já ti, mně se zdá...

Pokáraný hráč se zvedl a chystal se k odchodu. Ale stařec zahřměl: - Kam, kam?

- Vždyť jste mi velel, abych šel domů...

- Žádné domů! Tady zůstaneš a hrát budeš. Za mého osobního dohledu...

Byli jsme velmi udiveni a tázali se pana Beku, jak to, že onomu starci je dovoleno trestat hráče. Je-li to příbuzný, či přestoun onoho zpolíčkovaného muže?

Pan Bek se usmál a pravil: Ani to, ani ono. Pan Podlena má takovou povahu. Je příliš prudký. Kdybyste přišli sem jinou neděli, pak byste možná spatřili, an políčkuje zcela jiného hráče. To už je takový zvyk.

- A co jej k tomu opravňuje? Je snad znamenitý hráč?

- Nevím. Nikdo jej ještě nikdy neviděl hrát.

- Jak tedy to vysvětlíte?

Pan Bek pokrčil rameny.

- Prosím vás, - pravil, - starý člověk. Má své vrtochy. Fackuje, nu, což... Přejme mu to. Dlouho-li tu ještě pobude? Prudký kibic. Ale jinak je to hodný pán. Dá facku, ale v tu ránu už na to nemyslí. On jen tak poučuje. Někdo má takového koníčka. Přejme tu radost starému muži...

14 Stařec cizinců nefackuje & Až spáč procitne & O znepřátelených obchodnících & Spor o domácí odboj

- A - tázal jsem se, - i cizince, kteří hrají společně, fackuje?

- Cizinců nefackuje, - odvětil pan Bek. - Jest pouze přísný na rodáky; přál by si vidět krajany kráčet na vrcholcích karbanického umění. Neraťte mít strachu, že by vás přišel pokárat.

Sledovali jsme zajímavého starce, který zvolna procházel kolem, bloudě ostřížím zrakem po skupinách hráčů. Tam ozvalo se příkře slovo, a onde vrazil šňupku nešťastnému hráči. Když jeho přísnost byla ukojena, odcházel se slovy, že bude muset jednou udělat zde pořádek. Vyprovázel jej hostinský, krčce omlouvavě rameny.

Pan Bek, míchaje karty, pravil: - Cožpak tento stařec... My jej všichni ctíme, protože si toužebně přeje, aby krajané prospívali. Ale je zde kibic, který je mnohem obávanější.

A ukázal nám jednoho pána, který sedě rozkočmo na židli, spal za zády jednoho hráče. Veliká hlava, vzrostlé dýni podobná, kývala se mu na stonku tenkého krku; a nos, obraz

paprikového lusku, vyrážel žalostné zvuky jako moucha, která touží po svobodě, naráží na okenní tabuli.

- Spí, - vece pan Bek, - při normálním průběhu hry. Hráčská rčení a výkřiky ukolébají jej v tichý spánek. Ale běda, jakmile nastane napjatá situace...

V tom okamžiku otevřel spáč s námahou oči a zamumlal: - Já bych se otočil... - Pak mu klesla hlava opět na rameno a muž pohroužil se opět v mráky. Ale hráč se otočil, jak mu spáč kázal. A mohutně zvízil, strašlivě zdrtiv své odpůrce.

- Viděli jste? - tázal se pan Bek. - Tak tomu bývá vždy. Když se pan Rous probudí, pak to stojí vždycky někoho velké peníze.

- Pan Rous, - dodal hrdě, - je velký přírodní zázrak. Město je nař hrdo. Kdyby nám za něho učenci dávali tisíce, my jej neprodáme. On, pánové, tvrdě spí. Ale ve spánku prožívá všecky fáze hry, jako kdyby jeho oko bdělo. Nic mu neuje. Je to jasnovidec, kterému je dáno viděti ve spánku osud kterékoli hry, ať je to durh nebo betl.

- A sám hrává? - tázal se pan Ulián.

- Nikoli. Nemůže hráti již proto, poněvadž při pohledu na karty okamžitě usne. Jeho duch by mohl i ve snu hrát. Avšak jeho ruce, opilé spánkem, neudrží karet.

Vyslovovali jsme hlasitý podiv nad tímto fenoménem. Náš hostitel, zřejmě polichocen, počal nám vykládati o jiných paměti hodnotech města Dobrušky.

- Pohlédněte tam, - velel nám, ukazuje nám do kouta.

Podívali jsme se naznačeným směrem a spatřili jsme tři hráče. Seděli vzpřímeně jako sušené tresky; a jejich zraky chladně zíraly přes hlavy spoluhráčů. Hráli spolu; avšak činili dojem, jako by každý hrál sám, jako by druhých nebylo.

- To je stůl úhlavních nepřátel. Jsou to tři obchodníci smíšeným zbožím a zavili konkurenți. Nenávidí se divokou nenávistí. Přes třicet let nepromluvili spolu slova... Přes to však denně spolu hrají. Neboť hrドst jim nedovoluje, aby dali najevo, že se jejich nepřátelství druhých týká. Hrajíce spolu, krutě pokořují samolibost svých druhů. Chtějí dát najevo, že spoluhráč mu za to nestojí, aby mu dal najevo, že pocituje jeho nepřátelství tak, že by s ním nemohl hrát. Hra je jim utrpením, neboť hrají pouze ze vzdoru.

- Avšak jak, - tázal se, - mohou hrát, když spolu nemluví?

- Nuž, pozorujte, - pravil pan Bek.

Přerušili jsme hru a oddali se pozorování zajímavé trojice. Záhy jsme postěhli hochu, jenž, jak se zdálo dělal prostředníka.

- Pan Kašket se dává poroučet, - pravil mladík, - že by měl sedmou.

Spoluhráč sveřepě zachrupěl a pronesl chmurně:

- Vyřídte panu Kašketovi, že ji koupím.

Mladík přistoupil k panu Kašketovi a vyřízval:

- Pan Bečka praví, že sedmu koupí.

- Jak je libo, - pravil zasmušile pan Kašket, - vyřídte mu, že víc nemám. Ať hraje.

- Máte hrát, pane Bečko, - hlásil mladík, - pan Kašket víc nemá.

Pan Bečka se zachmuřenou tváří kupil talón, naklonil se k jinochovi a velel mu: - Oznamte pánum, že mám kulovou sedmu. Ať mi sdělí svoje námitky.

Mladík promluvil s druhým hráči a oznámil výsledek konference slovy: - Páni říkají, že je to dobré. Posíláj tři šestáky a žádají za stvrzení částky.

- S díky přijal, - zavřel pan Bečka chladně.

- Pan Bečka obdržel poplatek, - hlásil mladík.

- Viděli jste? - tázal se pan Bek. Tak hrají každého dne. Hrají pomocí posla. Všechny tři závody zaměstnávají učedníky, jichž povinností je účastnit se hry a vyřizovat vzkazy. Učedníci se v této funkci střídají. Jednou učinkuje učedník pana Kašketa, druhý den jest povinen být přítomен učedník závodu Bečkova, jehož vystřídá praktikant pana Balouna. Tímto způsobem udržuje se styk mezi znepřátelenými hráči.

Setrvali jsme v pohostinném městě Dobrušce celý týden. Mohu říci, že se dobře dařilo Uliánovým podnikům. Kolotoč, houpačky i střelnice těšily se valné oblibě domorodců.

Tu dobu zuřil ve městě krutý boj. Musíme zde poznamenati jednu okolnost, která znamenitě vyvýšuje Dobrušku nad všecky ostatní obce naší milé vlasti. Událost, která způsobila, že město Dobruška bude zaznamenáno do analů dějin lidstva.

Ja snad obecně známo, že náš národ činně se zúčastnil bourání shnilého Rakouska, že značně přispel k pádu kletých Habsburků a že se osvobodil z područí černožluté hydry. To se stalo, jak se dovídáme z čítanek, časopisů i ze slavnostních řečí, osmadvacátého října. Toho dne obdrželi jsme samostatnost a rázem stanuli jsme mezi evropskými národy jako rovní mezi rovnými.

Pročež se osmadvacátý říjen důstojně oslavuje.

Avšak město Dobruška má na domácí revoluci podíl zcela výnimečný. Neboť zde byla prohlášena samostatnost, jakmile do bran městských došla zvěst, že rakousko-uherská vláda uznala čtrnáct bodů Wilsonových. Toho dne shromážděné občanstvo dobrušské zrušilo Rakousko a prohlásilo za obecného jásotu sesazení habsburské dynastie. Ale občané netušili, že tento revoluční akt provedli sami a že takovým způsobem ocílili se ve válečném stavu s Říší rakousko-uherskou. Druhého dne se probudili a monarchie trvala dál. A žila ještě asi čtrnáct dní.

Nuž, občané dobrouští jsou právem hrdi na svoji samostatnou revoluční akci. A je zcela pochopitelné, že výročí onoho památného dne by rádi důstojně oslavovali. Leč zde je právě kámen úrazu: nikdo z celého města si nepamatoval, kterého dne se stal převrat. Vznikly vášnivé spory o revoluční datum. Tyto spory vnikly i do rodin a nemálo ohrozily občanskou svouost. Nastalo pozdvížení jedných proti druhým. Povstává syn proti otci, dcera proti matce, druh proti druhu. Nastal zmatek a obecné nedorozumění. Mnogo bylo svědků revolučního činu, ale nikdo nedovede svoje mínění opřít o průkaznými argumenty.

TVRDÁ REALITA, ALEBO POTULKY NÁHODNÉHO TURISTU

Spišská príroda sa vyznačuje mnohými zvláštnosťami. Nejedno miesto by si zaslúžilo zvýšenú pozornosť vojvodských ochranárov. Mnohí Spišiaci nevedia, kde sa na ich rodnej hrade nachádzajú chránené územia, deti sa o nich zriedkavo učia v škole.

Do dnešného dňa boli na Spiši vyčlenené 3 štátne prírodné rezervácie - Modrá dolina, Zelené skalky a Kramnica-Oblazová. Zo severovýchodu do oblasti Spiša zasahuje Pieninský národný park, z juhovzápadu zas vonkajšie pásmo Tatranského národného parku.

Modrá dolina

Vznikla v r. 1963. Zaberá 22,03 ha, vlastníkom územia sú Štátne lesy a správcom Lesná správa v Krościenku. Hornú časť doliny Kacvinského potoka pomenovali tunajší rolníci Modrou dolinou v r. 1963. Vznikla vtedy, keď sa v oblasti Spišskej Magury začala výstavba vodnej elektrárne. Na výstavbu bol vybraný priestor medzi obcou Kacvinou a obcou Ždiar. Výstavba vodnej elektrárne zmenila celkovú podobu doliny. Voda z vodnej elektrárne bola odvádzaná do doliny Kacvinského potoka. Táto voda vytvorila nové vodopády a nové vodopády. Výstavba vodnej elektrárne zmenila celkovú podobu doliny. Voda z vodnej elektrárne bola odvádzaná do doliny Kacvinského potoka. Táto voda vytvorila nové vodopády a nové vodopády.

Pohľad zo Zelených skalieč na Czorsztyński hrad

slabo oglejená Hlavno. príčinou vyhlásenia rezervácie bola ochrana prírodného spoločenstva karpatskej bučiny (*Dentario glandulosae* sagetum). Ekosystémy v Modrej doline sa údajne málo líšia od pôvodných a na celom území vládne biologická rovnováha a samoregulácia. Medzi najvzácnejšie perly rastlinného krytu patrí chránený lykovec jedovatý (*Daphne mezereum*), ktorý je odolný voči nízkym teplotám. Podľa tabuľky, ktorú som si preštudovala na Lesnej správe v Krościenku, by zloženie lesa malo vyzerať takto:

Pohľad z Falštína na dolinu Dunajca

druh	percen- tuálny podiel	vek
Buk lesný (<i>Fagus sylvatica</i>)	25 %	70
Buk lesný (<i>Fagus sylvatica</i>)	20 %	210
Jedľa biela (<i>Abies alba</i>)	20 %	120
Buk lesný (<i>Fagus sylvatica</i>)	10 %	120
Jedľa biela (<i>Abies alba</i>)	10 %	210
Smrek obyčajný (<i>Picea abies</i>)	10 %	120
Buk lesný (<i>Fagus sylvatica</i>)	5 %	45

V gmine Nižné Lapšé som sa dozvedela, že v rezervácii platí prísny zákaz fažby dreva, zbierania lesných plodov, semien a liečivých bylín, ako aj zákaz ničenia pôdy a polovania. V Lesnej správe v Krošcienku ma zas informovali o záukeze vstupu do rezervácie vôbec. Ako náhodný turista na mieste činu som však nikde nemohla nájsť tabuľku vymedzujúcu hranice rezervácie. Ostávalo jediné - použiť mapu a spoloahnúť sa na vlastné orientačné schopnosti. Prekvapilo ma, že po lesnej ceste, ktorá smerovala k pramenisku Kacvinského potoka, sa preháňalo niekolko nákladných áut vrchovato nałożených cestným štrkcom. Načo komu bude cesta v blízkosti prírodnnej rezervácie? Lámalas som si hlavu a zároveň z mapy dedukovala, že miesto skládky štrku by sa už malo nachádzať na jej území. Napriek tomu, že bola sobota, štyria lesní robotníci pracovali ostošest - pslili kmene bukov a ukladali ich

na okrajoch cesty. Čistenie lesa? Nie všetky stromy boli suché a poškodené. Tichú bučinu prebrázdenú starými, zdáleka nie však nepoužívanými cestami, sa mi konečne podarilo nájsť až pri prameniskách Kacvinského potoka. K strmým svahom sa však upínali väčšinou mladé 40- až 60-ročné buky a tých malo byť podľa tabuľky len 5%. Raz a navždy sa treba asi zmierieť s tým, že realita a fyzicko-geografické charakteristiky sú dve rozdielne veci.

Kramnica - Oblazová

Novobeňania a Krempašania radi hovoria, že tam nakrútili Jánosíka. Starí rozprávači oprašujú príbehy o ženách so zelenými vlasmi, ktoré vraj sídlili v jaskyniach a spievali nad vodou srdcerúuce piesne, ktorými ľahali do svojich sietí neštastníkov náhodne sa potulujúcich v ich revíri. Kramnica - Oblazová, dve kamenné sestry, biele a vznešené. Dél ich rieka Bialka, ale čuduj sa svete, aj hranica medzi dvoma lesnými správami - v Krościenku a Novom Targu. Spája zas jedna spoločná prírodná rezervácia, vyhlásená v r. 1959. Kramnica (688 m.n.m.) a Oblazová (670 m.n.m.), ktoré sú súčasťou oblúka Spišsko-novotarských skaliek, vyčnievajú nad dnom doliny 50-70 m. Tvoria pozoruhodný prírodný úkaz - prielomovú bránu zloženú z bielych krynojdálnych vápencov, ako aj červenkastých hrubovrstevných vápencov czorsztynskej skalkovej série. Obal tvoria mäkké opuky a pieskovce so značnou prímesou vápencových úlomkov. Zo zvetralín sa vytvorili silne skeletnaté hnedé lesné pôdy a rendziny. Na strmých skalných stenách sa uchytili spoločenstvá borovicového lesa (Erico pinion). Na povrchu 20 ha rastie až 430 druhov rastlín! Napriek pomerne nízkej nadmorskej výške rastlinné zastúpenie tvorí až 17% horských, v tejto oblasti veľmi vzácných druhov. Ochrana rezervácie je však značne stažená spomínanou hranicou. O Oblazovú sa starajú lesníci z Nového Targu, o Kramnicu ich kolegovia z Krościenka.

- Kramnica nepatrí k územiu Štátnej lesov, ale opäť už nám zverilo Vojvodské kuratórium ochrany prírody v Nowom Sączu - hovorí riaditeľ Lesnej správy v Krościenku, Olaf

Poľná cesta na hrebeň Spišských Pienin

Skladka dreva v Modrej doline

Dobrowolski. - Máme totiž kvalifikovaných pracovníkov. Dodnes však nevieme, kto je vlastníkom kramnického lesíka. V pozemkovej knihe žiaľ nebolo uvedené jeho meno.

Na koho sa teda obrátiť, ak z rezervácie začne záhadne zmiznúť drevo? Na lesných škriatkov, anonymných zlodajov, alebo bezmenného vlastníka?

- Ako soľ by sa nám zišla novelizácia lesného zákona, ktorá predpokladá 100% legalizáciu dreva.

To určite. Najmä vzhľadom na také prírodné rezervácie ako napr. Kramnica - Oblazová, kde výrub akéhokoľvek množstva dreva môže spôsobiť nenahraditeľné škody - zvýšenú eróziu a zvetrávanie.

Zelené skalky

Je najmladšia zo všetkých troch rezervácií a vyhlásili ju v r. 1970, čiže 2 roky po tom, ako padlo rozhodnutie o výstavbe nedeckej priehrady.

dy. 24,17 ha rezervácia leží na území Pieninského národného parku nedaleko obce Falštín. Dôvodom jej založenia bola jedinečnosť jurko-kriedových vápencových skaliek neobyčajne bizarných tvarov na južnej strane Pienín. Smreková monokultúra, ktorá tvorí zhruba 90% lesného porastu, nie je ničím pozoruhodná. Z chránených rastlín sa v mimoriadnom počte vyskytuje ľalia zlatohlavá (Lilium mortagon). V správe o stave rezervácie som sa dočítala, že Zelené skalky sú najviac ohrozené výstavbou zo strany Falštína a abráziou, ktorú spôsobí činnosť vody v naplnenej nedeckej priehrade.

- Na hranici rezervácie si množstvo pozemkov vykúpili Krakowčania. Chcú na nich stavať rekreačné chaty - hovorí hlavný lesník Pieninského národného parku Michal Sokolowski. - Gmina v tejto veci ešte nepredstavila svoje stanovisko. Vedenie Pieninského národného parku bude samozrejme proti. Ak to gmina odmieta uznať, obrátime sa priamo na vojvodu.

A ako vyzerá skutočnosť? Náhodný turista ani tu nenájde tabuľku s označením Štátnej prírodné rezervácie. Nemá sa kde dozviedieť, že na územie je vstup prísně zakázaný, že neslobodno zbierať lesné plody, liečivé bylinky, vynášať kamene, alebo zakladať ohniská. Navyše ho môžu zmýliť kôpkou stavebného materiálu, ktoré lemujú Zelené skalky od cesty a vybuldozérované pozemky, ktoré vôbec nepôsobia dojmom stavebnej nečinnosti.

- Žiaľ nedispomijeme takým množstvom peňazí, aby sme si mohli dovoliť sústavnú stráž - sľažuje sa M. Sokolowski.

Zdá sa, že oveľa pôsobivejšie je o harmónii ekosystémov a biologickej samoregulácii čítav v ekologických správach. Fantázii sa medze nekladú - v nej vždy môže vyrásť staručký bukový les s bujnými kvetmi, alebo strmé skalné steny so vznešenými borovicovými porastmi. Takisto si možno vysnívať vzorné fungovanie rezervácií, perfektné poskytovanie informácií - samozrejme pre náhodných turistov. Žiaľ treba sa zmierieť s tvrdou realitou. Nie vždy je ľahké byť náhodným turistom.

Text: B. KLIMKIEWICZOVÁ

Foto: M. KLIMKIEWICZ

EMO BOHÚŇ

BAJADÉRA ORAVY

To predsa každý dobre vie, že keby neboli vyvŕtali tunel pri Kraľovanech a tým neboli urobili dieru do Oravy, žiadne Oravec by sa nebol nikdy dostal do sveta. Ale naši starí otcovia boli múdri ľudia a vedeli čo robia. Je sice pravda, že tým kralovianskym tunelom potom všeličo vyšlo z Oravy, čo by mohlo a malo tam zostať, a tak z tej Oravy vyfukla aj romantika, ako vzduch z prepichnutej pneumatiky.

Ale niečo tam predsa ostalo, čo si zaslúži zaznamenania.

My, Liptáci, ako dobrí susedia Oravcov, chodievali sme z Ružomberka do Kubína Dubovskou dolinou po vysokých serpentínach Brestovej. Z najvyššieho bodu tohto prieschodu zjavila sa nám dolná Orava ako nádherná veľká záhrada. Cez Jasenovú a Vyšný Kubín bol odtaňa len skok do Dolného Kubína.

Po rokoch, keď sme touto cestou putovali, zdalo sa nám, ako by sa tu nebolo nič zmenilo. V Jasenovej v noblesnej odlúčenosti stojí ešte vždy kaštieľ Pivkovcov a ďalej stojí ešte krčma, do ktorej sme ako študenti chodievali a tu sa schovávali pred kontrolou profesorov. Pili sme tu alaš s rumom a počúvali starý gramofon, ktorý chrčal ako stará kurtizána a z ktorého zamilovaná Sybilla pýtala sa svojho milučkého Petrowa, že všakver jej odpustí, že bez rozlúčky ho opustila. Alkohol a žalostný škrek Sybilly nám vtedy vyčaroval slzy.

Za Jasenovou je Vyšný Kubín. Malá dedinka, z ktorej je polovica zemanov, kŕpčiarov a sedmoslivkárov. Sú to sice rolníci, ako ostatní, ale na svoje zemianstvo tak hrdí, že neprichádzajú do spoločenského styku s druhou polovicou dediny, ba jedna polovica neje ani oheň hasiť, keď druhú polovicu zachváti požiar.

Niekedy medzi Vyšným a Dolným Kubínom po hradskej stál rad vysokých topoľov. Tie už dávno vyrúbali a nebohý starý Brix, kefársky majster, narobil z nich kefy a štetky na bielenie.

*

V Dolnom Kubíne za posledných tridsať rokov sa tiež nič nezmenilo. Iba že námestie, kde postávali furmani, vybetónovali. Pozeráme sa na malé domčeky ako na starých známych. Tu je impozantný dom Radlinských, ktorí mali prvú petrolejovú lampa v Kubíne. Len nedávno zomrela moja Žofika, ktorá nám rozprávala, že ako deti chodievali sa dívať cez škulinku pod záclonami do Radlinských, kde na stole stál veľký zázrak: petrolejová lampa.

Tu v tomto domčeku bývala slečna Tolnaych, tam zase Piri a Bózsi Izsóšovie, pri môstku Anička Lenčová, tam zase Lehotskovi, ďalej Fábryovci, u ktorých sa schádzali študenti a usporiadali domáce zábavy. Tu býval advokát Medzihradzský, tam zase Dr. Pollák a pri

Bibliothéke Čaplovičiane Chrenkovci, kde sme sa učili fajčiť. Štopkali sme si vtedy cigarety z dohánu "Rétháty" a keď sme mali viac peňazí, tak z purzicánu a z kuru.

Naproti knižnice Čaplovičovej bol dom Hviezdoslavov. Pamäťaám sa veľmi dobre na starého pána ako v širokom klobúku s modrou mašľou s bielymi bodkami prechádzal sa jedinou ulicou Kubína. Ruky mal skŕžené na chrbte, z ktorých visela palica a šiel silne dopredu nahnutý drobnými krôčkami. S nemou a posvätnou úctou vystupovali sme mu z cesty.

VEDľa neho býval lekár a spisovateľ Nádaši, ktorého poznáme pod pseudonymom Jégé a pri noms zas evanjelický farár Novák.

A kto by si dnes na všetkých spomenu! Na Smetanov, Kňazovičovcov, Trnkóczyovcov, Párníkovcov, Sontághovcov, Zmeškalovcov, Bullovcov, Stykovcov, Csillaghyovcov, Meškovcov a iných. Alebo na mojich spolužiakov: Petrovič, Merkáder, Husár, Tatliak, Cnoth, Stiglitz, Straus, Erös, Šaňo Chrenko, Goro Fábry. Na profesorov: Sontágh Álmos, čo básnil, nosil monokel a biele kamaše, na Čipéka, profesora francúzštiny, čo keď nás vyvolal, tak hovoril:

- No pod von, ty štepený zajac, ty maľovaná opica!

Kde ste chlapci, kde ste páni profesori? Ale nás ten život za tých tridsať rokov rozsial po svete! Čažko by som vás už dnes poznal. Z niektorého sú už len kosti, z druhých bruchatí páni a iní si zmenili mená.

*

Bola to ohromná senzácia, keď zriadili prvé kino v Kubíne. Premietalo sa vo veľkej dvorane hostinca Mateja. Celý Kubín, ba celá Orava bola na nohách! Ako prvý film dávali Život Ježiša Krista. Prvý deň pre Kubínčanov a druhý deň pre okolité dediny, ktoré v mohutných prúdoch pod svätými zástavami tiahli do kina.

Ja som už vtedy tak trochu robil do literatúry a preto majiteľ kina, myslím pán Stein, vyhľadal ma a požiadal, aby som mu za desať korún napísal plakát na tento film. Ja som mu napísal, i ho vytlačili, aj ho vylepili. Plakát mal tento text:

ŽIVOT NÁŠHO PÁNA JEŽIŠA KRISTA A JEHO PRÍŠERNÝ KONIEC

Účinkujú v hlavnej úlohe Ježiš Kristus, rodák z Betlehema, panna Mária a Jozef, dvanásť apoštolov, ukrutný Poncius Pilát, židia a rímska infanteria.

Dej sa odohráva po nár. Kr. P. vo Svätej zemi a na nebi.

Veľkú senzáciu vyvolal každý rok i príchod kočujúcej divadelnej spoločnosti. Neboli by sme

zameškali za nič na svete ani jediné predstavenie toho ináč úbohého súboru, lebo v našich študentských očiach znamenalo toto divadlo vrchol všetkej krásy na svete.

Kálmánove a Lehárove operety boli vtedy vo veľkej módre a oblube a my so zatajeným dychom sledovali sme každé slovo na javisku a najmä každý pohyb subrey a primadony. Podľa maďarských termínov operetných totiž subretu sa volá primadonou a za ňou druhá subretou.

Boli sme niekolko mesiacov pred maturitou. Teda boli sme už dospelí chlapci, ktorí zabudli na všetky cudné slečinky mestečka, keď mali príležitosť kochať sa vo veľkomestských a svetových dámach, ktoré v hlboko dekoltovaných, krátkych a priliehavých šatách skákaly, vyhadzovaly nohy, prehybovali sa v driekoch a tancovali opojne valčíky. Padaly do náručí zamilovaných mužov a väšivo sa s nimi bozkávaly.

Príznačné bolo na vtedajšiu našu výchovu a dobrú morálku, že celé hodiny sme mali medzi sebou hádky, či včera večer na javisku primadona skutočne bozkala pána bonvívana, alebo či to boli bozky len predstierané?

Primadona sa volala Dombora Olga a mala štíhlú postavu a čierne vlasy i oči. Mala hrubé, tučné, ako by napuchnuté pera, ktoré boli červené ako oheň, hoci vtedy rúž ešte nepoznali.

Táto Olga pobláznila celú našu školu. S jej obrazom sme večer, ako sa to hovorí, zaspávali a s jej obrazom sme sa prebúdzali. Bola našou modlou a videli sme ju svätou a čistou ako oltár.

V skutočnosti však primadona nebola nevinným deckom. V našich predstavách žila ako éterická bytosť, ktorá sa sýti vohnou ruží a rannou rosou. Nevedeli sme, že naše predstavy sú mylné a že Olinka radšej má plnenú kapustu a teľačí paprikáš s nokerlami, ako rosu, od ktorej by chudinka pošla hladom. Nevedeli sme v našej mladistvej naivnosti ani to, že slečna umelkyňa nie je tou vyslovenou madonou, ale že je skôr jej opakom. Že po predstavení, keď na javisku zhasnú plynové lampy, odprevádzala ju hore na poschodie do hotela jeden nás pán profesor a keby sme sa o tom boli i dozvedeli, boli by sme si mysleli, že ju odprevádzala preto, aby sa na tmavých schodoch nepotkla. Ale Olinka sa na schodoch nepotkla, ona sa potkla až potom, keď už bola v hotelovej izbe.

Tento reálny život našej zbožňovanej naťastie ostal pred nami utajený a náhoda tak chcela vo svojej nekonečnej dobrote, že sme boli každého rozčarovania ušetrení a Olinka ostávala nám takou, akú sme si ju vybájili.

*

Končila sa krátka divadelná sezóna v Kubíne a celé mesto sa pripravovalo na posledný divadelný večer, ako benefičné predstavenie primadony Domborovej. V škole sme začali sbierať šestáky, aby sme jej kúpili veľkú kyticu červených ruží, ako dar a prejav obdivu a uznania jej vysokého umenia od dolnokubínskych študentov.

Celá trieda sa unisono usmievala, že kyticu popoluďní posledného dňa zanesieme ako deputácia študentov predovšetkým ja, potom Šaňo Chrenko a Paňo Trnkóczy. Pchali sa sice

medzi nás i Palo Gouth z Dubovej, ale ten bol vyradený, napoko si nehladiť šaty a šnúrky od giat mu vždy trčaly z nohavíc.

Bola tiež otázka, kto z nás primadonu dlhšou rečou pozdraví. Tu volba padla zase na mňa, lebo Šaňo Chrenko sa zajakal a Palo Trnkóczy mal veľmi veľký nos, v dôsledku čoho hovoril po maďarsky francúzskym prízvukom a k tomu ešte silným oravským dialekтом, čo sa pre takéto slávnostné pozdravy nehodilo.

V dotyčný den sme sa vyobliekali a išli už s ružami do hotela. Sprevádzala nás tichá modlituba celej školy.

Zaklopeme na dvere a vkočíme. Nohy sa nám triasly a dych nám zastával od vzrušenia.

Primadona sedela v nejakom špinavom reliku pri obloku a pán profesor Bene ležal na pohovke v košeli. Izbu napĺňovala vôňa slanej byrendze a kvasených uhoriek.

Ostali sme stáť ako ohromení. Pán profesor unavene obrátil k nám tvár a keď nás uvidel a videl, že začíname cívať, zvolal na nás unyo:

- Len podľa ďalej, dobrí vtáci!

Slečna Olga udivene a prjemne prekvapená složila štie a pokročila k nám. Relik mala veľmi voľný a my sme preto sklopili zrak.

- To je pre mňa? - pýtala sa milým úsmevom a vystrela obe ruky za ružami, ktoré som jej bez slova odovzdal.

Z mojej vzletnej a predtým dobre premyslenej reči nezostalo nič, lebo povedal som len toľko:

- Toto, tento, tuná, škola posiela...

- To je milučké od vás, mládenci, - povedala, a tým božským, holým ramenom objala ma okolo krku a pritišla svoje mäsité ústa na moje poľakané pery. Ostatných dvoch tiež bozkala. Trnkóczyho na nos a Chrenku na bradu.

- Pozri sa, Šándor, akí sú milučkí! - volala na pána profesora, ktorý sa nás bez záujmu k celej veci opýtal, že kde sme tie ruže ukradli?

Slečna umelkyňa sa potom akosi divne zadivala do mojich očí, nahla sa ku mne a zašeplala mi do ucha:

- Príd o hodinu sám!

Uklonili sme sa a boli sme radi, že sme boli už na chodbe.

Opýtali sa ma, čo mi pošúškala?

- Že nás všetkých študentov srdečne pozdravuje.

Boli sme trocha zahanbení, trocha pokorení, ale jej bozky horely na tvári a preto sme sa usniesli, že chlapcom nepovieme pravdu, ale najkrásnejšie vylíčime ako sme u nej pochodili.

O hodinu vkradol som sa k nej. Pán profesor už tam neboli.

Večer bolo predstavenie operety "Ruža zo Stambulu". V jednom výstupe vyšla Olinka na javisko ako bajadéra v priesvitných mušelínových šatách. Mojm kamarátom skoro oči vypadli, keď sa dívali na tú pokrytú nahotu, a ja díval som sa na nich, na ich vzrušenie s blahosklonnou zhovievavosťou.

*
čitateľ neuverí, lebo bývajú tak fantasticky neuveriteľné.

Kto by mi napríklad uveril, že s primadonou Olgou stretol som sa o dvadsať rokov neskôr, a to za veľmi smutných okolností?

Bolo to v Budapešti roku 1937, kde som tedy pôsobil ako československý novinár.

Čo je "Vuršli", to každý človek, čo len trocha pozná Pešť, vie. To je časť ohromného zábavného parku, kde vstup je voľný a kde v jarmočnom kriku hemží sa tisícový zástup a baví sa svojím ľudovým spôsobom. Búda pri búde, kolotoč pri kolotoči, a iná hromada rozličných atrakcií väbi človeka zabudnúť na denné trampoty aspoň na chvíľu.

Tu som sa jedného dňa prechádzal a pozoroval ten vesely shon, keď som zarazený ostal stáť. Na jednej komediantskej bûde čítal som tento nápis: Slávna umelkyňa Olga Domborová vyčíta vám váš život, osud, minulosť i budúcnosť z dlane. Jasnovidka, akej nict páru na svete!! Za jeden pengő!

Zaviedli ma do trocha zatemnejnej miestnosti, kde v pozlátenom kresle sedela stará žena, ktorá mohla mať tak asi šesdesať rokov.

Bola to ona.

Ukázal som dlaň, ktorú mi svojimi chudými a hrčkovitými prstami chytila. Tvár mala žltú a

hrozne zvráskovelú, iba oči boli tie staré.

- Chcem počuť niečo o svojej minulosti.

Hovorila všeličo, dve na tri, leň o červených ružiach a o jednej hodine v Kubíne nebolo tam reči. Trocha šušlala, lebo nemala niekoľko zubov.

Vybral som päťsto pengő a vtišol som jej do ruky.

- Ďakujem vám, milostivý pán! - povedala po chvíľu až sa zmohla na slovo po prekvapení, ktorým na ňu pôsobil tento neobyčajne veľký honorár.

- I ja vám ešte raz ďakujem, milostivá pani!

Dívala sa na mňa ako na pochabého, keď som odchádzal.

V ten deň som utratil ešte dva pengő a sedemdesať halierov, lebo liter vína vtedy v Pešti stál deväťdesať halierov, lebo len po troch litroch bol som si istý, že keď prídem domov, hned zaspím a nebudem celú noc dumať, ako je to všelijako na tomto svete, a či to má všetko smyslu, čo konáme?

Má, lebo máme i krásne rozpomienky a z vecí, ktoré prežijeme, môžeme niekedy odsúknúť prach, aby sa nám zaligotaly ako nové.

/Z knihy *Zaprášené histórie*, Bratislava 1948/

ZO ZASADANIA

PREDSEDNÍCTVA ÚV

17. júla tr. sa v Krakove zišlo na pracovnom zasadnutí predsedníctvo ústredného výboru KSSČaS, ktoré viedol predseda ÚV Eugen Mišinec. Bolo venované o.i. činnosti ÚV a Spoločnosti v prvom polroku tr., problematike krajanských študentov na Slovensku a najdôležitejším úlohám Spoločnosti v druhom polroku 1994.

Členovia predsedníctva sa najprv oboznámili s rozpočtom Spoločnosti za rok 1993, ktorý predstavil tajomník ÚV Ludomír Molitoris. Bude sa o ňom diskutovať na plenárnom zasadnutí ÚV, ktoré sa podľa rozhodnutia predsedníctva uskutoční 11. septembra tr.

V tomto roku sa o prijatie na stredné a vysoké školy na Slovensku uchádzalo až 21 mladých krajanov zo Spiša a Oravy, ktorí úspešne prešli prijímacími pohovormi. Počet štipendí - 10, ktoré pre krajanskú mládež z Poľska pridelila slovenská vláda, sa v tomto roku, žiaľ, nezvýšil. Preto predsedníctvo rozhodlo, že sa ÚV obráti na Ministerstvo školstva SR o zvýšenie počtu štipendí (dokonca aj na úkhor limitu v budúcom roku) a v prípade odmietnutia navrhne ministerstvu rozdeliť priznané štipendia medzi všetkých uchádzačov.

Kedže v ďalšej časti zasadania chýbalo kvórum, začala sa diskusia. Jednou z hlavných tém bol termín IX. zjazdu Spoločnosti. Predsedníctvo konštatovalo, že zjazd sa musí uskutočniť v tomto roku, najneskoršie v poslednom štvrtroku. Takyto návrh predstavil na plenárnom zasadnutí ÚV, ktorý by mal určiť presný dátum zjazdu. Diskutovalo sa aj o ďalších podujatiach v druhom polroku tr., z ktorých najbližšia je prehliadka dychoviek usporiadaná pri priležitosti výročia SNP. Účastníci zasadania mali veľa pripomienok i k práci ústredného výboru v tomto predzjazdovom roku, ako aj k činnosti Hlavnej revíznej komisie, ktorá si taktiež zanedbáva svoje povinnosti. Zaobrali sa tiež problematikou slovenských bohoslužieb, klubovní a určili zloženie krajanskej delegácie na stretnutie so Sejmovou komisiou pre národnostné otázky.

J.Š.

MS NA SLIEZSKU

Myslím si, že teraz, v predzjazdovom období, bude hádam dobre podrobnejšie predstaviť krajanov žijúcich mimo Spiša a Oravy, teda predovšetkým na Sliezsku, a ukázať ich život, úspechy a neúspechy a hlavné problémy. Je to aktuálne tým viac, že práve na Sliezsku pôsobí dosť veľká, aj keď najmladšia bunka Spoločnosti, ktorá na budúci rok oslávi 15. výročie svojej činnosti.

Musím poznamenať, že z roka na rok stúpa počet členov, rastie tiež ich aktivity, aj keď veľká roztrúsenosť členskej základne (krajania bývajú v rôznych sliezskych mestách) nedovoluje túto aktivitu plne využiť. Najlepším východiskom by

bolo rozdeliť tunajších krajanov napr. na päť miestnych skupín a vytvoriť samostatný sliezsky obvod KSSČaS. Tento návrh, ktorý by zároveň upevnil prestíž Spoločnosti, prednesli naši krajania i na súre ústredného výboru KSSČaS v Krakove, ale nepochodili a obvod ďalej nemáme. Vraj hlavnou prekážkou, prečo ÚV vec zdržuje, je nedostatok peňazí. Možno, že aj my sme sa o to mali dôraznejšie usilovať. No odpovedať na naše pripomienky zakaždým znala: "Nechajme to na zjazd". Žiaľ, tých zjazdov bolo už niekoľko a o vzniku obvodu sa dodnes nerozhodlo.

Je to páľivý problém a spája sa so zmenami v miestnych samosprávach, ktoré sa uskutočňujú po nedávnych volbách. Totiž je tu možnosť, že samosprávy by nám aj finančne pomohli, keby sa na ne obrátili konkrétné miestne skupiny v konkrétnych mestách. Mám na mysli nejaké účelové dotácie. A zatiaľ, keďže sme všetci zaregistrovaní ako MS v Tychách, pomoc môžu dostať len členovia z Tých, kym ostatných - ktorých je aspoň sto - si nikto nevšíma. Je to škoda, lebo šance sú. Budú však premámené pre organizačnú neschopnosť alebo snáď ľahostajnosť voči nám. A predsa ide o značné množstvo krajanov - našich potenciálnych členov, ktorých počet bude na Sliezsku stúpať a verím, že sa o pár rokov môže priblížiť aspoň k počtu MS na Orave a snáď aj na Spiši.

Ja si myslím, že napriek všetkým fažkostiam by sme sa do budúcnosti mali dívať s optimizmom. Ved' nás v našom krajanskom hnutí čakajú ešte v tomto roku veľké veci, predovšetkým 9. zjazd Spoločnosti, potom naše 15-ročné jubileum, neskôr nové voľby samospráv a v nich - ak si naozaj dáme všetci záležať - naši členovia, atď. Musíme to však všetci chcieť, vysúkať rukávy a nečakať, že všetko za nás vyrieši 9. zjazd.

Chcem podotknúť, že - tak, ako to povedal prezident SR Michal Kováč počas januárovej návštevy v Krakove - naši členovia sa snažia byť lojalnymi občanmi štátu či prostredia, kde žijú, ale zároveň nezabúdajú na svoju národnú odlišnosť a udržujú si národné povedomie. Naši krajania sa tu zväčša pristáhvali za prácou zo Spiša a Oravy. Tento trend sa ďalej udržuje, čo znamená - ako som už spomenul - že aj našich členov bude neustále pribúdať. Sliezko totiž možnosťami práce a oveľa vyššou životnou úrovňou so Spišom a Oravou vždy vyhráva. Na druhej strane zo Sliezska na Oravu a Spiš je pomerne blízko a napr. cez víkend každý môže rodný kraj ľahko navštíviť.

Z krajanského stretnutia na Sliezsku. V krojoch E. Adamčíková a B. Knapčík.

Nie je tu súce Chicago či Los Angeles, ale čo by sme nepovedali, stáhuje sa tu už tretie pokolenie Oravcov a Spišiakov. Nezriedka je to už rodinná záležitosť. Okrem toho tu bývajú aj osídlenci zo Slovenska a Čiech, ktorí sú v našej bunke združení, buď s nami sympatizujú. V našich radoch nie je len asi 10% rodákov zo Spiša a Oravy. Aby sme ich získali čo najviac, musíme mať dobré podmienky pre našu činnosť. Takú činnosť, ktorá by ich zaujala. Vtedy si zachovajú národné povedomie a budú dbať o kultúrne dedičstvo svojich otcov. Veľmi priaznivou okolnosťou, ktorá povzbudila sebavedomie našich krajanov, bolo vyhlásenie samostatnej Slovenskej republiky, ktorá po stáročiach poroby a obmedzovania získala konečne zvrchovanosť. Tento fakt až príliš posmelil niektorých krajanov, že ktorí si na vlaňajšej porade dopisovali Života nepremyslene vyhlásili, že teraz by už miestna skupina či obvod na Sliezsku ani nemuseli existovať. Brali sme to súce ako pravaprílový žart, ale nemilo sa nás to dotklo. Je nepochybne, že čím viac členov združuje organizácia, tým je silnejšia.

Hovoriac o našej činnosti v tomto medzijazdovom období, treba podotknúť, že sme zaznamenali niekoľko pekných úspechov. Patria k nim nepochybne pravidelné, aj keď nevelmi časte, krajanské stretnutia a schôdzky, vzorne vedená dokumentácia, viaceré kultúrne podujatia za účasti našej mládeže, zájazdy na Oravu, do Tatier a na Spiš, príkladná spolupráca s našimi úradmi, s redakciou Života, úspešná účasť v jej súťaži O zlaté pero. Nemožno opomenúť ani účasť našich kandidátov vo voľbách do Sejmu, zriadenie vzornej krajanskej klubokancelárie, umožňovanie našej mládeži štúdiu na Slovensku a krajanom v zimnom období lacnej lyžovačky v Szczyrku atď.

Kedže v týchto podujatiach chceme pokračovať, už skoro na jar sa zíšiel náš výbor na pracovnom zasadnutí, aby vypracoval plán pre tento rok. Hovorilo sa o všetkom, o situácii Spoločnosti, o spolupráci so Životom a predplácaní časopisu, o realizácii kultúrnych podujatí, na ktoré máme príslušné prostriedky spoza KSSČaS, uvažovalo sa o zavedení vyučovania slovenčiny, vyučívaní hospodárskej činnosti a iných otázkach, v tom najmä o zhoršujúcej sa ekonomickej situácii MS. Výbor rozhadol, že hlavným kultúrnym podujatím bude v tomto roku krajanská vatra, ktorá sa uskutoční 24. - 25. septembra na vrcholci Skrzyczného v Szczyrku.

Na záver výbor prediskutoval príspevok z marcového čísla Života - Politickopropagačná polnočná v Jablonke a článok "Historyczna pasterka" z Fujoka Babiogórského. Krajania vyjadrili uznanie pisateľovi príspevku, že sa nebál vyjadriť svoj názor na podujatie, ktoré Oravci chápou ako veľkú provokáciu a všeobecne ju odsudzujú. Je zaujímavé, že vždy sa musí niečo stať, čo naruší spoluprácu Spoločnosti s Gminným úradom v Jablonke. V minulom roku - ako sa všetci pamätáme - to bol list vedenia Zväzu priateľov Oravy navrhujúci odvolanie kr. E. Mišinca z funkcie riaditeľa gminného kultúrneho strediska len preto, že je Slovákom a neskôr odmietnutie žiadosti B. Knapčíka a zamestnanie v tejto funkcií mladého pracovníka mäsiarstva. Nie je to škandál?

Zdá sa, ako krajania svorne konštatovali, že všetko bolo naplánované už skôr. Cieľ bol jeden: bez ohľadu na spôsob, čo by bol aj ako zákerň, odstrániť všetky prekážky a prevziať do svojich rúk aj tú jedinú funkciu riaditeľa gminného kultúrneho strediska, ktorú vykonával nás kraján. Teraz už majú všetko a nám nezostáva nič len konštatovať, že takto vyzerá slávna poľská demokrácia!

B.K.M

NAŠE ABSOLVENTKY

V tomto roku úspešne ukončili štúdium na Pedagogickej fakulte Univerzity Pavla Jozefa Šafárika v Prešove tri mladé krajanky: Gražyna Sončeková z Jablonky, Beata Skvareková z Novej Belej a Žofia Valenčíková, rod. Radecká z Kacviny. 1. júla 1994 boli všetky slávnostne promované na magistri pedagogiky.

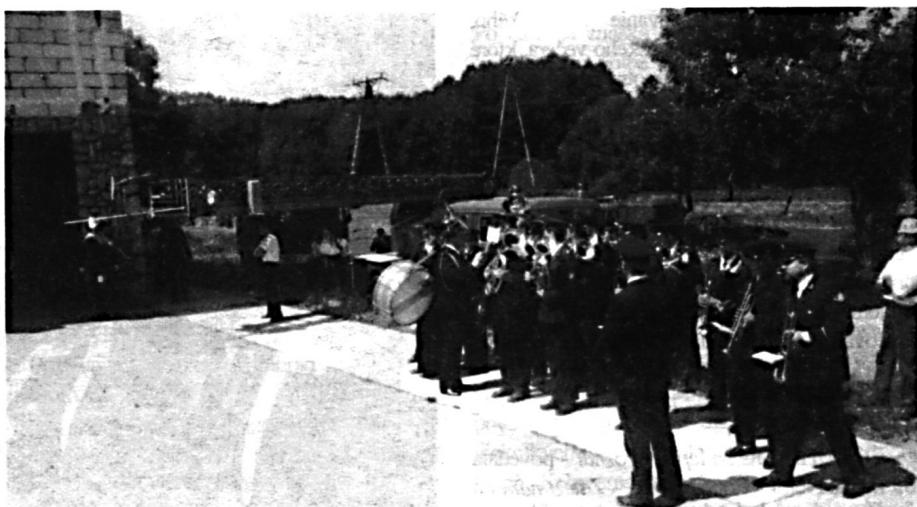
Srdiečne blahoželáme našim absolventkám a dúfame, že svoje vedomosti úspešne využijú v prospech nášho krajského hnutia.

Redakcia

HASIČSKÁ SLÁVNOSŤ

V nedelu 24. júla 1994 sa v Bialke Tatralańskiej uskutočnila gminná hasičská slávnosť pri príležitosti udeľovania požiarneckých vyznamenaní. Podujatie otvorila slávostná svätá omša, na ktorej zaznel hudobný doprovod jurgovskej dychovky. Nie náhodou. Práve jurgovská hasičská jednotka dostala v Bialke najvyššie ocenenie - zlatý odznak Zväzu dobrovoľných požiarneckých zborov. Dôvod? V tomto roku oslavuje 115. výročie svojho založenia. Vznikla ešte počas Rakúsko-uhorskej monarchie, krátko po tragickej požari v r. 1854, keď v Jurgove zhorelo na uhoľ 90 obytných domov spolu s hospodárskymi budovami. Na okolí je jedinou hasičskou jednotkou s tak bohatou tradíciou.

Okrem tejto vyznamenanie obdržalo ešte 5 ďalších jednotiek z gminy Bukowina Tatralańska. Hasičská jednotka z Bialky Tatralańskiej dostala zlatú medailu Za zásluhy v požiarnejctve pri príležitosti jej 70. výročia, hasičské jednotky z Bukowiny Tatralańskiej a Grońa-Lesnice strieborné medaily za 50 rokov činnosti a

Pred začatím slávnosti

požiarnci z Brzegov a Repísk - Brijovho Potoka bronzové medaily za 25-ročnú hasičskú aktivitu. Pred požiarou zbrojnicou v Bialke prevzalo vyznamenania ešte 34 jednotlivých hasičov. Po oficiálnej časti nasledovalo družné posedenie a priateľské rozhovory. A bolo veru čo spomína! Veselé a smutné príbehy, hasenie, zápas s ohňom. Slávnosť sa zúčastnil aj zástupca veliteľa Hlavnej požiarnej školy vo Varšave, pluk. Czeslaw Kosila, tajomník Vojvodskej správy OSP Kazimierz Cymek, vojt gminy Bukowina Tatralańska Franciszek Jezierszak, veliteľ PSP v Zakopanom kpt. Stanislaw Bańska a jeho zástupca kpt. Józef Galica.

B.K.

NOVÁ PAMĚTIHODNOST PRAHY

Od 7. května 1994 má Praha novou pamětihodnost. V záhradě Strahovského kláštera byla oficiálně a slavnostně instalována socha Panny Marie z exilu, kterou věnovali domovu Češi v zahraničí. Dar realizoval Svatý českých katolíků v Spojených státech amerických v roce 1993.

Kaplnky v Muszyne majú rusinske črtys

Socha je z bieleho kararského mramoru, vytvorená v ateliéri sochařa Alexandra Monteleone a pred darováním bola umiestnená v kláštore Lisle obľúbenom meste Chicaga.

Mezi početnými věřícími se instalace sochy dne 7. května zúčastnili i zástupci Československého ústavu zahraničního.

HLADALI KORENE EURÓPY

V dňoch 18.7.1994 až 31.7.1994 sa v Muszynie a Krakove uskutočnilo stretnutie mladých ľudí z Nemecka, Slovenska a Poľska, ktorí sa rozhodli mapovať korene Európy a poohladiť kultúru a tradíciu ľudí pohraničia. Stretnutie financovala nadácia Poľsko-nemecké zmierenie a organizovalo Združenie kresťanskej mládeže. Súčasťou programu bola návšteva Chránenej krajinej oblasti Poprad, regionálneho múzea v Muszynie, výlet na zrúcaniská Muszynského hradu, návšteva Starej Lubovne, Krynice a Krakovského Kazimierza.

- Snažili sme sa mladým ľuďom vytvoriť čo najlepšie podmienky - povedal mi primátor Muszyny Adam Mazur. - Môžem potvrdiť, že ubytovanie v rekreačnom dome Opolanka bolo na dobrej úrovni. Zaujímavým spistením

programu bolo organizovanie slovenského, nemeckého, poľského a rusínskeho večera, ktoré si zobrali na starosť samotní mladí ľudia, poväčšine vo veku 16-20 rokov. Poinformovali svojich rovesníkov o histórii ich vlasti a tradičných zvykoch. Veľmi cenné boli aj prednášky o etnickej rôznorodosti regiónu pohraničia, národnostných menšíň, ako aj návšteva rusínskeho cintorína v Muszyne. Krajanskú mládež na podujati zastupovala Bernadetta Krišáková z Jablonky a Helena Fedorová z Podvlnka. Mladí pracovali v troch skupinách - ekológia, architektúra a kultúra.

- My sme sa rozhodli pre kultúru - povedali mi oravské krajanky.

- Chceli by sme sa lepšie spoznať - povedala mi mladá Nemka Sophia Kind. - Záleží nám na prehĺbení vzájomných vzťahov, ktoré by pomohli preklenúť zbytočné bariéry. Takéto neformálne stretnutie kresťanskej mládeže by sme chceli organizovať každý rok.

Text: B.K., Foto: M.K.

Slávnostný sokolský sprievod cez Prahu. Tretí sprava J.M. Božyk. Foto: K. Firlej

Vzbudila veľký záujem divákov. Vyvrcholením zletu boli dvojdňové gymnasticke cvičenia na Strahovskom štadióne, ktoré sledoval aj prezident ČR Václav Havel. Na záver krakovská skupina s J. Božykom ukázala, že vie nielen dobre cvičiť, ale aj spievať a predviedla pražskému obecenstvu pestru zmes športových a ľudových piesní. Zároveň pozvala predstaviteľov Českej obce sokolskej na čele so Stanislavom Doutlkom na zlet poľského sokolstva do Krakova.

JMB

slávnosti bol vedúci súbor Andrzej Haniaczyk vyznamenaný Dôstojníckym krížom Radu obrodenia Poľska a Radom úsmevu. Počas kultúrneho programu vystúpili viaceré folklórne súbory, v tom aj Trnka z Dolného Kubína.

Pripomeňme, že Male Podhale sa skladá z troch samostatných skupín - oravskej z Jablonky, podhalianskej z Czarnego Dunajca a spišskej z Jurgova. Vedúcou tej poslednej je naša krajanča, učiteľka slovenčiny Mária Glodasičová z Jurgova. Škoda, že súbor vo svojom repertoári nemá slovenské piesne, ktoré sú na Spiši a na Orave podnes živé. Malému Podhaliu srdečne blahoželáme.

EUGEN MIŠINEC

POĎAKOVANIE STARONOVÍ VOJTOVIA

Máme za sebou druhé slobodné voľby miestnych samospráv. V podstate veľký ohlas na Spiši a Orave ani nemali. Volebná frekvencia bola nízka. Za poslancov miestnych samospráv boli zvolení takmer tí istí kandidáti, ktorí túto spoločenskú funkciu plnili aj v predošom období.

Na začiatku júla tr. sa konali slávnostné zasadnutia novozvolených poslancov, spojené o. i. s volbami vojtov. Ani tu nedošlo k zmenám - do funkcie vojtov boli zvolení prakticky tí istí ľudia. Tak teda v gmine Jablonka sa vojtom stal opäť Julian STOPKA, vo Veľkej Lipnici Franciszek ADAMCZYK, v Rabe Wyżnej Marek WIERZBA (predtým S. Kaleciak), v Czarnom Dunajci Kazimierz DZIELSKI, v Bukowine Tatzańskiej Franciszek JEZIERCZAK, v Novom Targu Jan SMARDUCH a v Nižných Lapšoch Wendelin HABER.

JUBILEJNÝ SVIATOK

3. júla t.r. v gmine Veľká Lipnica zorganizovali jubilejný XX. pastiersky sviatok. Miestom podujatia bola, podobne ako vlna, krásna poľana na úpäť Babej hory nad Privarovkou. Hoci hlavným posláním Pastierskeho sviatku by mali byť ukážky starých oravských zvykov a obradov súvisiacich s pastierstvom, podujatie bolo predevšetkým zamerané na súťažnú prehliadku inštrumentalistov, sláčikových kapiel, sólových spevákov a niekoľkých folklórnych súborov. Zahrala tiež miestna dychovka Dobrovoľného požiarneho zboru vo Veľkej Lipnici. Súťažné vystúpenia hodnotila špeciálna komisia pod vedením krakovskej etnografky a muzikologičky Alexandry Boguckej. Čo zručnejší mladenci, ale aj starší, predvádzali techniku práskaania voliarskym bičom, pričom sa ukázalo, že to vôbec nie je také jednoduché a strieľajúci môže veľmi ľahko vyšibať sám seba.

Aj keď má podujatie názov Pastiersky sviatok na Orave a tohto roku to bol jubilejný ročník, dávnejšie viacdňových a široko známych slávností, zúčastnili sa ho zástupcovia sotva tretiny oravských dedín a jedna hostujúca sláčiková kapela z Krościenka. Nevystúpil ani jeden zahraničný súbor, dokonca ani zo Slovenska, aj keď o tom informoval príležitostný plagát. Treba žiaľ konštatovať, že podujatie sa z roka na rok scvrká. Zato bolo dosť obchodníkov s jedlom a občerstvením a mali čo ponúkať až do

XII. VŠESOKOLSKÝ ZLET

Ked v roku 1862 dr. Miroslav Tyrš založil v Prahe prvú sokolskú organizáciu, už vtedy bolo zrejmé, že starorímske heslo "V zdravom tele zdravý duch" sa v novom hnutí bude úzko spájať s myšlienkou slovanskej vzájomnosti. Totiž už o pári rokov neskôr, presnejšie v r. 1967 vzniklo vo Lvove prvé poľské Sokolské hniezdo a zanedlho podobné organizácie boli založené aj v ďalších krajinách. Príkladom tejto slovanskej vzájomnosti môže byť aj tohoročný XII. všesokolský zlet, ktorý sa konal na začiatku júla v Prahe po 46-ročnej prestávke spôsobenej zrušením Čs. obce sokolskej v časoch totalitného režimu. V slávnostnom sprievode cez Prahu pochodovali vedľa seba predstaviteľia Sokola z Česka, ako aj českí Sokoli z Austrálie, Francúzska, Nemecka, Rakúska, Švajčiarska, Švédka a USA. Zo slovanských krajin to boli delegácie Poľského, Ruského, Slovenského a Lužickosrbského Sokola.

Poľsko reprezentovala 66-členná skupina z Krakova pod vedením starostu Konrada Firleja a trojčlenná skupina z Rymanowa. Medzi krakovskými sokolmi bol aj predseda Miestnej skupiny našej Spoločnosti v Krakove Jerzy M. Božyk, ktorý spolu so ženskou skupinou Verná garda a družstvom Aerobicu predviedol zaujímavú gymnastickú skladbu Anny Kostuchovej.

MAŁE PODHALE MÁ 40 ROKÓV

Známy detský folklórny súbor Małe Podhale oslávil prednedávnom 40. výročie svojej činnosti. Pri tejto príležitosti sa 5. júna t.r. konala v Jablonke slávnosť za účasti predstaviteľov vojvodského úradu, kuratúria, vojtov okolitých gmin a ďalších hostí, medzi nimi aj riaditeľky Regionálneho kultúrneho strediska v Dolnom Kubíne a vedúceho Domu kultúry v Nižnej. Na

Z KALENDÁRA NA SEPTEMBER

V tomto mesiaci sa končí leto a začína jeseň. Dni sú ešte teplé, ale v noci je už chladnejšie a v horských oblastiach, akými sú Spiš a Orava, sa už vyskytujú prvé mráziky.

Rolníci sú už po žatve, vysušili a pozvážali otavu a druhú čätelinu, mnohí končia vykopávanie zemiakov. Napriek množstvu prác, ktoré sa s tým spájajú, nemožno v tomto období zabúdať ani na záhradky, keďže práve teraz si vyžadujú osobitnú starostlivosť. Predovšetkým - podobne ako na poliach - aj tu pokračujeme v zbere úrody. Zberáme samozrejme dozreté plody. Priemeŕne v polovici mesiaca dozrieva napr. fazuľa na zmo, ktorú zberáme s celou nadzemnou časťou a na suchom mieste necháme dosušiť. Suché struky vylípeme vo voľnom čase. Niektoré gazziné to robia nezriedka neskoro na jeseň. Plodové rastliny sú citlivé na chladnejšie noci, preto ich pred prípadnými mrázikmi musíme chrániť fóliou, čím predĺžime ich vegetačné obdobie a zabezpečíme dozretie. Týka sa to o.i. rajčiakov a inej teplomilnej zeleniny. Končíme zber uhoriek, prípadne papriky a rajčiakov pestovaných vo fóliovníkoch. Naproti tomu koreňová zelenina a hľúboviny sú na chladnej noci odolnejšie, preto ich nadálej ošetrojeme, polievame, aby rastli dalej. Polievame ráno a opatrné, teda menej ako v lete, aby pri náhlych zmenách vlhkosti pôdy nepraskali napr. hlávkové kapusty či korene mrkví a petrželu.

Okrem zberu treba v záhradke utvárať podmienky pre dobré úrody v nastávajúcom roku, a to prípravou pôdy, jej hnojením a sejbou zeleniny na prezimovanie. Teda koncom mesiaca vysievame na voľný záhon petržlen, mrkvu, šalát a špenát, sadíme cesnak a rebarboru. Jesenná

príprava záhradky je rovnako dôležitá ako jesenná orba a hnojenie v poľnohospodárstve. Preto z hriadiok odstraňujeme zvyšky rastlín, hnojíme a rýlujeme, čím zároveň, najmä pri hlbkom rýlovaní, ničíme burinu.

Pre majiteľov ovocných záhrad je september obdobím dôležitých prác, jednak pre zber ovocia, ako aj pre prípravu záhrady pre budúce úrody. Začiatkom mesiaca možno ešte očkovať prípadne preočkúvať broskyne a vrubľovať ríbezle a egreše. Zároveň musíme dokončiť presvetľovanie (omladzovanie) starých stromov, predovšetkým kôstkovín - čerešní, višní a sliviek, ako aj ríbezľa a egrešov, pričom rany treba starostlivo ošetriť, napr. štepárskym voskom. Samozrejme rezy robíme na stromoch, z ktorých sme už obrali ovocie. Pripravujeme sa tiež na jesennú výsadbu ovocných stromov a krov.

V septembri je čas Oberania jesenných sort jabĺk, hrušiek a sliviek. Obrané ovocie by sa malo hneď vytriediť. Najkvalitnejšie použijeme na čerstvý konzum, prípadne - ak máme prebytky - na predaj, kým menej kvalitné určíme na spracovanie na rôzne výrobky, napr. na šlavu, marmelády, džemy, kompoty, alebo ho jednoducho sušíme. Zimné sorty jabĺk a hrušiek Oberáme v septembri len výnimočne, lebo hlavné obdobie ich Oberania je v októbri. Pre toto ovocie si už teraz pripravujeme priestory na skladovanie. Teda pivnice, debničky a poličky vyčistíme a vyzdinfikujeme sýreným alebo vápenným mliekom s príďavkom modrej skalice.

Chovatelia hydin si iste všimnú, že obyčajne v tomto mesiaci sliepky akosi zaostávajú v znáške. Je tak obyčajne preto, že sliepky pŕchnu.

Po čase sa znáška opäť zlepší. Teraz niekoľko poznámok o volbe kohúta k sliepkam. Mali by sme sa držať osvedčenej zásady, že k mladým sliepkam pridávame staršieho kohúta a k starším mladého. V tejto zásade je ukrytá stará plemenárská pravda, ktorej princíp vychádza z dedičnosti. Ide skrátka o to, že pri dedičnom prenášaní dispozícii pre znaky a vlastnosti sa rozhodujúcou mierou presadzuje ten z rodičov, ktorý je ustálenejší, teda ten, ktorý je starší (nie starý). A ešte jedna rada. Pri obsadzovaní ustájovacích priestorov v kuríne, pri tvorbe nových kmeňov a pod., postupujeme tak, že do pripravených priestorov ako prvého dámme kohúta a až po niekolkých dňoch sliepky, s ktorými bude tvoriť kmeň. Keby sme postupovali opačne, ľahko by sa mohlo stať, že kohút by bol "pod papučou". Kohútom s veľkou dávkou temperamentu sa to nestáva, ale tých je menšina.

Ako sme už písali v minulom čísle, včelári pripravujú svoje včelstvá na zimu. Po ich zúžení v auguste sa včelstvá v dôsledku podnecovania rozplodovali a v prvej polovici septembra sa liahnu mladé včely. Preto je výhodné, ak je v okolí dostatok práve teraz kvitnúcich a peľ poskytujúcich rastlín. Keďže vo včelstvách popri mladých žije ešte veľa starých včiel, musíme v úloch dopĺňať zásoby podávaním cukrového roztoku. Toto dopĺňanie zásob treba ukončiť do polovice septembra, aby sme pri spracovaní roztoku využili ešte služby starých včiel, ktoré zanedlho zahynú. Po doplnení zásob odstráime kŕmidlá a včelstvá miestne uteplíme. Cez zimu je potrebné dokonalé uteplenie. Stačí vrch utepliť dvoma plstami alebo iným vhodným uteplovačím materiálom.

Pri týchto práciach musíme včelstvo sústavne kontrolovať a dbať, aby nedošlo k rabovke. Ak spozorujeme jej príznaky, prestaneme zásoby dopĺňať a napadnuté včelstvo obložíme husto haluzami. Dobre je obložiť aj susedné včelstvá, ale slabšie. (f)

noci. Výnimočne bola tohto roka zastúpená taktiež policajná ochrana o.i. príslušníkmi novotarského veliteľstva. Zdá sa, že to bolo celkom zbytočné, lebo o poriadok dbali popri miestnej polícii aj veľkolipnickí požiarnici.

Súčasťou XX. pastierskeho sviatku bola výstava obrazov maľovaných na skle hornozubického umelca Stanisława Wyrtla a poetický večierok, na ktorom boli prednesené ukážky z tvorby oravských autorov.

Veľkolipnických folklórnych slávností sa zúčastnili viacerí hostia, medzi ktorími bol aj nowosądzský vojvoda Wiktor Sowa. Počas XX. ročníka Pastierskeho sviatku sa uskutočnila promôcia a predaj kazety Orava, Orava s nahrávkami oravských melódii, ktorú vydal Gminný úrad vo Veľkej Lipnici. Je na nej zaznamenaných 26 oravských melódii v podaní sláčikovej kapely vedenej L. Mlynarczykom a veľkolipnickej speváckej skupiny.

EUGEN MIŠINEC

Naša fotohádanka

Naša snímka predstavuje známu americkú filmovú a divadelnú herečku. Pre našich čitateľov zo Spiša a Oravy nebude ľahko uhádnuť o koho ide, keďže poľská televízia už skoro rok vysiela seriál, v ktorom táto herečka hrá jednu z hlavných úloh. Napíšte nám jej meno a pošlite do redakcie. Spomedzi autorov správnych odpovedí vyžrebujeme knižné odmeny.

V Živote č. 7/94 sme uverejnili fotografiu brazílskeho futbalistu Peleho. Knihy vyžrebovali: Monika Piąteková z Nedece, Matúš Gumiš z Huncoviec, Anna Špemogová z

Kacvína, Ján Valický z Krakova a Eva Rokická z Katovíc.

ČI JESTO PRAVDA NA SVETE

V jednej dedine vychoval raz jeden otec dvoch synov. Keď umrel, synovia si podeliili jeho majetok. Každý mal po tisíc zlatých a pustili sa svetom. Ako tak išli, povie mladší:

- Brat môj, pravda musí byť na svete, lebo inakšie by sa rozpadol svet.
- Nemáš pravdy, brat, lebo tá dávno zahynula, - odvetil starší.
- Nuž keď je tak, dám ti svojich tisíc zlatých, - povedal mladší.

Opýtal sa jedného bohatého pána s červenou bradou, či jesto pravda na svete. Ten im povedal, že dávno zahynula. Starší brat hneď odobral mladšiemu mesiac a skryl si ho. Mladšiemu to nedalo pokoja.

- Pravda nemohla zahynúť! - vravil staršíemu. - Máme dve oči, aj tie si dám za ňu ešte vyklať.

Len čo to dopovedal, išiel po ceste jeden mnich. I ten mal červené vlasy.

- Darmo sa hašte, - povedal bratom. - Pravda dávno zahynula, my ju už len po chýre poznáme.

Starší brat vylúpil mladšiemu oči. Pretože sa však bál väzenia, zaviedol brata daleko od dediny. Posadil ho pod šibenicu a myslieť si, že ho do rána čerti uchytia.

Sedel on pod šibenicou, keď tu o polnoci začul nad sebou vratu. Boli to čerti, čo sa na tú šibenicu poschádzali zo všetkých strán sveta. Jeden z čertov povedal, že stretol bratov, čo sa hádali, či jestvuje pravda. Pomáhal staršíemu dovtedy, kým mladšiemu nezobral peniaze a nevylúpil mu oči. Druhý čert však povedal, že by si mladší brat pomohol, keby si ráno pretrel

oči rosou. Hneď by mu druhé oči narastli. Z druhého kŕdla čertov sa jeden pochváli, že v blízkom meste zahatal všetky pramene a priválil ich veľkým balvanom. Vyschnú vraj všetky studne a ľudia pomrú od smádu.

Udela hodina a všetci čerti sa zrazu prepadli na dno horúceho pekla.

Len čo ráno padla rosa, slepý brat si ňou pretrel oči. Na tretie ráno sa mu prázdne jamky naplnili krásnymi novými očami. Hneď sa aj pobral do mesta a s tisíc chlapmi odvalil z prameňov balvan. Vytryskla spod neho krásna čistá voda. Chceli ho v meste za veľkého pána ustanoviť. Ale on sa nechcel stať veľkým pánom. Chcel sa v tom meste stať kňazom. Aj sa tak onedlho stalo.

Bol veľmi slávnym kňazom, pre svoju dobrotu a láskavosť. Bol spravodlivý, hľásal pravdu a šíril ju na každom kroku.

Raz sa vybral za starým hriešníkom, aby ho vyspovedal, lebo od mnohých hriechov nemohol umrieť. Kohože on videl! Svojho staršieho brata! Mladší sa však nedal staršíemu poznať a len počúval, kolko hriechov mal na duši starý, chorý žobrák.

- A predsa si jeden zatajil, - povedal kňaz. - Vieš, čo sa stalo s tvojim bratom, s ktorým si sa hádali o pravdu? Čo si ho olúpil a vyklal mu oči? Ty to nevieš. Nuž, aby si vedel, ja som ten istý tvoj brat, ktorého si chcel zahubiť. Pán Boh však nedopustil. Či už teraz veríš, že jesto pravda na svete?

Tu očila v hriešníkovi duša. Pozrel na svojho brata a priznal sa, že verí. Vtom zomrel. Spravodlivý kňaz žil ešte dlho potom a dokazoval ľuďom, ako pravda nezahynula, ako pravda je a bude na svete po všetky časy a veky.

(Slovenská ľudová povest)

VESELO SO ŽIVOTOM

Milí mladí čitatelia!

Krátite si čas kresliarskymi chúťkami? Možno netušíte, že vaše kresby sa môžu zapáčiť našej redakcii. Čo by ste povedali na to, keby sme vám našepkali zaujímavú tému? Nebudeme vás už dlhšie napínať. Naša redakcia v spolupráci so školami na Spiši a Orave, vypisuje pre vás:

VÝTVÁRNÚ SÚŤAŽ ŽIVOTA '94

pod názvom

Mám čarovný prútik

Neviete si to predstaviť? Ale to vôbec nie je fažké!
Len si pomyslite

- čo všetko je pre vás nedosiahnuteľné (lákavé cesty, nové hračky, štvornohí priatelia, výlety),
- ako by ste mohli pomôcť svojím rodičom, súrodencom, príbuzným i priateľom,
- čo všetko vám robí toľko starostí (domáce úlohy, umývanie riadu),
- čo všetko by ste mohli zmeniť (školu, obec, vlastný život, dokonca aj celý svet).

Stačí tak málo - jeden čarovný prútik a vaša predstavivosť. Môžete pritom použiť akúkoľvek výtvarnú techniku - kreslenie, malovanie, modelovanie i vyšívanie. Stačí ak nám pošlete aspoň jednu prácu, ktorá by mala mať na opačnej strane tieto údaje: názov, meno a priezvisko, vek, triedu, školu a adresu.

Keď budú vaše práce hotové, pošlite ich na adresu našej redakcie do Krakova, najneskôr do 10. decembra 1994.

Najlepšie a najoriginálnejšie práce uverejníme v Živote a ich autori dostanú od nás pekné odmeny. Tešíme sa na vaše nápady a pri práci želáme veľa úspechov!

- Ocko, čo to robíš?

- Naťahujem hodiny, aby išli.

- A kam?

* * *

sme ju zjedli my, však, mamička?

Staršia pani hreší chlapčeka:

- Ako môžeš takému starému ujovi ukazovať jazyk?
- A veru môžem! To je náš pán doktor.

* * *

- Páčila sa ti rozprávka, Evička?

- Áno, otecko.
- A čo sa ti na nej najviac páčilo?
- To, že sa už skončila!

Sial Peter proso

Ludová

Sial Peter proso i pšeničku,
našli sme my tam prepeličku.
Prepelíčku máme, i prepela máme.

Veľa nás, veľa nás,
choď ty, Milka, preč od nás!

MAGDALENA
PROPPEROVÁ

ŽIRAFA JOHANKA

Johana si hodila tašku přes rameno a rozběhla se ke škole. Některé holky a kluky neviděla celé prázdniny. Už se na ře docela těší.

Postávají v hloučcích na dvoře a čekají, až bude zvonit.

"Ahoj!!!"

"Hele, kdo to přišel?" řekla pišťivě Jonášová a nařásla si novou sukni. "Žirafa," dodala a sladce se usmála na Péfu Hrabánka.

Hrabánek nic neřekl, zato Johana sklopila oči. Dlouhé nohy jí vychuhují z puntíkaté sukni a připomínají nohy hřiběte, co se v létě narodilo u dědečka v hřebčině. To hřibátko bylo celé mokré a krásné a jeho máma ho něžně olízla. Zato Zuzka Jonášová je náfuka protivná a Johana by se s ní nejradiji poprala. Hlavně kvůli Hrabánkovi. Protože Péta byl vloni Johančin kamarád, a ted ji kvůli Jonášové zradil.

Neřekla ani slovo a vběhla do školy. Po prázdninách je tu těšno. Třída se zdá Johance malá a lavice ještě menší. Sedět v ní bude utrpení. Naštěstí to dnes nebude nadlouho.

"Tak co, kdo si odpoledne přijde zahrát vybíjenou?" zeptala se po vyučování paní

JAROSLAV TAJOVSKÝ OPUŠTĚNÝ TÁBOR

Opuštěný v lesích sám
na vás, děti, vzpomínám;
na ruch her, kouř táboračku,
na váš smích, zpěv do soumraku.

Bylo mně tak dobře s vámi
chtěl jsem vám dát náruč mámy.
Teď však, jak vy, nejsem jiný -
těším se už na prázdniny.

ČO JE TO?

Predstaví sa jasným tónom,
potom Joža spojí s Jánom.
Čo je to?
/nóseleT/

Vysoký otec,
široká mačka,
slepá nevesta,
šílený záť.
Čo je to?
/oben, mez, con, roteiV/

Letí, hudí, píska
a dverami trieska.
Čo je to?
/roteiV/

učitelka. "Doufám, že z vás přes léto vyrostli přeborníci a že jste na této výzvě vyhráli všechny turnaje!"

"Já byla v Itálii," řekla Petrova Zuzka. "S našíma. Jestli chceš, přinesu ti žvejkačku a přívěsek s motorkou."

Johana dělá, že nevidí a neslyší. V duchu však Jonášové slibuje pomstu. Za Žirafu! A za Hrabánka. Pak věř kamarádce!

Slunce pálf jako v prudkém létě, a nebýt školy vedle hřiště, člověk by si mohl myslet, že jsou ještě prázdniny, chodila by s dědou po hřebčině a nemusela by se dívat na Jonášovou, jak poskakuje na straně protihráče.

"Jako splašená kobyla," říká si Johana, chytí míč a zamíří: "To máš za Žirafu!" Mazánek Zuzanka padá k zemi a hladí si koleno. Johana vybíjí dalšího hráče a ještě dalšího.

"Přihráj!"

Pak přišel na řadu kapitán. V puse má žvejkačku a u pasu se mu houpe červená motorka.

"Za žvejkačku! Za motorku!" míč pokaždé končí v kapitánových dlaních.

Pak přišla poslední rána a kapitán Petr prohrál.

"Za zradu," řekla si potichu Johanka, otočila se a utíkala domů.

LUCYNA KRZEMIENIECKA

IDE PETER DO ŠKOLY

Ide Peter do školy,
kohútik nař volá:

- Kikiriki! Petříček,
páčí sa ti škola?

- Páčí sa mi, pekná je,
novučičká, nová,
ved' jej mury vysoké
otec vybudoval.

Ide Peter do školy,
potôčik nař zurčí:

- Žblnk, žblnk! Čo ta, Petříček,
nová škola učí?

- Čítať, písat, počítať, -
Petřík zašvitorí.

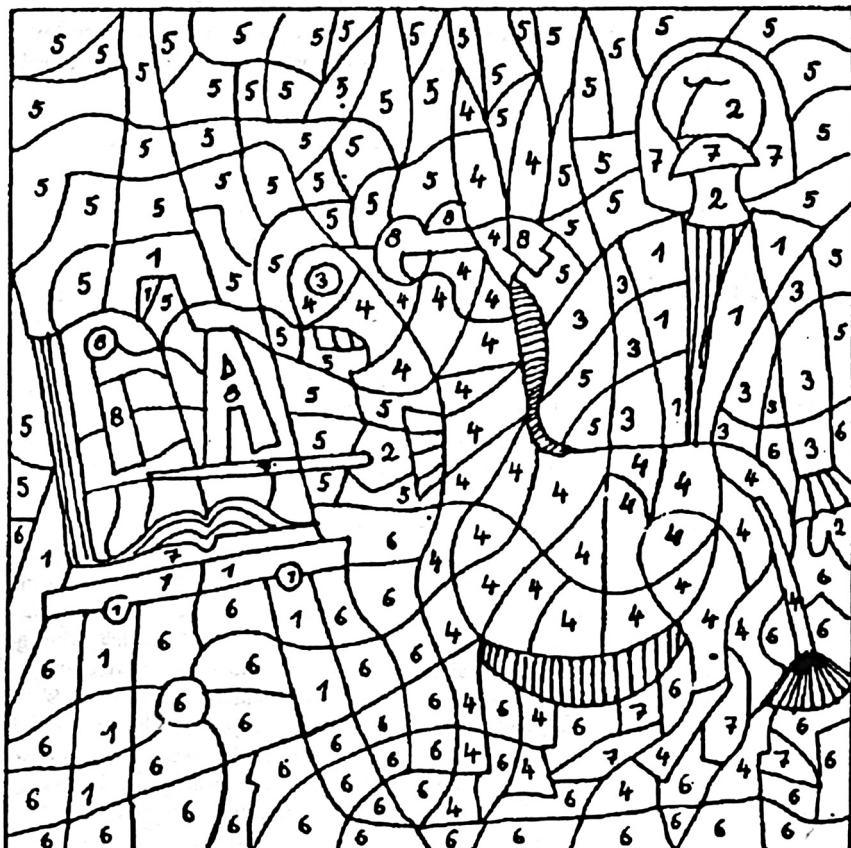
- Aj piesenku o tebe,
potok krišťálový.

/Zornička, september 1986 /

MALBA PRE VÁS

Zvedaví ste čo je na našom netradičnom obrázku? Vezmite farebnú ceruzku a zafarbite očislované políčka týmito farbami: 1-žltá, 2-oranžová, 3-červená, 4-fialová, 5-modrá, 6-zelená, 7-hnedá, 8-čierne. Želáme vám príjemnú zábavu.

Správna odpoveď v júlovom čísle Života znala: BRATISLAVA. Je to hlavné mesto Slovenskej republiky. Zo správnych odpovedí sme výžrebovali troch výhercov, ktorí obdržia knižné odmeny. Sú to: Bogumila Šlachtová z Malej Lipnice, Slavomír Plókarz z Kacvína a Uršula Zigmundová z Krempáčov.

TITUL V SPRÁVNYCH RUKÁCH

Niet pochybnosti, že najvýznamnejším športovým podujatím v tomto roku boli futbalové majstrovstvá sveta v USA. Ako je všeobecne známe, víťazom šampionátu sa stal tím Brazílie, ktorý po nerohodnom zápase a dohrávke (0:0) zdolal Taliansko pokutovými kopmi 3:2 a po štvrtý raz získal titul majstra sveta (predtým v 1958, 1962 a 1970). Podľa všeobecnej mienky titul sa dostal do správnych rúk, aj keď ho Brazíčania získali tým najsmutnejším spôsobom - trestnými kopmi, čo sa stalo vôbec po prvý raz v dejinách svetových šampionátov.

Brazílski futbalisti tvorili nepochybne najvýrovnanejší kolektív, v ktorom nebolo prakticky ani jednej slabiny. Ich cesta do finále nebola ľahká. V skupine mali silných súperov, ale po presvedčivých víťazstvách 2:0 nad Ruskom, 3:0 nad Kamerunom a remíze so Švédskom postúpili do štvrťfinále, kde však len s veľkou námahou zdolali 1:0 domáce USA. V semifinále opäť narazili na Švédsko, ktorému až tesne pred koncom stretnutia dokázali vsietiť jeden jediný gól.

O Brazílii je známe, že hra veľmi pekný, trochu živelný futbal, v ktorom dominuje brillantná technika. Keď však živelnosť - aj keď je podporená dokonalou technikou - narazi na dobre zorganizovaný tím, akým je napr. Taliansko so svojím známym obranným systémom hry, tedy už technika je menej účinná a často prehráva so systémom. Tentoraz, 24 rokov po získaní posledného titulu, si Brazíčania vypracovali systém, celkom jednoduchý, ale účinný. Predovšetkým hrali veľmi pozorne v obrane, prestali strieľať z väčších vzdialenosťí a skoro každú druhú loptu prihávali dvojici strelcov - Romario-Bebeto. Nebol to sice onen dávny pekný futbal, z čias Peleho, ale účinnejší, než doteraz, tým viac, že najlepší brazílsky "bombardier" Romario si

znamenie načasoval formu, pohotovo strieľal a spravidla on rozhodoval o výsledku zápasu. Dnes, po úspechu v USA, patrí k najvyhľadávanejším futbalistom, za ktorého už niekoľko európskych klubov chce zaplatiť 10 mil. dolárov.

V tomto kontexte treba poznamenať, že zlatá Niké (pohár z 2,5 kg zlata) nie je jediná trofej, ktorú Brazília získala na šampionáte. Práve Romaria uznali za najlepšieho hráča majstrovstiev a celý brazílsky tím ako najčistejšie hrajúce mužstvo, získal cenu Fair Play. Tieto úspechy spôsobili, že okrem Romaria skoro o všetkých brazílskych hráčov prejavili záujem najznámejšie európske a mimoeurópske kluby. Samozrejme za primerane vysokú cenu. Napr. 17-ročný Ronaldo stojí dnes 6 mil. dolárov, Viola - 4 mil., Santos - 3 mil. atď.

Futbal je v Brazílii skutočne národným športom. Preto neprekvapuje, že z finálového víťazstva nad Talianskom sa búrivo tešili všetci obyvatelia tejto krajiny. V Rio de Janeiro, Recife, Brasílii a iných väčších mestách zavládla ozajstná fiesta. Futbalistov - uznaných za národných hrdinov - prišlo privítať na letisko v Riu a pozdĺž ich cest do mesta vyše milión osôb a televízny prenos z uvítacej slávnosti sledovalo ďalších 50 miliónov fanúškov. Aby sa z víťazstva mohol tešiť celý národ, prezident Brazílie Itamar Franco vyhlásil deň príletu futbalistov za deň pracovného voľna. Už dnes brazílske noviny písia, že v nadchádzajúcich prezidentských voľbách bude mať najväčšie šance kandidát Strany práce Lula, keďže ho podporuje Romario, ktorý je dnes v Brazílii kráľom. A hlas kráľa futbalu vo futbalovej krajine môže byť rozhodujúci...

Všeobecne sa hovorí, že tohoročný šampiónát mal vari najvyššiu úroveň v dejinách toho

Brazíčan Romário so Svetovým pohárom

sportu. Priniesol tiež organizátorom najväčšie príjmy, aké sa doteraz nepodarilo dosiahnuť na žiadnom inom podujatí - vyše miliardy dolárov čistého zisku. Odhaduje sa, že televízne prenosy z jednotlivých zápasov sledovalo viac ako polodruhé miliardy divákov na celom svete.

Nasledujúce futbalové majstrovstvá sveta sa budú konať o štyri roky vo Francúzsku. Medzinárodná futbalová federácia FIFA chce v nich zaviesť niekoľko zmien v pravidlach hry. Medziiným predvída sa, že dohrávka sa predĺži na 2 x 30 minút, aby o majstrovi sveta nerohodovali pokutové kopy, ako sa to stalo v tomto roku, ale športová hra.

J.S.

Hviezdy svetovej estrády

WINGER

Takto sa nazýva v posledných rokoch veľmi oblúbená americká rocková skupina. Jej začiatok siaha do roku 1985 a zakladateľom je vokalista a basista Kip Winger, spolupracovník známejho Alice Coopera. Jeho prvý pokus o vytvorenie skupiny s gitaristom Reborn Beachom nevyšiel, keďže ich nahrávku neprijala žiadna gramofónová firma. Obaja hudobníci sa však nevzdali a o dva roky neskôr, keď sa k nim pripojil znamenitý bubeník Rod Morgenstein a hrač na klávesové nástroje Paul Tylor, sa skupina Einger stala faktom, ktorý zakrátko podchytila známa výrobňa Atlantic Records.

V polovici roku 1988 skupina nahrala debutový album, nazvaný jednoducho *Winger*, ktorý bol napriek vysokému nákladu rýchlo vypre-

daný a získal ocenenie platinovej platne. Stalo sa to najmä vďaka hitom *Madalaine*, *Hungry*, a predovšetkým *Seventeen* a *Headed For A Heartbreak*. Aj keď nedokázal zraziť na kolená,

- znel sviežo a profesionálne. Prezentoval možno trochu stereotypný americký rock na hranici metaliky, ale predvedený na vysokej úrovni. Krátko po tom sa skupina vydala na ročné turné po svete, počas ktorého vystupovala s takými známymi formáciami ako Scorpions, Bad Company, Cinderella, Bon Jovi, Skid Row a Tesla.

V roku 1990 jej vyšiel druhý album *In The Heart Of The Young*, ktorý upozorňoval trochu ostrejším znením a väčším množstvom gitarových riffov. Bolo na ňom opäť niekoľko pekných hitov ako napr. *Easy Come Easy Go*, *Can't Get Enough* alebo baladická *Miles Away*, vďaka čomu zopakoval finančný úspech prej platne. Hoci o rok neskôr zo skupiny odišiel Paul Tylor, aby sa venoval len skladateľskej činnosti, aktívita formácie sa nezmenenila. V tom istom roku sa skupina pustila do prípravy nového

albumu, ktorý v porovnaní s predošlými znamenal istý experiment. Volá sa *Pull* a obsahuje hudbu, ktorá je súčasne melodická, ostrá, dynamická a moderná. Platňa sa všeobecne považuje za najväčší úspech skupiny. Striedajú sa na nej skvelé hardrockové skladby napr. *In For The Kill*, *No Man's Land* alebo *Like A Ritual* s peknými baladami, z ktorých vari najzaujímavejšia je *Who's The One* a *Spell I'm Under*. Platňa nemá prakticky ani jeden slabý moment a splňa požiadavky milovníkov rockovej hudby 70., 80. a 90. rokov(j)

ŠKOLA VOLÁ!

Prečo prázdniny netrvajú tri mesiace! - smutne si vzdychnie nejedna naša ratolesť. Treba sa rozlúčiť s novými kamarátmi, zvieratkami, ale aj letnými šortkami, tričkami, či poplátanými džínsami.

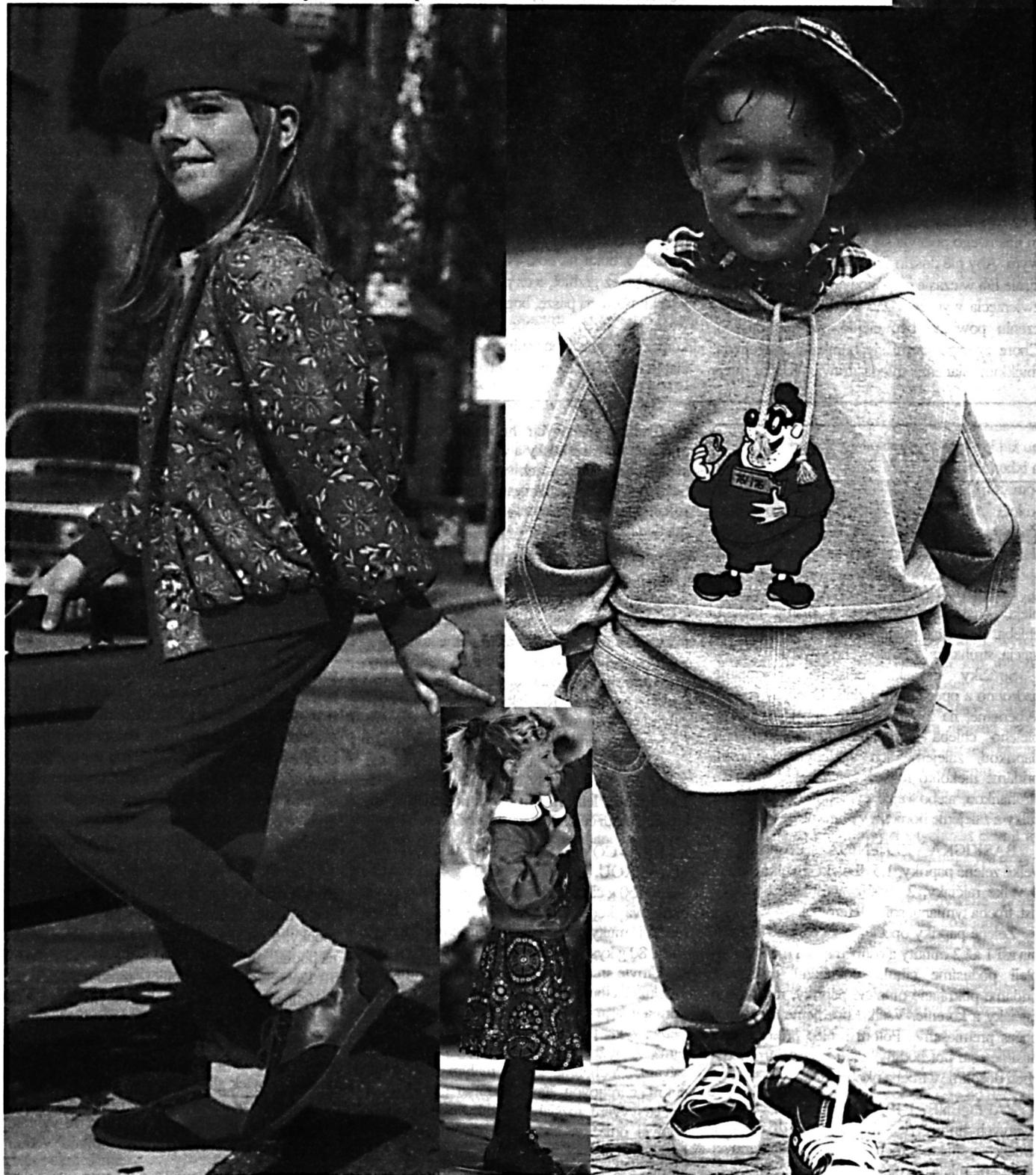
Tašky s knihami, zošitmi, pastelkami a novými perami majú iste už všetci pripravené, takže škola sa môže začať. Mamy sa zasa postarali o oblečenie. A ak to ešte nestihli, predkladáme im niekoľko návrhov.

Veľmi vďačné sú dievčenské pestrofarebné sukne. Sú ušité veľmi jednoducho. Aj začínajúca krajčírka si ľahko poradí s dvoma kusmi látky zošitymi na bokoch a nariasenými v páse do gumičky. Sukňa môže byť ozdobená aj volánikom. Hodia sa knej farebné blúzky, ale aj dresy, ktoré ozdobíme bielym golierikom. Ak z mäkkej dresovej látky ušíjeme aj úzku sukňu s malým rozparkom a mašľou, naše malé parádnicie určite zabudnú na všetky prázdninové návnady.

Jesenné ľahké bundy môžeme chlapcom aj dievčatám šíf podľa jedného strihu. Ak sa nám neujdie na rukávy, zhotovíme pohodlnú praktickú vestu.

Po škole si však treba aj odpočinúť. Dres, ktorý vidíte na obrázku je určený pre všetky deti. Dresová blúza s kapucňou je doplnená krátkou vestou z tej istej látky. Nohavice sú stiahnuté do šnúrky. Celý komplet je podšitý kockovanou alebo kvietkovou látkou.

V novom oblečení deti určite dostanú aj novú chuť do práce. V.J.

WETERYNARZ

ZAPALENIE PŁUC BYDŁA

Jest to choroba wywoływana najczęściej przez zarazki. Zapalenie płuc nie jest zaraźliwe, ponieważ nie przenosi się ze zwierząt chorych na zdrowe. Oslabienie organizmu umożliwiające zarazkom rozpoczęcie szkodliwego działania spowodowane jest zwykle znacznym przemęczeniem zwierzęcia, niedożywieniem, przeziębieniem oraz przebywaniem w ciemnych, brudnych, nieprzewietrzanych i wilgotnych pomieszczeniach. Zapalenie płuc może również nastąpić wskutek wdychania bardzo gorącego powietrza (na przykład w czasie pożaru) lub drażniących gazów (po odkaszeniu pomieszczeń wapnem chlorowanym i niedostatecznym potem ich przewietrzeniu). Przy nieostrożnym zadawaniu krowie płynnych lekarstw, część ich może dostać się do jamy nosowej a stąd do płuc i spowodować ich zapalenie. W chorobie temperatura ciała gwałtownie wzrasta do 40 stopni, zwierzę kasze, przestaje jeść i żyć, niekiedy z jego otworu nosowego pojawia się wysięk o kolorze rdzawym. Aby nie doszło do zaostrzenia choroby, w zimie lub w czasie niepogody nie wolno chorego zwierzęcia wyprowadzać z obory. W pomieszczeniu powinno być ciepło, ale nie duszno. Chorze zwierzę karmi się burakami, marchwią, miękkim sianem, młodą trawą. Klatkę pier-

sową, zwłaszcza boki, dobrze jest skropić spirytusem lub terpentyną, zmieszany pół na pół z wodą i rozetrzeć wiechciem ze słomy a następnie owinać klatkę piersiową kocem i przyczepić go pasami. Jednocześnie niezbędne jest wezwanie lekarza.

ZALEGANIE POPORODOWE KRÓW

W czasie choroby zwierzę nie może się podnieść. W odróżnieniu od porażenia poporodowego, zaleganie charakteryzuje się tym, że krowa ma dobry apetyt. Przyczyny tego schorzenia są rozmaite. Może to być ciężki poród, w następstwie którego występuje uszkodzenie nerwów i porażenie zadu, może być również złamanie kości miednicy, albo po prostu zmęczenie długo trwającym porodem. Częstą przyczyną jest niedożywienie krów w okresie ciąży. Gdy krowa nie otrzymuje dostatecznej ilości składników pokarmowych rozwijający sięплод czerpie potrzebne dla swego rozwoju składniki z jej organizmu. Wskutek tego wycielona krowa jest tak osłabiona, że nie może się podnieść. Krowie należy przygotować wygodne, oficjalnie wyslane słomą legowisko. Aby nie powstały odleżyny, trzeba przynajmniej dwa razy na dobę przewrócić ją z boku na bok. Nie przewracać jednak krowy przez grzbiet, lecz przez nogi. Podaje się jej lekkostrawną paszę, bogatą w składniki odżywcze, jak otręby pszenne, gotowany jęczmień, koniczynę. Nacierając spirytusem skażonym i ciepło okryć. Prócz tego trzeba wezwać lekarza,

który po stwierdzeniu przyczyny określi sposób dalszego postępowania. Zapobieganie polega na odpowiednim pielęgnowaniu w okresie cielności, dobrym żywieniu i zapewnieniu ruchu na wolnym powietrzu.

ZAPALENIE JELIT ŚWIŃ

Karmienie świń paszami spleśniiałymi lub nadgryzonymi wywołuje zawsze zapalenie jelit. Nagłe przejście z paszy suchej na zielonkę lub odpadki kuchenne również powoduje schorzenie jelit. Jednym z głównych objawów choroby jest biegunka - kal jest wtedy rzadki, wodnisty, koloru szarogliniastego lub brązowego, nieraz z domieszką śluzu lub krwi. Zaczynamy leczenie przede wszystkim od zaprzestania podawania karmy, która wywołała schorzenie. Przez 48 godzin należy stosować ścisłą dietę, nie dając nic do jedzenia. Jako lekarstwo podaje się węgiel leczniczy w ilości 10-20 gramów (1 łyżeczkę od herbaty) na sztukę. Aby zapobiec chorobie trzeba przestrzegać pewnych zasad żywienia:

- 1) unikać zadawania zepsutej paszy,
- 2) nie podawać nadkwaśnialego mleka,
- 3) po każdym nakarmieniu świń usuwać z koryt resztki karmy,
- 4) często myć koryta,
- 5) nie przygotowywać karmy na zapas.

ZARAZA JAGNIĄT

Przyczyną zarazy jest zarazek atakujący je w okresie odsadzania, kiedy młody organizm jest

ZUZKA VARÍ

ČO NA OBED?

CESNAKOVÁ POLIEVKA. Rozpočet: 1 dl oleja, 4 strúčiky cesnaku, 4 plátky bieleho chleba, 1 lyžica mletej červenej papriky, 1-4 vajcia, strúhanka, 1 l mäsového vývaru.

Strúčiky cesnaku očistíme, pokrájame nadrobno a opečieme do zlata. Opečený cesnak vyberieme, na zvyšnom oleji opečieme plátky bieleho chleba posypané mletou červenou paprikou, zalejeme ich studeným vývarom, pridáme niekoľko rozšľahaných vajec spolu so strúhankou, alebo vajce vyklopíme do zahriatej šálky a zalejeme horúcim vývarom.

BASKICKÁ ZELENINA. Rozpočet: 4 velké zelené papriky, 1,5 dl oleja, 1 veľká cibaľa, 4 velké rajčiaky, 2 strúčiky cesnaku, bobkový list, trocha tymianu, soľ, 1 feferónka.

Zelené papriky opečieme za častého obracania asi 1 až 2 minúty a ošípeme. Na rozpálenom oleji podusíme cibaľu pokrájanú nadrobno, pridáme pokrájané olúpané papriky, rozštvrtene rajčiaky a koreniny. Všetko uvedieme do varu a občas premiešame. Potom hrniec prikryjeme a dusíme ešte pol hodiny. Pred podávaním podla chuti dosolíme a trocha okoreníme.

ZAPEČENÉ HRÍBY. Rozpočet: 800 g čerstvých hríbov (len hlavičky), 2 dl oleja, 1 strúčik cesnaku, trocha zelenej petržľovej vňate, soľ, mleté čierne koreniny.

Hlavičky čerstvých hríbov pokrájame na približne rovnaké kúsky a vyprážime na oleji do svetlohneda. Potom ich vyberieme, necháme odkvapkať a posypeme cesnakom rozotretým so soľou, posekanou zelenou petržľovou vňaťou a mletým čiernym korením.

TELACIE RAGÚ S CIBULOU. Rozpočet: 1 kg telacieho mäsa, 2 dl oleja, 2 rajčiaky, 1 kg malej cibulky, 1 pohárčik červeneho vína, 1 lyžica octu, 3 strúčiky cesnaku, 2 bobkové listy, trocha škorice, rasca, soľ, mleté čierne koreniny.

Vykostené mäso pokrájame na malé kúsky, oprážime na polovici oleja, trocha zalejeme vodou a podusíme. Rajčiaky pokrájame a spolu s celými, olúpanými cibulkami pridáme k mäsu. Okoreníme, pridáme posekaný cesnak, víno, oct a zvyšok oleja, opatne premiešame, zakryjeme a pomaly uvaríme do mäkkia. Nemiešame, len hŕncom občas potrasieme, aby cibulky ostali celé. Podávame s ryžou.

BRAVČOVÉ SRDCE S PIKANTNOU OMÁČKOU. Rozpočet: 600 g bravčového srdca, 150 g cibule, klinčeky, celé čierne koreniny, citrónová kôra. Omáčka: 50 g masla, 50 g hladkej mýky, soľ, cukor, citrónová šťava, 2 žltky, 80 g kyslých uhoriek.

Umyté srdcia vložíme do vody, pridáme soľ, nasekanú cibulku, klinčeky, koreniny a citrónovú kôru a uvaríme do mäkkia. Uvarené srdcia vyberieme, vývar precedíme. Z masla a mýky pripravíme záprážku, zalejeme polovicou vlažného vývaru. Dochutíme soľou, malým množstvom cukru, citrónovou šťavou, krátko povaríme. V troche vývaru rozšľaháme žltky a pridáme do hotovej omáčky. Nakoniec pridáme nadrobno posekané uhorky. Podávame so zemiakovou kašou.

ZVĚŘINA

SRNČÍ ŘÍZKY NA JALOVCI. Rozpočet: 4 řízky ze srnčí kůty (600-700 g), sůl, mléčný pepř, 60 g slaniny, 2 lžice džínu, 2 lžice červeného vína, 2 lžice jísky, 2 dl smetany, 150 g žampiónů, cibule, 2 lžice másla, lžička bobulek jalovce, olej.

Slaninu nakrájíme na nudličky, osmahneme na ní tenké proužky cibule a na plátky nakrájené žampióny. Na másle osmahneme pak rozdrvený jalovec, přidáme jísku, zalijeme vínem, zředíme smetanou, ochutnáme pepřem, osolíme a zvolna polřejeme.

Odblaněné řízky naklepeme na obou stranách a opečeme na oleji. Potom olej slijeme, řízky polijeme džinem, zapálíme a po krátkém flambování rozdělíme na talíře, pokryjeme cibulí se žampióny a polijeme přečezenou omáčkou. Podáváme s opékánými brambory nebo se smaženými bramborovými hranolky.

DIVOKÝ KRÁLÍK NA ČESNEKU. Rozpočet: Divoký králik, 60 g slaniny, 60 g oleje, cibule, 2 stroužky česneku, lžice hladké mouky, 5 kuliček pepře a nového koření, voda na podlití, sůl.

Dobře očištěné králičí maso odblaníme, opláchneme, potřeme prolisovaným česnekem smícháným se solí a necháme v chladničce odležet. Po odležení protkneme hřbet a zadní stehna polovinou dávky na proužky nakrájené slaniny. Zbytek slaniny rozehřejeme v kastrolu, přidáme koření a olej, vložíme připravené maso, opečeme, mírně podlijeme vodou a ve vyhřáté troube za občasného polévání horkou vodou upečeme doměkkou.

oslabiony. Czasem zarażeniu ulegają również jagnięta starsze. Choroba atakuje głównie przewód oddechowy. Zarazki mogą znajdować się też w organizmie jagniąt zdrowych, którym nie szkodzią, dopóki organizm nie osłabnie. Czynnikami zmniejszającymi odporność zwierząt na tę chorobę jest przede wszystkim przejście, zle żywienie. Zarazki szybko przenoszą się z chorych zwierząt na zdrowe wraz z kalem i moczem oraz ślina kaszląca i prychających chorych owiec. U chorych występuje wysoka temperatura 41-42 stopnie, osłabienie, brak apetytu, biegunka i przyspieszony oddech. Czasem puchnie głowa i szyja. Po 3-5 dniach choroby następuje śmierć z wycieśnienia. Jagnięta mogą niekiedy chorować kilka tygodni, następuje wtedy wychudzenie, z nosa i oczu wycieka ropa oraz pojawia się silna duszność i kaszel. Szybko trzeba wezwać lekarza. Aby uniknąć tej choroby, jagnięta trzeba trzymać w suchych, czystych i widnych pomieszczeniach oraz unikać przeciagów. Latem trzeba jak najwięcej paść owce na pastwiskach. W zimie pomieszczenia muszą być przewietrzane. Okresowo owczarnie trzeba odkałać. W wypadku zarobienia owiec należy je odrobaczyć. Owce nowo nabycie muszą być trzymane przez miesiąc w osobnych pomieszczeniach, aby zapobiec zawieleniu chorób zaraźliwych.

HENRYK MĄCZKA

Upečené maso vyjmeme, šávu vydusíme na tuk, popršíme moukou, zapražíme, zalijeme vývarem, rozšleháme a dobré provaříme. Upečeného králíka rozdělíme na porce a koření ze šávy vyjmeme. Podáváme s vařenými brambory a poléváme šávou.

MÚČNIKY

MRIEŽKOVÝ SLIVKOVÝ KOLÁČ: Rozpočet: 300 g hladkej mýky, štipka soli, 120 g práškového cukru, 150 g masla, 1 žltok, 1 vajce.

Plnka: 750 g očistenej sliviek, 50 g práškového cukru, 1 lyžička mletej škorice, 50 g zomletých orechov.

Mýku, soľ a cukor preosejeme na dosku, pridáme maslo, žltok, vajce a zarniesieme cesto, ktoré na chvíliku odložíme na chladné miesto. Potom z cesta odoberieme jednu tretinu, ostatné cesto na doske posypanej mýkou vyválkáme, dárme na plech, poukladáme nať rozpolnené slivky a posypeme ich cukrom, škoricou a orechmi. Z odloženého cesta sformujeme tenké šúlky, ktoré uložíme na slivky tak, aby vznikla mriežka, potrieme ju rozšľahaným vajcom a upečieme. Vychladnutý koláč posypeme práškovým cukrom.

ČUČORIEDKOVÝ ŠALÁT. Rozpočet: 600 g čučoriedok, 0,5 dl rumu, 100 g práškového cukru, 1,5 dl sładej smotany.

Očistene a prebraté čučoriedky pokvapkáme rumem, posypeme cukrom a premiešame. Potom ich zalejeme sładkou smotanou a ešte spolu premiešame.

PRAWNIK

BEZ WYCIECZEK PO PRAWA JAZDY

Egzamin państwo na prawo jazdy będzie można od 4 sierpnia br. zdawać tylko w województwie, w którym mieszka się na stałe, a jedynie - jak to określa znowelizowane rozporządzenie ministra transportu i gospodarki morskiej - w uzasadnionych wypadkach w województwie, w którym przebywa się czasowo. Do tej pory egzamin taki można było zdawać gdzie się chciał. Zdarzyło się, że po kraju kursowały wycieczki pragnących zdawać ten egzamin. Z Suwałk wyprawiano się - narażając na niewygodę - nieoczekiwane aż do Bielska, by poddać się sprawdzianowi. Prawa jazdy wydaje organ administracji właściwy ze względu na miejsce stałego zameldowania. Nie należały więc do rzadkości falszerstwa dokumentów stwierdzających zaliczenie egzaminu przesyłanych z miejscowości, w której był on organizowany, zwłaszcza podpisów i pieczętek egzaminatorów. Ich weryfikacja była bardzo utrudniona.

Trzeba więc przystępować do egzaminu na prawo jazdy w województwie, w którym na stałe jest się zameldowanym. Odstępstwo od tej reguły związane jest z nauką w szkole, odbywaniem czynnej służby wojskowej bądź podjęciem pracy na co najmniej 30 dni. W tych sytuacjach zdawać można w województwie, w którym przebywa się czasowo, lecz za zgodą tamtejszego kierownika urzędu rejonowego.

Do tej pory bywało, że za całą naukę prawidłel ruchu drogowego w wielu tzw. szkołach jazdy wystarczało wkuwanie na bieżąco testów egzaminacyjnych, które jakimś dziwnym sposobem do nich trafiały. W ten sposób można było zdawać egzamin z przepisów, nie mając o nich większego wyobrażenia. Teraz postanowiono, że egzaminatorzy otrzymają zaewidencjonowane testy, które nie mogą być używane do innych celów niż na egzaminie państwowym. Przepis ten ma doprowadzić do ograniczania testów poza sejfy egzaminatorów, ale gdyby nawet już się stało, to jasno przestrzega, że nie można używać ich podczas szkolenia kandydatów na kierowców. Jego lekceważenie oznacza naruszenie warunków szkolenia, co może być podstawą nawet do skreślenia takiej szkoły jazdy z ewidencji działalności gospodarczej.

ZWYKŁY - SZEŚĆ GODZIN, PILNY - CZTERY

Dochodząc 48 godzin mógł wędrować do adresata telegram "okolicznościowy". Od 30 lipca - tylko okolicznościowy "Bx", tzn. z ustalonym tekstem. Także od 30 lipca licząc czas doręczenia depesz nie uwzględnia się przerw w urzędowaniu instytucji, dla których są przeznaczone, chyba że określili sposób doręczenia telegramów poza godzinami pracy. Nie liczy się też tego czasu od momentu pozosta-

wienia adresatowi wiadomości o nadjeściu telegramu.

Minister łączności tak właśnie zmodyfikował określony przezeń przed trzema laty sposób ustalania terminów, po których upływie doręczenie telegramu uważa się za opóźnione.

Pozostałe terminy pozostają bez zmian. W ciągu czterech godzin powinna być doręczona depesza "pilna". O dwie godziny dłużej trzeba spokojnie czekać na "zwykłą". Telegram "listowy" może podróżować 24 godziny. Do terminów tych nie wlicza się regulaminowych przerw w służbie telegraficznej poczty, w której depeszę nadawaliśmy. Jeśli nawet placówka ta pełni taką służbę bez przerwy - nie wlicza się godzin nocnych, tzn. od 22 do 6, chyba że telegram zawiera wskazówkę "nocą". Jeżeli depesza adresowana jest do kogoś mieszkającego w innej miejscowości niż siedziba poczty, nie wlicza się także czasu od przyjęcia jej przez pocztę do chwili planowego wyjścia listonosza. Wyjątek: jeśli nadawca umieścił wskazówkę "XP" (doręczenie przez posłańca).

Odszkodowanie za opóźnienia lub niedoręczenie telegramu równa się pięciokrotnie opłacie za nadanie. Poczta ponosi odpowiedzialność na podstawie kodeksu cywilnego tylko wtedy, jeżeli szkoda jest następstwem czynu niedozwolonego.

ZABEZPIECZENIE MAJĄTKOWE PO NOWEMU

14 lipca weszły w życie trzy zmiany w kodeksie postępowania karnego, bardziej niż do tej pory uwzględniające interesy stron; chodzi o art. 250 § 2, 253 § 4 i 412 § 3 i 4 k.p.k. mówiące o zabezpieczeniu majątkowym. Dokonuje go się w razie popełnienia przestępstwa, za które można orzec karę grzywny lub przepadek rzeczy, gdy przestępstwo dotyczy mienia społecznego lub wyrządzenia w nim szkody, zabezpiecza się roszczenia o naprawienie szkody.

W grę wchodzi zajęcie nieruchomości, wynagrodzeń za pracę, wierzytelności lub innego prawa; obciążenie nieruchomości dłużnika przymusową hipoteką; zakazanie zbywania lub obciążania nieruchomości, która nie ma urządzonej księgi wieczystej albo której księga wieczysta zginęła lub uległa zniszczeniu.

Nowe przepisy przewidują, że zażalenie na postanowienie prokuratora o zabezpieczeniu rozpoznaje sąd rejonowy. Dotychczas czynił to prokurator nadzędny nad podejmującym decyzję.

Tymczasowe zajęcie dokonywane przez policję, jeśli nie zostanie wydane postanowienie o zabezpieczeniu, upadnie w ciągu 7 dni, a nie jak dotąd 14.

Zażalenie na postanowienie o zabezpieczeniu ma być przekazywane sądowi do rozpoznania w ciągu 48 godzin.

Posłowie, z których inicjatywy doszło do tych zmian, są zdania, iż korekty te dają możliwość skutecznego odwoływania się od decyzji mogących skutkować wobec podmiotów gospodarczych poważnymi konsekwencjami materialnymi, z upadłością włącznie.

HVIEZDY O NÁS

VÁHY (24.9.-23.10.)

V nejbližších dnech zachovej míru a rozvahu v přístupu ke všem událostem. Není vyloučeno, že v práci dojde k náhlým a neočekávaným změnám, ale nedělej si předem starost, možná že budou právě pro tebe neobyčejně příznivé. Mnoho záleží na tvé strategii - moudrým jednáním můžeš mnoho získat. Nová známost se může ukázat pro tebe velmi důležitou.

ŠTÍR (24.10.-23.11.)

Neber si a sebe tolik povinností, nebo si s nimi neporadíš. Příliš mnoho setkání, kterým se nemůžeš vyhnout, a spousta věcí, které musíš vyřídit, ti náladu nespraví. Vyhýbej se konfliktním situacím, to ti pomůže se vším si poradit. Neměl jsi letos čas na normální dovolenou a začínáš to cítit. Uvolni se od povinností alespoň na několik dní!

STŘELEC (24.11.-21.12.)

Neočekávané reakce tvých spolupracovníků ti pokazí plány. Budeš muset řešit své problémy pružněji, odkožit některá rozhodnutí na pozdější, příznivější dobu. Snaž se, aby svými starostmi nekazil náladu rodině. Domácí pohoda ti může pomoci překonat to složité období a vyřešit neočekávané těžkosti.

KOZOROŽEC (22.12.-20.1.)

Nepodléhej přechodným těžkostem v práci. Človek, kterého jsi pokládal za svého osvědčeného přítele, zneužije tvou důvěru a způsobí ti značné potíže. Zachovej klid a pomysli, zda jsi k nepřijemné situaci sám nepřispěl svým jednáním. K zachování rovnováhy ti pomůže milé ovzduší v rodině.

VODNÁR (21.1.-18.2.)

Ceká tě pracovité období, budeš muset také rozvážit eventuální změny v práci. Čím méně o tom budeš mluvit se spolupracovníky, tím lépe pro tvoje plány. Dokud nemáš nic jistého, pracuj a chovej se tak, jako bys měl ve staré práci zůstat až do smrti.

RYBY (19.2.-20.3.)

V práci máš trochu méně povinností, což v tobě budí obavy, zda se nestáváš zbytečný. Místo abys se rozčíloval, co bude dál, využij volný čas na dávno odkládané malování a úklid bytu. Rodina ti bude za to vděčná, a ty se také budeš cítit užitečný - když už ne v práci, tak alespoň doma. Neočekávaná návštěva starého přítele ti udělá velkou radost.

BERAN (21.3.-20.4.)

Máš velké perspektivy úspěchu v mnoha směrech, ale jednej opatrně. Pozor na pomlvy a intriky osob, které bys nikdy nepodezíral, že ti nejsou nakloněny. Bud opatrný ve finančních otázkách, nějaká nepromyšlená domácí investice by mohla značně zmenšit tvoje rezervy. Všechno půjde dobré, ale nezapomínej na každodenní odpočinek, alespoň krátká procházka je nezbytná.

BÝK (21.4.-20.5.)

Něčí nedůvěra a nechuť ke tvé osobě může nepřiznivě ovlivnit tvoje postavení v práci. Jednej energicky, ale diskrétně, jako by se nic nestalo, to uvede tvé protivníky do rozpaků. Materiální situace nebude špatná, pokus se to využít. Buď-li mít chvíli volného času, vyříď korespondenci, která už na to dávno čeká v zásuvce tvého psacího stolu!

BLÍŽENCI (21.5.-21.6.)

Tvůj pečlivě uspořádaný a naplněný život může projít neočekávaným hlubokým ořesem. Podívej se objektivně na to, co se kolem tebe děje, zachovej rozvahu a klid. To není konec světa, jenom místní bouřka kolem tebe, a každá bouřka brzy přejde. Náladu ti zlepší milé setkání v širším kruhu zaujmavých lidí.

RAK (22.6.-22.7.)

Únavu může být příčinou toho, že se dál snadno vyvěst z rovnováhy. Venuj ten čas hlubšímu oddechu, těš se malíčkostmi a tím, co život přináší. Neodmítaj pozvání do společnosti, využij možností zaujmavé cesty. Nejlépe si však odpočícheš v milém kruhu nejbližší rodiny.

LEV (23.7.-23.8.)

Přes drobné rodinné potíže budeš mít mnoho důvodů ke spokojenosti. Tvoje plány a projekty v práci získají uznání šéfu. Úspěch v práci a pochopení blízké osoby ti dávají pocit bezpečnosti a duševní pohodu. V úředních záležitostech počkej s definitivním rozhodnutím. Penězi si hlavu nelam, čeká tě větší částka, s níž jsi nepočítal.

PANNA (24.8.-23.9.)

Nenaříkej, že nemáš štěstí a nečekáš, že na přízeň osudu, ale dej se sám do díla. Má-li se ve tvém životě něco změnit, musíš to udělat sám. Nelekej se potíží - překážky v tobě probudí novou energii. V práci se vyhýbej konfliktům, které mohou vyplynout z tvého jednání, jež okolí špatně pochopilo. Pozor na finance, střež se větších výdajů.

NÁŠ TEST

Ste bojazlivý?

1. Čo väčšmi podnecuje vašu fantáziu: lietadlo alebo ponorka?

a) lietadlo - 1, b) ponorka - 3, c) ani jedno, ani druhé - 5.

2. Aká je vaša prvá myšlienka pri pohlade na lietadlo?

a) najradšej by som hned leteľ(a) na dovolenku - 1, b) nikdy by som doň nenastúpila - 5, c) to je ale obrovský vtík - 3.

3. Čo vám pripomína atómium?

a) nebezpečný príšer - 4, b) pavúka - 2, c) kozmickú stanicu - 0.

4. Vyveziete sa výťahom na najvyššie poschodie výškovej budovy. Aký máte pocit?

a) prepadnem panike - 4, b) cítim sa trochu stiesnene - 0,
c) nemám nijaké problémy - 2.

5. V parku ide naproti vám veľký pes...

a) obídem ho zdaleka - 5, b) pohladkám ho, alebo podráždim - 0,
c) pozdravím psa priateľskými slovami - 3.

6. Ako by ste zareagovali, keby vás požiadali o rozhlasovom vysielaní?

a) bavilo by ma to - 0, b) asi by som sa začal(a) zajakávať - 5,
c) bol(a) by som trochu vzrušený(á) - 3.

7. Je pre vás ľažké osloviť cudzích ľudí?

a) no, veľmi - 5, b) nie, vôbec - 0, c) to záleží od nálady a situácie - 3

8. Ako sa vyrovnávate s novými situáciemi?

a) veľmi rýchlo - 0, b) potrebujem veľa času, aby som sa zorientoval - 5,
c) hned, ako sa zorientujem, cítim sa isto - 3.

- Vraťte sa späť! - kričí policajt na opitého muža, ktorý vyšiel z hostince a tackovo prechádzal kŕžom cez ulicu.
- Nemôžem! Už som minul všetky peniaze!

* * *

- Keď prídem domov, cítim sa ako mucha.

- Taký slabý?

- Nie, ale len čo si niekde sadnem, už má žena odháňa.

* * *

Charlie Chaplin měl dobré nápady už ako školák. Jednou rozbiel okno kupeckého krámu. Dal sa na útek, ale kupec ho dohonil:

"Ty uličníku, to okno musíš zaplatiť!"

"Já vím," odpoviedel Chaplin, "proto běžím domů pro peníze!"

* * *

Stretnú sa dvaja priatelia:

- Požičal som peniaze jednej známej na plastickú operáciu a teraz tie peniaze potrebujem.

- Tak jej povedz, aby ti ich vrátila.
- Aj by som si ich vypýtal, ale neviem, ako teraz tá žena vyzerá!

* * *

"To je zajímavé, jak jeden človek môže udelať tolik chyb!" diví se pan učiteľ nad domácou úlohou Pepíčka Nováku.

"Jak to jeden? Vždy mi na tom pomáhal táta, strejda a ještě bratr."

* * *

- Dnes som mal strašný sen. Snívalo sa mi, že sa o mňa poboli moja žena a pekná mladá milionárka.

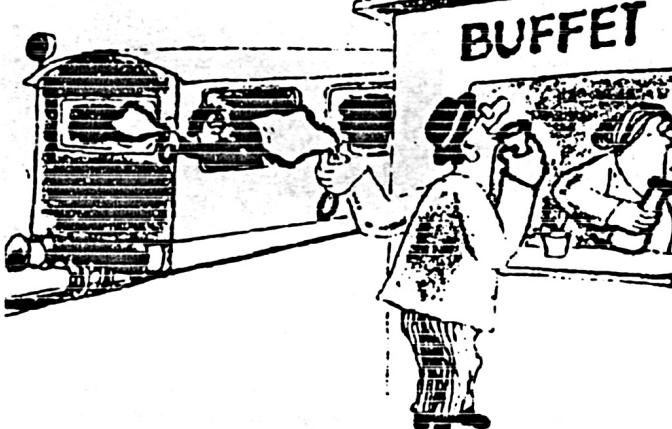
- Tomu hovoríš strašný sen?

- Áno. Lebo moja žena bola silnejšia.

* * *

"Děděčku, copak to děláte?"

"Ale copak se mám zlobit pořád s takovou mrňavou fajkou? Tak jsem si nacpal do saxofonu a mám na celej tejden pokoj."

VÝSLEDKY

Do 12 bodov: Riskantné situácie alebo výhražné pohľady vás nezastrašia. Kde väčšina iných ľudí dostáva strach, vy sa odvážne pozeraťe nebezpečenstvu do očí. Aj vy však mávate slabé chvíle. Nemusíte mať pre ne výčiky svedomia. Ten, kto sa občas bojí, nie je zbabelec. Naša rada: Ak máte strach, priznajte sa k nemu. Nebudete pôsobiť slabošsky, ale fudskejšie.

13 až 24 bodov: V určitých situáciách sa vám roztrásu kolena. Nie je to však panika. Strach je najmä váš vnútorný strážca, ktorý vás varuje, aby ste sa ľahkovážne nepohrávali s nebezpečenstvom. Niekoľko reagujete prvejmi opatrne. Vtedy premárnite príležitosti, ktoré vám za cenu určitého rizika poskytujú šancu na zisk. Naša rada: Vyskúšajte, čo vás väčšinu uspokojuje: zrieť sa šance kvôli istote, alebo s tlčúcim srdcom niečo riskovať.

25 až 38 bodov: Vyhýbate sa každej situácii, ktorá vám mohla priniesť nepríjemnosti. Keďže nič neriskujete, nemôžete sa vám nič väčne prihodiť. Na druhej strane vám uniká veľa skvelých príležitostí. Naša rada: Odvážnejšie vystrčte hlavu zo svojho slimačieho domčeka. S prekvapením zistíte, že okolo vás kypí vzrušujúci život.

MENO VEŠTÍ

BEATA. Je to najčastejšie hnedovláška alebo tmavšia blondína, štíhla, vysoká buď priemerne vysoká. Má súmernú, peknú postavu, jasné pleť, modré, sivé, zelené a niekedy dokonca čierne oči. Pochádza z remeselnickej alebo úradnickej rodiny, niekedy aj z rolnickej. Máva dobrú milujúcu matku, ale dosť často velmi prísneho otca, ktorý ju dokáže občas i poriadne potrestať. Beata je niekedy jedináčka, častejšie však má dvoch súrodencov, z ktorých najmä staršieho brata veľmi zbožňuje a vo všetkom ho napodobňuje.

Možno o nej povedať, že je to neskrotný živel; je veľmi bystrá a je jej všade plno. Spravidla má vždy veľké štásie a snáď len preto zo všetkých svojich nebezpečných príhod či dobrodružstiev vychádza celá. Je to obyčajne žena veselej povahy, majúca vždy dobrú náladu. Je ochotná pomáhať iným, žiadna krvda budú trápenie bližného ju nenechá ľahostajnu. V mladosti sa sice musí často uskromňovať, ale nikdy zámožnejším spolužiačkam nezávidí. Je všestranne nadaná a dobré sa učí, aj keď škola nie je pre ňu to najdôležitejšie.

Beata je veľká individualistka, niekedy príliš sebavedomá, ale dokáže sa zapojiť do kolektív a je obľúbená. Majú ju rady najmä deti. Dokáže sa pohybať v každej spoločnosti a pomerne ľahko sa prispôsobuje. Má rada polné kvety, hudbu a tanec, rada športuje a predovšetkým má rada dobrú knihu. Pomerne skoro získava životné skúsenosti. Aj keď nie je príliš dôsledná, môže byť dobrou novinárkou, učiteľkou alebo vynikajúcou vedeckou pracovníčkou, prípadne zdravotnou sestrou. O uznania nedbá, ale teší sa im. Býva spravidla dobrú manželkou a matkou. Vydáva sa za dobrého človeka, priemerne charakterného, ktorý sa vie oduševniť za nejakú vec a je vôbec zaujímavou osobnosťou. Majú obyčajne jedno, najviac dve deti, z ktorých prvý je najčastejšie chlapec. Beata, aj keď občas chorflavie a trápi ju drobné nemoci, dožíva sa požehnaného veku. (js)

SNÁŘ

Věříte snům? Ne? Ani my nevěříme, ale co to škodí podívat se občas do snáře. Je to přece jen zábava, a co když se vám dobrý sen vyplní? Tedy, zdálo se vám o:

Klenbě - chytrostí rozmnožíš svůj majetek.

Klepach - změňš místo pobytu; klepy šíří - uklidňující zpráva; slyšet je - znepokojující zpráva.

Klepadle u dveří - pílí budeš postupovat.

Kleštích - podryje své štěstí; pracovati s nimi - obdržíš pomoc v nouzi; uchopiti je - budeš vydrážděn ke zlosti; být jimi skřípnut - člověk, od ktorého bys to nejméně očekával, bude s tebou nepřátelsky jednat.

Klice - obdržíš špatnou zprávu.

Klínů dřevěném - různice, rozbroje.

Klínů: seděti na něm - jsi velmi oblíben; někoho nebo něco na klíně mítí - provedeš plán, který sis předsevzal.

Klihu - strasti v lásku.

Klisně - bohatý zisk.

Klíči: nalézti ho - ujdeš nepříjemnostem; ztratit ho - mnogo nesváru v rodině; kovati ho - šťastný pomér bude rozrušen; dveře jim otvírat - upadneš v podezření; hledati ho - nemáš žádný pořádek ve svých věcech; zvedati ho ze země - zisk.

Kližení něčeho - oživíš staré přátelství.

Klobouku novému - čest a uznání; starém a nevhlednému - strádání; věrem uneseném - ujde ti zisk; vyčísleném - vinou jiných utrpíš škodu; nasaditi si ho - máš před sebou cestu; ztraceném - nebole mimo rodinu; sebrati ze země - radost, slast; svůj na cizí hlavě viděti - jsi ovládán.

Kloboučnškovi - zbytečně se namáháš.

Klubku - mnogo námahy, málo zisku.

Kluzišti - tvé pomery jsou nejisté.

Klopýtání - jsi schopen propadnout omyle.

STÁVA SA - STALO SE...

PREKVAPUJÚCA HRA MILIÓNOV. Nie je nijakou novinkou, že v šoubiznisie, najmä americkom, sa krútia milióny dolárov a super-hviezdy ich poberajú za svoje diela či produkciu plným priehtím. A keďže daňové priznania sú už dávno podané aj v iných krajinách, bude azda zaujímavé, kolko kto zarobil za uplynulý rok. Pre zjednodušenie sú sumy prepočítané na americké doláre.

Pomerne prekvapujúci je údaj "víťazky" tabuľky. Prvú priečku totiž obsadila Oprah Winfreyová, ktorá zarobila čistých 98 miliónov dolárov a potvrdila tak, že najviac sa zarába v jej vlasti, teda v Amerike. Oprah totiž účinkuje prevažne na domácich scénach a programoch amerických televíznych spoločností. Druhá priečka patrí farnoznemu filmovému tvorcovi - režisérovi Stevenovi Spielbergovi, ktorý si na konto pripísal 72 miliónov US dolárov. Dôkazom toho, že Show Billa Cosbyho nie je trhákom iba na našich televíznych obrazovkách, je tretie miesto šoumena, ktorý zarobil 66 miliónov. Ďalší v tomto rebríčku sú: 4. Guns'N'Roses 53 mil., 5. Prince 49, 6. Charles Schulz 48, 7. Kevin Costner 48, 8. U2 47, 9. Garth Brooks 47, 10. David Copperfield 46, 11. Arnold Schwarzenegger 43, 12. Michael Jackson 42, 13. Julio Iglesias 40, 14. Tom Cruise 37, 15. Madonna 37, 16. Eric Clapton 33, 17. Grateful Dead 33, 18. Siegfried et Roy 32, 19. Mel Gibson 32, 20. Tom Clancy 31 miliónov.

Zaujímavé je azda to, že medzi najlepšie zarábajúcimi je pomerne málo hercov. Šoubiznis má zrejme širokú škálu... Na fotografii: Bill Cosby

* * *

BEZ PROPAGACE KOJENECKÝCH LAHVÍ. Spolkový kabinet v Bonnu vydal nařízení, dle ktorého se nemá propagovať láhev pro kojence do šestého mesiaca života. Nařízení má príjem viacé matek, aby své deti kojily, což je nejzdravější a nejprirozenější výživa kojence. V současné době mnoho žen z pohodlnosti nebo z obavy, že ztratí svoju krásu, preštává deti svým mlékem kojit a již v prvních dobách života dítěte nahrazuje kojení jinou výživou. Nařízení se také týká sušeného mléka pro kojence, kde na každém balíčku bude nápis, že zdravější a prirozenější pro dítě je mateřské mléko vlastní matky.

* * *

DARY V MÚZEU. V slávnom Smithsonovom múzeu vo Washingtone vystavujú niekoľko drahokamov a šperkov - darov od bohatých Američanov. Je medzi nimi aj Rosser Reeves, najväčší hviezdicový rubín na svete, má 138 karátov, a už roku 1964 ho ocenili na stopäťdesiatisíc dolárov. Majiteľ ho roku 1965 daroval múzeu Smithsonovho inštitútu, kde ho možno obdivovať za nepriestrelným sklom... Vo vitrínach a trezoroch tohto svetoznámeho múzea sú aj ďalšie darované drahokamy: 98,6-karátový tmavomodrý zafír - dar grófskej Mony Bismarckovej, chýrny 127-karátový Portugalský diamant z Brazílie, 330-karátový tmavomodrý zafír Hviezda Ázie, 31-karátový modrý diamant srdcovitého tvaru, ktorý kedysi nosila cisárovna Eugénia, a iné. Pred časom dala bohatá Američanka J.A. Loganová oceniť odborníkom svoj 423-karátový šperk s veľkým zafírom a ešte predtým, než určili jeho cenu na sedemsto-päťdesiatisíc dolárov, ho darovala múzeu Smithsonovho inštitútu.

* * *

SLAVNÍ O HLADOVÉNÍ. Jednou z nejpôsobivejších metod, jak zbavit lidské tělo nežádoucích přebytků a zcela ho vylečit, je cílevodomý pust. Již Pythagoras se postil čtyřicet dnů. Byl přesvědčen, že tím u člověka jasní a mohutní intelekt. Hippokrates prohlásil "Když nemocného hodně krmí, krmí tím i jeho chorobu". Zažívání těžkých pokrmů, jako je maso a uzeniny, si vyžaduje tolik energie jako těžká práce. Při pustu používáme energii na intenzívní vylučování jedovatých látek, které se v těle nahromadily používáním různých chemikálií v potravě, v léčích, v nesprávné výživě či v kouření. Pust se nazývá vnitřní operace bez nože. Známý ruský vedec I.P. Pavlov zkoumal dešťovku, kterou nechal o hladu. Vyhladovělá dešťovka přežila devatenáct pokolení svých biologických druhů. Je prokázáno, že občasný pust zpomaluje stárnutí.

* * *

ZNOVA V RINGU. Každý, kto sa čo len trocha zaujíma o wrestling, musí ho poznáť

Pätnásobný majster sveta v tomto trocha bláznivom spôsobe boja v ringu sa pred dvoma rokmi vzdialil z arény, a keďže zarobil milióny dolárov, zdalo sa, že v štyridsiatke odíde na zaslúžený odpočinok. Omyl. Hulk Hogan je znova tu. Na otázku, čo ho viedlo späť do ringu, odpovedal celkom jasne: - Máám wrestling rád, cítim sa v dobrej fyzickej kondícii a ... dostał som veľmi výhodnú ponuku od šéfa CNN Teda Turnera. Keď sa ho zvedaví novinári opýtali na sumu, ktorú zmluva obsahuje, odpovedal nepresne a vyhýbavo: - Ak všetko dobre pôjde, mohla by byť osemminiestna.

Svalnatý bojovník sa vďaka svojmu mužnému zjavu roky objavoval nielen v ringu, ale aj v rôznych filmových úlohách. Na snímke so svojím synčekom, ktorý sa o ockovu telesnú schránku vôbec nebojí, lebo je to vraj najšikovnejší a najmocnejší ocko na svete...

* * *

HROZÍ ĎALŠÍ ROZCHOD? Keď sa svetoznáma tenistka českého pôvodu Martina

Navrátilová nedávno vyznala, že by chcela mať dieťa, šokovala tým predovšetkým polskú návrháru žijúcu v Londýne Dandu Jarolimkovú. Ako je totiž známe, Navrátilová je sexuálne orientovaná na rovnaké pohlavie a dieťa by chcela po umelom oplodnení. Otec by teda zostal neznámy. Danda, ktorá je v súčasnosti partnerkou Navrátilovej, nie je vrah ochotná znáť "tolkú potupu" ich čistého a krásneho vzťahu. Hoci vo Wimbledone Martinu povzbudzovala, v súkromí sú hádky medzi nimi na dennom poriadku. Kto vie, či nehrozí rozchod. Na fotografii: Martina a Danda

* * *

PROUTKAŘ ZACHRÁNIL LYŽAŘE. Dva mladí anglickí lyžaři mohou proutkaři poděkovat za záchrannu svých životů. Při sjezdu z 1683 metrů vysokého Laberu při Oberrameugau ztratili směr. Hledací akce horské služby byla neúspěšná. Přihlásil se tříasedmdesátiletý proutkař a bývalý člen horské služby Georg Horak, který si na mapě přesně zjistil polohu zmizelých lyžařů. Vypendoval, že se lyžaři nacházejí ve výšce 1340 m. "Ale něco je tam zlomeného," dodal. A tak se horská služba znova vydala na cestu a na označeném místě našla oba lyžaře, jednoho se zlomenou lyží.

Z Malej Lipnice

Z Krempáčh

KRAJANSKÉ DETI

Z Krakova

Z Nižných Lápš

Z Vyšných Lápš

Z Oravy

Malebný pohled na Karlovy Vary

DRUKARNIA

WYKONUJE WYSOKIEJ JAKOŚCI, SZYBKO
I PO UMIARKOWANYCH CENACH m.in.:

FOLDERY, KATALOGI, PROSPEKTY, SKRYPTY,
ETYKIETY, BIULETYNY, AKCYDENSY, ULOTKI

PONAĐTO PROPONUJEMY USŁUGI W PEŁNYM ZAKRESIE:

PRZYGOTOWALNI OFFSETOWEJ
INTROLIGATORNI - ZSZYWANIA BROSZUROWEGO
KOMPUTEROWEGO SKŁADU TEKSTÓW I GRAFIK
SITODRUKU

ZAMÓWIENIA PRZYJMUJE:

Biuro Zarządu Głównego TSKCiS 31-150 Kraków, ul. św.Filipa 7/4 tel./fax 34-11-27